

ZASTAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK VII.

V PRAZE DNE 4. LISTOPADU 1920.

ČÍSLO 1.—2

NOVÉ ÚKOLY KLUBU ZA STAROU PRAHU.

Za zcela nové situace,*) ve svobodné vlasti, kynou nám vstříc nesmírné perspektivy velkolepého vývoje politického a kulturního. Sen mnohých generací je uskutečněn. Naše Praha stala se opět hlavním a sídelním místem státu Českého a není pochyby, že stojí před nebývalým rozmachem. My, kteří bezmála již 20 let sledujeme vývoj Prahy, kteří jsme si vzali za úkol pečovat o záchranu Prahy Staré a rozkvět Prahy Nové, nad jiné jistě sdílíme nadšení a radost nad dějinným zadostiučiněním, jehož se těžce zkoušenému městu našemu dostalo, neboť spatřujeme právem v něm i přiblížení svých snah ku konečnému uskutečnění.

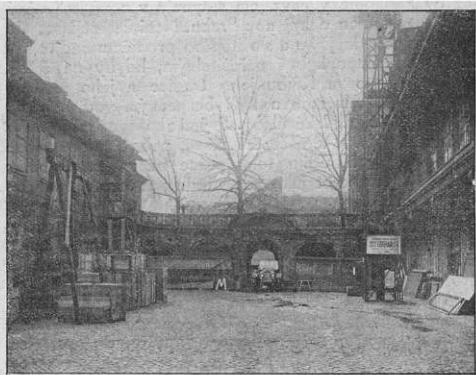
Palác Thun-Salmů v Jungmannově třídě v Praze.

A tu na rozhraní nové epochy v životě Prahy jistě nad jiné jsme povoláni uvědomiti si veškerý důsledek dnešního dalekosáhlého převratu v budoucnou. Zrekapitulujme si nejprve naši minulost, náš vývoj až do dneška, aby tím jasněji vystoupily resultanty do budoucnosti.

Jaký byl původ a vznik Klubu? Povstal jako nevyhnutelný protest proti barbarství, páchanému na krásách a kulturním majetku Prahy, byl ukut jako zbraň proti triumfující bestii vandalismu, kterou potíral vždy a všude, burcoval široké vrstvy, právě tak činitele rozhodující k uvědomění povinnosti vůči kulturním a uměleckým statkům města i národa. Na boj odpovídal bojem, pracoval, organizoval a nebylo zákonných prostředků, jichž by byl nepoužil k obraně svých snah. Prostředky a cesty časem se měnily, měnily se i metody boje a práce. Po bouřlivých letech počátečních, kdy činnost Klubu

byla po výtece propagační a extensivní, následovala leta vnitřní cílevědomé práce, jež sice nejednou se navenek tak vzrušující, zato však podle dnešního našeho soudu byla užitečnější a pro dosažení snah prospěšnější. Víc a více uplatňoval se v životě Klubu princip pozitivní práce, spočívající na spolupráci elementu umělecko-historického a stavebně technického, kterážto spolupráce dosahuje právě nyní svého formálního vyjádření navenek ve změně stanov, podle nichž rozděljuje se práce v Klubu na 2 oddělené skupiny, totiž historickou a stavební.

Stále více se uplatňuje ve vnitřní práci klubovní princip vědecký a odborný oproti počátečnímu, amatérskému

a laickému jistě jen ku prospěchu věci samé. Mnoholetá práce technické komise je pro toto tvrzení nejpřesvědčivějším důkazem. V lůně jejím vypracovány byly nejvážnější počiny klubovní, opírající se o pozitivní vědomosti a odborné znalosti, počiny, které v očích odborníka porazily na hlavu dosud nadouvané mínění o laickém charakteru klubu a zajistily mu důležité místo v řadě našich kulturních korporací. Za příklad stačí uvést vítězné vybojovaný zápas o úpravu Vltavy a malostranského pobřeží v Praze. Takto vnitřně posílen, opíraje se o vážné pracovníky vědecké a umělecké, odsunuv převahu mínění jednotlivce nad celkem, vstupuje Klub náš do nové a snad nejdůležitější a nejzodpovědnější fáze svého vývoje. Jako zralý muž po bouřlivých letech mládí a učení vstupuje Klub náš do velké doby, jež čeká stejně velké činy.

Staroslavná Praha naše stojí před novými, sotva kdy tušenými úkoly! Ohromné problémy politické, sociální, hospodářské a kulturní kvapí ke svému konečnému roz-

*) Přednáška na valné hromadě Klubu dne 11. května 1919 na Staroměstské radnici v Praze.

luštění. Po staletí nebylo kritičtější doby v životě Prahy jako stavebního organismu, jako je tomu dnes. Původ Prahy ve století minulém a na počátku tohoto byl, myslím, jen slabým a nedokonalým nástinem toho, co Prahu v nejbližší budoucnosti čeká. Co bylo dosud jen jaksi latentní, chyceno slohem a nepřízní doby, propukne brzy s elementární silou na povrch hnáno nutností doby v rozměrech gigantických a se zcela jiným vynaložením sil a prostředků. Praha se stala hl. městem svobodné republiky Československé! V těch slovech je obsažen diametrální rozdíl potřeb dneška a dřívějška! Nebude již žádného dožebávání Vidné o drobečkové konce, žádného poručíkování shora ani rozhodčího odjinud, bude tu pouze kategorický imperativ živoucích nutností mladého státu a osvobozeného národa, jenž chce mít ve své Praze vlivnou moc a slávu svojí! Praha bude takovou, jak ji sami vystavíme. V tom jistě je obsažena i rozkoš tvoření i hrůza před zodpovědností. Rozkvět i zkáza Prahy je dnes pouze v našich rukách, nikdy nestála před takvěším rozmachem a nikdy nebyla více ohrožena než dnes.

A tu právě musí stát Klub náš na stráž, nyní teprve přichází jeho nejvlastnější doba, kdy má ukázat seč je, a netoliko uhájiti ovoce svých dosavadních snah, ale pracovati podle svých sil na rozluštění dvou zdánlivě protichůdných prvků ve vývoji místa i na zachování kulturních pokladů minulosti a vytvoření nových hodnot, jež by harmonicky navzájem splynuly v nový jedinečný celek ve Velkou a krásnou Prahu. Není čestnějšího, ale také zodpovědnějšího a složitějšího problému nad tento, ač by byl nepochybně neřešitelným, kdyby na šesti nebyla tu oporou Klubu jeho tradice a jeho metody práce, které mu mohou býti bezpečným vodítkem ku zdolání této nadlidské úlohy. Svými zkušenostmi je Klub přímo povolán k této čestné úloze, neboť zajisté nikde jinde se nesoustředilo tolik práce na záchranu Prahy a její nový rozkvět jako zde, nikde jinde nebylo obětavějšího idealismu pro dobro celku. Ovšem musíme si uvědomiti, že nevystačíme namnoze s prostředky a metodami dosud užívanými a že jako vždy dosud, tak tím více nyní musíme pro nové boje ukořistiti nové zbraně, pro novou práci utvořiti nové nástroje. Musíme si také uvědomiti, že hlediska se změnila, změnila se i celá mentalita širokých vrstev i rozhodujících kruhů, že nutně nastává a nastati musí nová orientace takřka od základu a třeba cíle byly stejné, rozsah a kvalita se změni.

Byla-li na počátku činnost Klubu převahou demonstrující a protestující, ať již formou veřejných schůzí, agitací nebo písemných protestů, článků a pod., odpovídá tento způsob jistě zcela charakteru tehdejší doby. Jednalo se tehdy především o upozornění na sebe, o boj se všeobecnou netečností. My se této zbraně sice ani dnes nevzdáváme, ale užíváme ji jistě jen v krajních případech, ježto příliš častým užíváním se otupí. Záhy však jsme poznali nedostatečnost tohoto prostředku čiré negace a přikročili jsme ku metodě samostatných návrhů oproti projektům oficiálním, nejdříve slovním a písemným a konečně grafickým. Třeba tato metoda neměla vždy pozitivních výsledků, nebyla nikterak negativní, neboť při nejmenším působila na změnu návrhů a když ne jinak, zabránila nejhoršímu, v případech pak nejnepříznivějších oddálila řešení na dobu pozdější. Ač bylo vlastně smutným zjevem, že v zabránění mnohým obecním návrhům v jejich uskutečnění museli jsme spatřovati vítězství svých snah, přece jen jest jisto, že v tomto směru jsme vykonali nejen obrovskou, ale i vskutku záslušnou práci. Vzpomeňme jen zneemožnění

regulace Malé Strany, provedení jejich nábreží, náměstí Palackého atd. a uvědomíme si, že jsme tu prokázali Praze velkou službu, která bude oceněna teprve až při sdělování generálního plánu Prahy. Tehdy zajisté i mnozí z těch, kteří stáli proti nám, uznají záslušnost našeho boje, a kdož ví, zdali nebudeme ušetřeni výtek, že se nám jinde nepodařilo tohle. Neboť všude tam, kde jsme zneemožnili uskutečnění oficiálního projektu, ponechali jsme době nepochybně příznivější ještě volné pole k působení, kdežto tam, kde jsme byli poraženi, jest bohužel již jakákoliv korektura vyloučena. Ne ovšem bez trpkosti vzpomínáme těchto bojů, jež skončily hotovým negativním vítězstvím, které muselo býti vykoupeno mnohdy obsáhlými pracovními i grafickými elaboráty, aby prokázána byla nepříjemnost a impotence oficiálních návrhů. A přece tato metoda tak pracná a nevědná, jež si žádala krajní obětavosti hlavně od technických členů domácí rady, měla ten blahodárný vliv na vnitřní vývoj klubovní práce, že nás naučila vnikati až do jádra věci, seznati vnitřní spojitost a souvislost všech okolností a cestou analytickou rozpitvati úmysly odpůrců, porážeti je jich vlastními zbraněmi a dospěti současně k vlastním návrhům lepším.

Ji byla práce klubovní postavena na spolehlivou a vědeckou základnu, zbavena všech příkras amatérství a diletantismu, ji teprve se Klub stal tím, čím je dnes a co mu dává mandát i do budoucna spolupracovat a zasahovat do stavební politiky Prahy.

Takto připraven a vyzbrojen stojí dnes Klub před novými obrovskými úkoly v době nedaleké. Naše práce pro záchranu Prahy Staré a pro lepší vybudování Prahy Nové řídila se až dosud tím, jak materiál jako popud zvenčí přicházel, měla tedy činnost Klubu ráz především defenzivní. Ku vlastní činnosti iniciativní se Klub dostával jen sporadicky, neboť běžný materiál jej až příliš zaměstnával. Přesto cítili jsme příliš často nedostatky této positivity, neboť jsme zůstávali tak odcizeni k obraně, kdežto na výhody útoku nemohli jsme se odvážiti. Soudím, že pro budoucnost musíme pracovati k tomu, abychom sami iniciativně zasáhli do stavebních záležitostí pražských. Takový způsob by také nejlépe odpovídal duchu dnešní doby, kdy se tvoří takřka od začátku a kdy všechny zájmové korporace se snaží prosaditi své požadavky v nejširším rozsahu. Naše desideria dnes již velmi vytříbená mohli bychom takto v celém rozsahu uplatňiti a tím je nejnázeš k uskutečnění přivést. Takové souborné formulování celého našeho chťení mělo by i tu velkou výhodu, že bychom celý komplex všech otázek v jich vzájemné souvislosti si uvědomili. Jistě by naše posice takto jen získala, nebezpečí podceňování od vedoucích činitelů dnes již nehrozí, stará radniční klika zmizela a dnes je možno stát se rovnocenným činitelem v otázkách veřejných, budeme-li jen chtít. Nejen to, myslím, že nás budou dokonce i potřebovati, a je na nás, abychom toho využili. Nutno nabyti moci a vlivu, má-li býti dosaženo úspěchu.

Naše práce nebude malá ani snadná, přáli bychom si, aby nás bylo několikrát více, neboť nestacíme na obrovské úkoly, jež nás čekají. Bude nutno zasáhnouti všude i tam, kam jsme dosud nevnikli, nutno jít na věc shora i zdola. Vystanou nové proudy smýšlení kolektivního, nové umělecké problémy, nové neznámé dosud otázky, a všem těm bude nutno čelit paušálně a vědecky i odbornicky přesně. Jenom kvalitou a pádností důvodů můžeme zvítěziti proti hrubé moci. Také rozsahově se okruh naší činnosti rozšíří, neboť pro nás nekončí zájem o Prahu s jejími starými hranicemi, nebylo tomu dříve, tím méně nyní, ač Klub za Starou Prahu na vývoji Nové

Praha má životní zájem. Nám nejde o pouhou činnost konserváční, ale stejně o stránku tvořivou; my klademe důraz na zvýšení stavební kultury města, ježto spatřujeme v ní mocného činitele, jímž možno dospívat k lepší budoucnosti Staré i Nové Prahy, jen tak lze zachránit krásu Prahy v celku. O vývoji Nové Prahy rozhodovati bude úkolem jiných, my chceme jen spolurozhodovati, aby náš hlas byl slyšen závčas. Ovšem musíme si také navýknouti, že ne všeho lze dosíci, vše zachrániti, že někdy nutno koncedovati lecos požadavkům nové doby, ale tím právě, budeme-li stát u kolébky rodičů a přerostajícího se města, nejsnáze budeme moci posoudit, kdy a pokud bude lze v něčem ustoupiti nebo trvati na svém. Naše činnost pozbuje nadobro negujícího charakteru, dostane tvořivý ráz a stane se v nejlepším slova smyslu plodnou. Myslím, že byt by i Klub nebyl přímo zúčastněn na vypracování generálního regulačního plánu, jehož důležitost, jak známo, již od let pocítoval a všude se o něj zasazoval, přece naše zkušenosti a tradice dlouhým bojem o krásu Prahy nabyté nejen by mohly, ale i měly by vykonávati podstatný vliv na jeho vytváření. Ba lze říci, že regulační komise, jež se má v dohledné době pro Novou Prahu zřídit, má v práci Klubu vlastně svého předchůdce a snad i více svého původce, aspoň pokud se týče ideální stránky věci, bez níž se nesmí obejiti.

U nás v Klubu byly vypěstovány určité cenné poznatky v nazírání na stavební potřeby Prahy, určité kompoziční zásady pro nenásilné řešení; zde bylo vychováno pochopení toho, co se nazývá „genius loci“, o čem jsme přesvědčeni, že musí býti tradováno a přeneseno i do zcela nové se tvořících částí, chceme-li, aby tyto organicky srostly s místem mateřským. Neboť to je nám jasno, že krásy Prahy jako celku nezachráníme, jestliže její vybudování nebude šetřiti podmínek daných povahou půdy a kompozičními prvky jen Praze vlastními. Jisto je, že duch Prahy je tak silný a skvělý, že ani nejsmělejší koncepce moderní by se neměly vymknouti jeho vládě. Praha byla vždy, jest a zůstane silným, tvůrčím prostředím, vše, co přijde odkudkoliv, musí jako vždy dosud rozstavit se v její výhni a přelít se do forem specificky pražských. To jest, soudím, největší a nejčestnější úkol, jenž nás čeká, býti ochráncem a propagátorem této duše Prahy, to bude činnost v pravdě tvůrčí. Jistě se neuzavřeme žádnému kulturnímu vlivu ani popudu, jež přijdou ze spřátelených zemí, ať již románských, Francie a Itálie, ať z oblasti anglosaské, ze slovanského východu a jihu, či konečně z Ameriky. Víme, že Praha byla pod vlivem prvních dvou zemí již ve 14. stol., a čeho tím získala na velkorysosti svého umění, je všeobecně známo. My jsme dostatečně poznali trpké důsledky kulturní izolace Prahy spolu a hospodářským a politickým útlakem za starého Rakouska, tu děšivou malost poměrů, která podle mého přesvědčení Prahu nejvíce poškodila, neboť olupující ji postupně o dokumenty staré její stavební kultury, netvořila nových hodnot vpravdě velikých, spokojující se pouhými surrogáty současné tvorby. Vývoj Prahy v 19. století a na počátku tohoto jest typickým produktem naší malosti a bezmocnosti. Nyní se Praze dostalo zadostučinění, opět po stoletích je zase vladařkou a hlavou státu, a její stavební

vývoj musí býti úměrný veliké její budoucnosti. Věříme, že až se urovnají poměry politické a sociální, nadejde období blahobytu, nebude chybět prostředků pro vybudování nové Prahy, nesmí chybět ani prostředků pro udržení Prahy staré, a jest na nás, abychom se semkli ku společné práci a ku propagaci svých ideí, abychom jim dopomohli ku konečnému realizování.

Zachování a udržení Prahy staré v celku i detailu bude samozřejmě naší základní povinností. Tomuto principu zůstaneme věrni i za změněných poměrů. Jen metodu snad budeme voliti jinou vzhledem i k jiné situaci. Soudím, že bude snad správnější postupovat z celku do detailu, než opačně. Při vytváření nového upravitelského plánu musíme prosaditi náležitý vliv na vymezení celých partií či utvoření rezervaci. Nutno odvésti moderní proudy do řečí mimo staré partie ležících a koncese připustit jen tam, kde to budou žádati nesporně vitální potřeby města a pak jen za podmínky, že se tak stane formou v pravdě uměleckou a monumentální. Za ztráty hodnot starých musíme žádat náhradu v hodnotách nových. Dále nás zkušenost poučila, že ani cenných památek nelze zachrániti, vezmou-li se jim životní podmínky. Budeme tedy pečovati o zachování i jejich *raison d'être* neb o jejich zadaptování k novým účelům. Celý problém Malé Prahy kotví ve vrácení životních podmínek jakožto čtvrti obytné. Adaptace jejich domů i paláců k moderním potřebám života budou nejjistějším prostředkem trvalé zachránky. Spojení zahrad peřínských v jeden mohutný celek budeme jistě propagovat, neboť tím obohatíme Prahu mimo jiné o celou řadu pohledů dosud málo známých. Stejně otevření partií dosud vůbec nepřístupných bude v našem programu (Jelení příkop), právě tak vytvoření nových zelených komplexů na místech dnes pustých, jež by se staly dělítkem partií nových oproti starým. Umístění veřejných budov, jejich účelu i vnějším vytváření věnujeme zvláštní pozornost, neboť očekáváme od nich neúspěšnější korektiv mnohých neurovnaných a nedokončených regulací a doufáme, že prvku monumentálnímu, tak dlouho postrádanému, se dostane hojného uplatnění ne pouze v prostředí historickém, ale i v nových částech, kde by účelně dislokováno podepřel monumentální direktiv nových částí města. Oště musíme sledovat hustotu a výšku zastavění ve všech čtvrtích, neboť jest velmi důležitým činitelem pro zachování správného poměru vůči dominantám i terénu. Oproti ziskuchtivému zastavování výškovému budeme oště bojovati, proti případnému zavádění amerických mrakodrapů se postavíme s největší vehemencí a vůbec proti všem produktům ať domácí nebo cizí nekultury. Nepostavíme se proti žádné stavební činnosti, pokud bude v soulase se stránkou estetickou. Stavba kolonií, zahradních mláse, volný způsob stavění, zkrátka všechny pokrokové snahy ve stavitelství měst najdou v nás vždy účinného podporovatele. Naproti tomu tendence ryze kapitalistické a lichva pozemková ať v jakémkoliv formě zapřísláhlého nepřítel. I my, jako zastanci Prahy, máme životní zájem na expropriaci i velkých statků i pozemků uvnitř města, neboť v tom spatřujeme bezpečnou cestu ku lepší budoucnosti Prahy. Podpoříme všechny snahy a sociální reformy širokých vrstev proti jednostrannému prospěchu na úkor celku v politice města.

A. Engel.

NA OCHRANU VEŘEJNÝCH PAMÁTEK.

Po převratu byly od 3. listopadu 1918 skoro každého týdne hlášeny případy kácení soch a křížů a kažení majetku republiky. Některé kraje, jako na př. Hořovicko,

v době několika měsíců odstranily všechny sochy Jana z Nepomuku, mezi nimiž byly zničeny také cenné a ojedinělé plastiky železné. Na počátku bylo prohlašováno,

že jde o projevy vyprošťování z rakouských vlivů. Ale hnutí nedbalo rad a proseb z kruhů odborných, zasáhlo záhy kulturní statky, které s protireformací nesouviselo a způsobilo v krátké době těžké škody kulturní a politické. Klub za Starou Prahu dal proto popud k anketě zástupců kulturních a odborných spolků, která se po prvé sešla 27. září 1919. Výsledkem porad bylo memorandum, které bylo zasláno letos na jaře panu prezidentu republiky. Otiskujeme memorandum v doslovném znění:

V prvním roce svobody československého národa objevila se mezi otázkami svízelnými také potřeba usilovně, soustavně a všestranně ochrany uměleckých a dějinných památek v Praze a v oblastech celé naší republiky. V prvních dnech šlo o zajištění paláců, zámků, klášterů i sbírek v bytech soukromých, jednak před dosavadními jejich držiteli a obyvateli, snažícími se odvézt co možná nejvíce za hranice, jednak před nezřízeným obchodem starožitnostní, jenž byl v mnohých případech s nimi spojen.

Sotva se vlna začátečního rozruchu poněkud uklidnila, vynořilo se nebezpečí nové, tentokrátě několikeré a mnohem podstatnější. Na paláce v Praze a ve větších městech začal dorážet nedostatek místností pro ústřední kanceláře a nouze bytová. Hojně stavební památky zámecké po venkově měnice své udržovatele pustnou a hrozí nebezpečí, že se stanou zásobárnami, odkud se bude nábytek rozvážet po kancelářích, ano i do ciziny. Na Slovensku se udály případy, které nutí vytknouti některým příslušníkům nebo i tělesům naší armády při nejmenším zlovolnou neváznost k uměleckým památkám a pracím. K dovršení nesnázi nemožno zapomenout na spor, který vznikl o sochy Jana Nepomuckého, střeší tábor bezohledného pokroku se živily konservativními a vybijí se sthování těchto soch a jejich ničením na všech stranách Čech. Do výutu patří posléze i opakující se sthování soch císaře Josefa II. v městech a osadách pohraničních a smíšené národnosti v Čechách a na Moravě. Za těchto okolností není zjevem překvapujícím, že dochází k několikerému, skoro hromadnému a současnému poškozování uměleckého majetku republiky. Na důkaz pravdivosti a k docílení názornosti budíž dovoleno uvést několik případů.

Jak těžce a s jakými důsledky dolehl nedostatek kanceláří na paláce na př. v Praze, dokazují zejména poměry v paláci Valdštejnském a Fürstenberském. V prvním z nich bylo nutno vyklidit většinu místností západního křídla, které tvořily slohově instalované celky. Vzácný nábytek, umělecký průmysl, po případě obrazy bylo nutno sméstnat všesmě do tak zvaných pokojů vévodských, zachovaných se zařízením z doby vévody Frýdantského. Pokud ani tyto místnosti nestačily, byly předměty narovnány do koridoru, kde dosahují stropu. Podobné byly porušeny salony a pokoje obyvateli v paláci Fürstenberském. Pokud je známo, staré interiéry nebyly před rozrušením ani fotografovány. Jejich opětné sestavení je ve většině případů nemožné. Věci neprosivá, že státní kanceláře užívají mnohých součástí palácových zařízení (nábytku, dekorací) a že se dovoluje přenášení takových památek i do jiných budov.

Osud opuštěných venkovských zámků vystihuje zámek v Ploškovici v Litoměřic, letní sídlo posledního českého krále Ferdinanda V., se zřetelem k tomu počátkem let padesátých XIX. století uvnitř zvláště pečlivě a slavnostně vyzdobené a zařízené ve slohu tak zvaného druhého rokoka. Zámek překvapoval slohovou jednotností komnat, provedenou do nejmenších podrobností a mimo tento případ skutečně ojedinělou. Shon po nábytku ne-

zastavil se však ani před těmito význačnými síněmi. Byl přestoupen zákaz ministerstva školství a národní osvěty, jeho pokynů vyznačených v inventáři nebylo dbáno. Dnes se Ploškovice podobají spíše skladišti. S bolestí nutno doznat, že rovněž úprava parku valně poklesla, cesty zarůstají travou, keře a stromy bují v nekladu, jenž porušuje barokní zásady původního založení přímo proti-čůdně. Tento stav se stává údělem zejména zámků a staveb státních a pak oněch, na které byla dosazena vnučená správa. Mimo Ploškovice stejně důrazně nutno upozorniti na Konopiště, kde se antipatie, pochybným směrem projevované, mstí za minulost otloukáním soch a portálů a poškozováním parku. Velké péče a jemného rozlišování je zapotřebí dále při zabírání klášterů. Nemohlo by býti na př. taktickým zabrání benediktinského kláštera v Břevnově, který byl zařízen vlastně jako dvorní hostinský dům k odpočinkům a převlékání císařského dvora před jízdy do Prahy. Vnitřek je vyzdoben v převážně většině místnosti cennými fresky, obraznou a barokním nábytkem, tvoří bohaté museum.

Potud ohrožuje naše památky bytová nouze. Bohužel nemámeji jich bez vlivu ani poměry politické, hlavně vztah k Maďarům a Němcům. Z řad našeho vojska byly vyvráceny na Slovensku proti intencím velení pomníky honvédske v Košicích a Levoči, ano došlo k rozbití a roznešení městského musea v Třnávě. Stejná libovůle, podnětá národnostními roznímkami, vyvrací bez uvažování škod a důsledků pomníky císaře Josefa v Čechách a na Moravě, ač je německý kult tohoto panovníka naprosto zidealizován a dočká se u lidí přemýšlejších brzkého konce. Horečná psychosa politická horlí také pro odstranění všech orlů, pokud jsou na fasádách a uvnitř budov ještě k nalezení, a to i tehdy, ide- i součast umělecké památky, dílo starého původu a nikoliv bez vnitřní ceny výtvarné. Ani domovní znamení, jen poněkud znaku bývalého císařství podobná, před soudem nekritické veřejnosti neobstojí. Kde přes to úřední rozvaha zvítězí, jak dosvědčuje na př. případ s orlem z doby Ferdinanda III. (XVII. stol.) na fasádě Klementina, bylo užito neznámými pachatelé lsi a orel zničen.

Případy potud uvedené vyplývaly z důsledků válečných hrůz, z poklesu mravní síly, z úpadku vzdělání. Mnohé z nich nalezli bychom také v jiných zemích, pokud byly podobným způsobem postiženy válkou a vrátily se převra em v poměry přirozeného útvaru. Jistě zarpullost v nazírání na památky umělecké, které u nás po smutné minulosti zbyly, předstihuje však poměry ve státech ostatních. Úplnou výjimkou je boření soch Jana z Nepomuku, které se tu a tam zvrhlo již také ve strhávání památných křížů a ohrožování sloupů a soch mariánských a sousoší Piety (nejnověji na př. Německý Brod, Slaný). Dosud padlo za obět tomuto nezodpovědnému řázení mimo několik křížů přes 40 většinou velice cenných soch, snad všesmě do Čechách, a ve stálem nebezpečí je zejména socha Jana Nepomuckého na Karlově mostě v Praze. Hnutí pramení z touhy po odplatě protireformačního běsnění, které si zvolilo tyto sochy za jeden ze svých vítězných odznaků. Bohužel se nerozvažuje o umělecké ceně památky a nevidí se možnost, jak by bylo lze ony památky zbavit významu náboženského, po případě politického bez jejich porušení.

Pohnutky, které působí ohrožování a zkázu našich uměleckých památek, jsou tedy dvojho druhu, jednak rázu obecně mezinárodního, jednak odlišné domácího. Vzhledem k tomu bude nutno užiti také různých cest k léčení těchto kulturních ran v našem životě. Hlavní směrnice nutných opatření by byly asi tyto:

1. Zařízení paláců, zámků, klášterů a pod., zejména pokud jsou slohového původu, nutno šetřit, uchovávat na místě, nepřemísťovat, nevyvážet, cenné součásti, pokud byly vypůjčeny k úřadování, buďtež co nejdříve nahrazeny předměty novými a vráceny do inventáře. Budov nelze užívat za byty — pokud v ně nejsou již upraveny — naněvýš za kanceláře (jen co nejméně frekventované), za sídla kulturních ústavů, vyslanectví, budovy poradní a bursovní. Paláce a zámky zvláště typické doporučuje se zachovávat ve stavu neporušeném. jako museální ukázky interiérů. Byly by pod dozorem a ve správe místních museí. Podobně je nutno chránit zámky venkovské, ačli nebude možno většiny jich užiti aspoň v létě k účelům feriálním, lidovýchovným a ozdravovacím. V péči o vytěšené památky budíž zařazeno také udržování slohových parků v důstojném stavu.

2. Každý palác, zámek, klášter a vůbec památka, mající kulturní a veřejný význam, buďtež opatřeny odborně sestaveným inventářem, význačné interiéry zfoťografovány. Zásada tato budíž provedena s největším důrazem po vzoru soupisu majetku, jehož by celá akce byla logickým doplňkem. Od chvíle ohlášení soupisu zapovídá se jakýkoliv prodej nebo přesun uměleckých a dějinných památek v jednotlivých budovách pod písným trestem. K sestavování inventářů budíž užito konservátorů, po případě pracovníků musejních.

3. Budíž úředně sestaven a veřejně publikován seznam odznaků (orlů), pokud na základě historických a uměleckých důvodů je oprávněno jejich zachování. Rousky, které je tu a tam hyzdí, buďtež po tomto prohlášení sňaty.

4. Sochu Jana Nepomuckého na Karlově mostě doporučuje se označiti ve jménu republiky kovovou tabulkou s příslušným nápisem za památku uměleckou a historickou z roku 1683, jen z toho důvodu zachovanou s ostatními sochami na mostě na znamení vítězství pravdy a svobody nad lží a násilím. Osvědčí-li se toto opatření, které nutno provésti co nejrychleji, budíž doporučeno také po venkově. Jinak dlužno působiti tiskem k tomu, aby z těchto soch nebyly činěny věci dalekosáhlého významu, jakého dávno pozbyly a nikdy již nenabudou. Jejich kácení a odstraňování do museí nutno zamezit.

5. Úřadům vojenským se nepřiznává právo rozhodování o uměleckých pracích, byt původu nepřátelského. Jest jejich povinností o této zásadě poučiti celou armádu.

6. Památky rázu církevního zasluhují zvláštní pozornost také vzhledem k brzké zákonné úpravě poměru církve ku státu v naší republice. Je vyloučeno, aby v případě odluky církve od státu mohly býti chrámy a kláštery, mezi něž patří většina našich nejvýznačnějších památek stavebních, udržovány v bezpečném stavu a zajišťovány výhradně z příspěvků členů jednotlivých církví. Nebezpečí je stupňováno okolností, že jmění jednotlivých církevních ústavů a budov se stalo skoro vesměs obětí

válečných rakouských půjček. Je potřeba, aby se stát i při nejvolnější úpravě vzájemného poměru nevzdal práva soustavného dozoru na církevní památky v rozsahu největším a naopak se nevyhýbal povinnosti na udržování budov z prostředků vlastních všude tam, kde by netečnost státní moci mohla přivodit poměry pro ochranu vzácných památek tak neutěšené, jakých jsme svědky na př. ve Francii, teprve nyní, pro památky velmi pozdě, poznávající mylnost a škodnost stanoviska naprosto odmítavého.

7. Podobné státní péče a dozoru je potřeba i ochráně a udržování hradů, zámků, letohradů a parků. V tomto případě nutno pamatovati na případné propracování zákona o zabírání velkostatků, z jejichž ceny bylo by nutno část jmění určit a rezervovat tomuto účelu veřejného prospěchu a krásy domoviny a zachování památek. Užitek, plynoucí z těchto opatření, postřehne stát nejen v prospěchu kulturním, nýbrž rovněž hospodářském, usnadňujícím cizineckým ruchem po vzoru státní západoevropských zvyšování aktivní státní bilance."

Za „Klub za Starou Prahu“: Arch. Almer Jan, Ing. Mölzer. Za českou universitu: Jos. Zubatý, t. č. rektor university Karlovy, Jos. Teige, archivář hlav. města Prahy. Český zemský svaz ku povznesení návštěvy cizinců v Praze: F. Boháček za předsedu, Dr. Brejcha, jednatel. Svaz českých spolků pro okraslování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v Praze: Dr. Jan Urban Jarník, starosta. Klub československých turistů: JUDr. St. Guth-Jarkovský, Dr. J. Kropáček. Svaz českých měst: Dr. Ant. Stych, předseda, Dr. Batěk, tajemník. S. V. U. Mánes: Ladislav Springer, sekretář. Za král. českou společnost nauk: Prof. Dr. Karel Chytil. Za redakci památek archeologických: Dr. Ant. Podlah, K. Vrb. Umělecká Beseda v Praze: Fr. Bílý, starosta, Ant. B. Svojsík, jednatel. Za společnost přátel starožitností českých v Praze: A. B. Cerný, jednatel. Za Klub architektů v Praze: Arch. Josef Mikyňa, t. č. předseda. Kruh pro pěstování dějin umění v Praze: Dr. Ant. Friedl, jednatel, F. A. Borovský. Rektorát české vysoké školy technické v Praze: František Wald, t. č. rektor české vysoké školy technické v Praze. Svaz osvětový v Praze: Ant. Rambousek, jednatel. Spolek československých inženýrů a architektů v Praze: Ing. Dr. Klir, t. č. předseda, Ing. Dr. Zíka, t. č. jednatel. Společnost architektů: Arch. Mezera, Arch. Ant. Engel. Akademie výtvarných umělců v Praze: M. Svabinský, t. č. rektor akademie výtvarných umění. Jednota umělců výtvarných v Praze: Josef Stelovský, t. č. místopředseda, Arch. Karel Opéra, t. č. jednatel. Historický klub v Praze: Jos. Kazimour, jednatel, Josef Pekař, starosta Historického klubu.

PODEBRADSKÝ ZÁMEK.

Novinami proběhla již několikráte zpráva o prodeji podebradského zámku tamnější lázeňské radě; již to dosvědčuje, že věc budi pozornost širší veřejnosti, a nelze se tomu diviti. Jdeť o osud památky jistě významné.

Zpráva o provedení již koupi byla předčasná. Zámek chce získati též podebradské obecní zastupitelstvo a mezi oběma korporacemi dochází k zápasu o něj. Na které straně budou sympatie kulturních lidí, nemůže býti pochybo, uváží-li se, že obecní zastupitelstvo chce ze

zámku učiniti jakýsi osvětový dům s knihovnou, čitárnou, museem a pod., ale lázeňská rada — lázeňský podnik s hotelem, restaurací, koupelnami a bůh ví čím ještě. To jsou jistě věci v lázeňském místě nezbytné a samy o sobě užitečné, ale snad by se pro ně ještě našlo vhodnější místo než stará památka se svým nedotknutelným ovzduším vzpomínek, blízkých každému českému srdci. Byl by jistě snilkem nebo doktrinářem, kdo by žádal, aby velká budova v samém středu města zůstala

jen a jen památkou; ale má-li již dostati nové určení, bude jistě důstojnějším, naplní-li se tichým snažením po zuslechní ducha a poznávání minulosti než řinkotem talířů, šukáním lázeňských a pleskotem karet.

Zdá se však, že nejde pouze o profanaci zámku, že se připravuje cosi horšího. Objevil se alespoň v místním listě článek („Poděbradské noviny“ č. 6. ze 7. II.), ve kterém se kromě různých jiných „účelných“ zařízení navrhuje též — zboření celého přízemního traktu, děličho zámecký dvůr od náměstí, a postavení na jeho místě jednopatrového stavení k lázeňskému účelům.

Kdo zná situaci, ví, co by znamenalo takovéto naložení s předním traktem. Pohled z náměstí na zámek jest jistě jedním z nejharmoničtějších, nejvyrovnanějších městských prospektů v Čechách. Jest to zejména kontrast mocného tělesa vlastního zámku a občanský drobného měřítka náměstí, jenž podmiňuje vlastní půvab tohoto prospektu. A zde hraje nízký přední trakt zámku nadmíru důležitou roli tím, že se mezi oba kontrapunktů vsouvá jako zprostředkující stupeň, čímž právě působí, že mohutný zámecký masiv vyvolává dojem klidné majestátnosti a ne brutálního útlaču, jak by tomu bylo při jeho bezprostředním styku s malými stavbami kolem náměstí; jakož zase na druhé straně jsou to tyto nízké dimenze traktu, jež dávají uplatňovati se vlastní zámecké budově právě na tolik, kolik je třeba k vyvolání onoho účinného kontrastu a plynoucího z něho dojmu majestátní velikosti. Trakt má slovem jednu z oněch záračně šťastných a samozřejmých proporcí, jež tvoří vlastní půvab i jinak neozdobných starých staveb, a každá změna na něm, zejména jeho zvýšení a v důsledku toho nepřiměřené zakrytí vlastního zámku znamenala by nevyhnutelně rozrušení veškerého kouzla, jímž je dnes celek prolut.

Přestavění traktu bylo by však skutečnou pohromou také se stanoviska historického. Dnešní zámek vzdor dvojí přestavbě, v XVI. stol. a za Marie Terezie, si v podstatě zachoval základní rysy středověkého hradu; ve své celkové konfiguraci je to dosud hrad Jiříka z Poděbrad a proto také je nám tak drahý. A zde opět má přední trakt nemalý význam. Ve své výšce i směru nám dobře zachoval obrys přední hrady, před ním se dosud rozkládá nezměněně původní hradní příkop. Přestavěním traktu a zasypáním příkopu, na jehož místě

navrhuje zmíněný článek upravení parku, by zámek ztratil své opevněné předhradí, pozbyl by tím hlavního atributu své středověké brannosti, svého hradního charakteru. Přestal by býti, čím je v našich očích dosud vzdor svému novodobému vystrojení — přestal by býti starým hradem krále Jiříka. A snad také není tak zcela lhostejno.

Též návrh na částečné zboření zahradní zdi svědčí o naprosté nečitě k hodnotám minulosti. Zahradá byla koncipována v renesančním duchu jako jednotné umělecké dílo a zeď tvořila očividně podstatnou součástku této koncepce; že si na ní dali záležeti, je vidět z toho, jak ji vyzdobili sgrafity a výklenky. Jest ovšem zřejmo, že bychom dnes na tomž místě založili zahradu jinak; ale kdybychom chtěli ničit historické objekty jen proto, že jsou jiné než jak bychom je udělali my, kam bychom to dospěli? Co by zbylo z celého odkazu minulosti?

Myšlenka, aby bývalá zámecká kaple — v níž se nalézají značné zbytky nástěnných maleb právě asi z doby Jiříka z Poděbrad — byla proměněna v hotelovou jídelnu, nepotřebuje věru komentáře.

Jest otázka, stojí-li za těmito návrhy lázeňská rada? Má-li jich anonymní pisatel, který si zřejmě tak málo uvědomil rozdíl mezi účtyhodnou starou památkou a výdělkářským podnikem, nějaký mandát k jich proesení? Doufáme, že ne, nelze se však ubrániti dojmů, že tomu tak vskutku jest. V tom případě by snad bylo dobře, kdyby si lázeňská rada uvědomila, že mezi lázeňskými hosty jest mnoho — snad více, než si myslí — takových, kteří cítí příliš kulturně i česky, než aby jim bylo lhostejno směle sáhnutí na tak významný památník, jako je starý poděbradský zámek.

Nejpriznivějším rozuzlením by arci bylo, kdyby se obecnímu zastupitelstvu podařilo dostati zámek ve svůj majetek a uskutečniti na něm svůj vskutku osvětový program; odlišilo by se tím i v tomto směru co nejvýhodněji od zastupitelstva dřívějšího, které si nedovedlo odříci, aby ještě takřka před svým zničením v propadlišti si nepostavilo smutný pomník bezúčelným zničením krásného starého hřbitova. Leč záležitost není bohužel dosud rozhodnuta, a není proto také předčasnou — tolik zlých zkušeností ukazuje, že není — obracet k ní zřetel veřejnosti.*)

V. Birnbaum.

PALÁC THUN-SALMŮ MÁ BÝTI ZBOŘEN.

Pražská Jungmannova třída nemá býti ušetřena posledních těžkých stavebních poruch a úplného vyhlazení intimního kouzla, kterým působily kdysi zachované její domovní fasády a dvory. V ulici proslulých zvonařů z doby gotické, renesanční a barokové, v prostředí činnosti buditelů a snah mecenášů umění nezbude už brzo po minulých kulturách a generacích ani stopy. Je to táž nešťastná a prostranná třída, kde zmizel s povrchu mimořádně charakteristický barokní dům sochaře Brauna, ustoupiv hmotné novostavbě, za jejíž protivyvarné řešení se dnes hanbí i průměrný Pražan. Ani poměrná šíře, která tu usnadňuje komunikační ruch způsobem velmi významným, a tím odpadající záminka regulační v tomto případě nepomáhají. Děje se totiž, čeho jsme svědky na Václavském náměstí, v ulici Jindřišské, na Příkopě a vůbec všude tam, kde se sráží zvýšené požadavky moderního života se starou Prahou, zůstávají nečitelný k jejím krásám a vymáhají bezohledné a ne-

dosti jemné odstínované prosazování snah reprezentačních. Nejnověji je drtící motyka napřazena na dům čp. 35-II., bývalý palác Thun-Salmův, zabírající v mírném oblouku velký díl prostoru mezi Národní třídou a uličkou Charvátovou. Máme-li shrnouti důvody, které nás opravňují k veřejnému protestu, hlavní námitky jsou tyto: Palác Thun-Salmův je typicky a pohodlně vyvinutá palácová stavba pražská z doby kol roku 1770. Průčelní fasáda je odstíněna dekoracím vyjádřením dvou bočních křídel po šesti osách a vjezdovou portále a energickým zdůrazněním trojosého středu, s balkonem, znakem a z attiky vyvinutým štítovým nástavcem tvaru obloukového. Přízemní bosáž, celkem jednoduše rámovaná okna, v obrysu malebně citěné portály, rokoková

*) Dříve než článek mohl býti vytištěn, zámek byl i face prodán lázeňské radě. Nezbývá, než varovati nového majitele zhrada před nejmenší změnou nebo profanací a chopiti se všech prostředků, aby k uskutečnění ostudných projektů nedošlo. Pozn. red.

cutá mříž na bohatě zdobených konsolách a energicky nasazená římsa s attikou a štítovými nástavci charakterisují dotyk pozdního občanského baroku s rokokem a prvými ohlasy klasicismu. Toto zajímavé slohové zuznění, pro něž už nemáme v Praze ve stavbách tohoto druhu a takové koncepce jinak dostatečného zastoupení, o akuje se rovněž na bílém a uměrně bojně dekoračním a luštěním schodišti (balustrády, podstropní vlysy, 5 mlků-světloňů), ve štukové výzdobě sálů a pokojů a také v nádvoří. Palác v dnešním stavu je už ochuzen o zahradu a přilíží vkleiněn v obchodní a průmyslový ruch pražského středu. Ale dosud mimojdoucí strhuje malebná účinnost průhledu široce vyklenutým průjezdem do hlubokého dvora. Na jeho konci uzavírá pohled zahradní architektura, přizemní terasový přechod s prolomanou nástřešní balustrádou a průchodním portálem. Po stranách je vyhloubeno po způsobu salla terren po dvou kaplovitých výklencích. Zadní strana, kdysi obrácená do zahrady a dnes zakrytá skladem beden a smetištěm, je vyřešena ve dvojrámenné schodišti, kterým byla sverchní plocha této působivé pohledové kulisy přístupna. Dobově jsou tento perspektivní závěr a k němu dosahující boční křídla součástí budovy hlavní. Proto také až do letošního roku byl tento mimořádně důležitý příklad prostorového luštění respektován. Ublíženo mu bylo pouze tím, že byl zastavěn zbytek zadní zahrady a nádvoří že se stalo skladištěm. Po převratu, jakmile bylo zahájeno vyhledávání vhodných budov pro úřady, ústavy a cizí legace, byla naděje, že ani na tento stavební objekt, jenž je dosud

schopen reprezentace, nebude zapomenuto. Nedočkali jsme se však. Ale pronikla zpráva, že palác zakoupil grafický umělecký závod „Melantrich“ a že pomýšlí na jeho místě na novostavbu závodní budovy. Zpráva byla úředně potvrzena. Je pravda, že „Melantrich“ pomýšlí zatím na novostavbu v pozadí. Ale tím rozrušuje už zdařilé uzavření prostorové, ničí vzpomenuý pohledový záěr a při získávání stále ještě nepatrné, stačící pouze na provisorium. Z těchto důvodů nelze konejšivým slovům nového majitele mnoho důvěřovati. Známe už z předválečných případů, k čemu jsou podobné zatímnosti a částečné projekty. Radíme včas, aby raději na tomto místě ode všech podobných záměrů upustil. Ku svým plánům, jichž uskutečnění na místě nezavadném může každý jen vítati, zvolil „Melantrich“ budovu naprosto nevhodnou. Nechápeme, proč si naše průmyslové a obchodní podniky tak rády vyhledávají ku svému rozvoji staré budovy v městském středu, proč nechtějí za podmínek finálně příznivějších stavěti na volných pozemcích na obvodu, kam patří už z důvodů zdravotních zejména všechen průmysl. Případá to vše příliš maloměstské a krátkozraké. Za takové vady nesmíme však platiti vynikajícími uměleckými památkami. Upozorňujeme proto na tento smutný případ včas a veřejně prohlašujeme, že zkázu této budovy zmaříme. „Melantrich“ měl by v zájmu cti svého uměleckého závodu toto stanovisko uznati a nevydávati se v nebezpečí, že on, jenž má ve štítě jméno vynikajícího českého muže, bude na výstrahu a k věčné hanbě zapšán do seznamu bořitelů krásné Prahy.

JE MOŽNO NAHRADITI PŮVODNÍ UMĚLECKOU PAMÁTKU ROVNOCENNOU KOPIÍ?

Tuto zásadní otázku již tolikrát prodebatovanou přivádí k novému ventilování způsob, jakým byly znovuzříženy sgrafitové ozdoby na fasádě hradního domu na pražském hradě (viz referát dra K. Gutha v „Národě“ ze dne 30. září) a současně vypsané nabídkové řízení na úpravu sochařských ozdob na atice hradu pražského a nad vchodem do vladislavského sálu. V obou případech jde o úplné odstranění původních uměleckých ozdob a o použití nové zhotovených kopií. Sgrafitové zbytky na fasádě hradního domu byly otlučeny, fasáda nově omítnuta a sgrafitové ozdoby s použitím starých motivů do nové omítky vryty. Podle předepsaných podmínek pro úpravu atik mají být podle starých původních prací Platzerových zhotoveny třetinové modely a podle nich pak nové kopie v kameni. Platzerovy originály mají být rozřezány, opatrně sneseny a jinde umístěny. Tyto soudobé případy odstranění původních památek a způsob získání náhrady v podobě nových kopií opravňují k domněnce, nejde-li o nový směr v restauraci památek, a je proto na místě, aby se uvážilo, bude-li tento způsob našim památkám ku prospěchu či nikoli. Máme-li uměleckou památku zachovati na místě svého určení, v původním rámci celku, což považujeme za jediné správné, musíme nový způsob restaurace a priori zamítnouti. Nemůžeme-li je-li nutno originál památky pro chabrost materiálu, z něhož je zhotovena, nahraditi novou kopií, musíme uvážiti, že při nejlepší vůli restaurátora přináší nová kopie stopy umělecké individuality sochaře, jenž kopii památky provádí. Chápeme-li, že sebe lepší kopie nenahradí originálu starého obrazu, musíme uvěřiti, že

je nemožno, aby byla zhotovena věrná kopie staré sochy podle volně provedeného třetinového – výpomocného – modelu. Umělec, pracující třetinový model, nezhotoví ani věrné kopie originálu ani vlastního díla původního a zvětšením takového modelu v kameni nezískáme ani ukázky umění starého ani nového. V nevyhnutelných případech, kdy je nová kopie naprosto nutná, můžeme voliti pouze mechanický způsob provedení kopie, který nám dává relativní jistotu, že nahradíme originál pokud možno věrně. V prvé řadě je to přenesení forem originálu do nového kamene tečkovaním, a to přímo podle originálu, nebo podle sádrového odlitku s originálu shodného. Druhý moderní způsob je zhotovení odlitku z umělého kamene v těch případech, kde není třeba respektovati původní materiál. Obavy, že nemáme dosud zkušenosti o trvanlivosti umělého kamene, jsou neodůvodněné. Dobu, kterou jsme potřebovali k poznání skutečného kamene, zkrátily stroje zkušební v technické laboratoři pro umělý kámen a proto můžeme odborně, správně provedený umělý kámen považovati za materiál skutečnému kameni rovnocenný. Výhoda tohoto způsobu získání kopií památky je samozřejmá. Mechanickou cestou obdržíme přesný odlitek za poměrně malý peněžní náklad a můžeme při tom použiti všech dosud zdravých partí památky, ku kterým se umělý kámen jednoduše připojí. Uvážíme-li tyto okolnosti, shledáme, že nový způsob, navrhovaný při úpravě atik pražského hradu, t. j. provedení třetinových výpomocných modelů a podle nich kopie originálu, nepřináší v restaurační technice žádné novinky na prospěch uměleckých památek a je tudíž nevhodný. V.

UMĚLECKÉ PAMÁTKY NA SLOVENSKU A JEJICH OCHRANA.

Za maďarské vlády zanedbané umělecké památky na Slovensku budou vyžadovati v prvé řadě řádného odborného soupisu a pak důkladného ošetření a stálého udržování. Celá řada cenných památek vytvář. umění utrpěla úplným zanedbáním a jiné opět neodborně provedenou restaurací. Olejové nátery kamenných soch, portálů, památných sloupů i celých fasád zakrývaly sice špatný stav kamene, ale nekonservovaly ho. Po seznání omylu utrpěla odsekáváním náterů památka sama a velmi často neodbornou rukou zničeno bylo umělecké dílo a nenahraditelná historická památka. Stavební památky XVI. století ve štuku jsou pokryty silnými vápennými nátery nebo novým fasádováním, a jen pozornému oku neujde, že pod touto vrstvou se skrývá ozdoba sgrafitová nebo bohatě architektonické členění. Sgrafitované zvonice v Popradu a Kežmarku, zbytky sgrafit na průčelí zámku Tökölyho podávají důkaz, jak vyspělá byla technika sgrafitová v XVI. století na Slovensku. Dřevěné stavby, z nichž je nejznámější evangelický kostel v Kežmarku z roku 1713, nejsou ojedinělé, celkem však zanedbané a propadají zkáze. Vládní komisařiát pro ochranu uměleckých památek na Slovensku zahájil v letošním roce akci, kterou hleděl vzbudit všeobecný zájem pro umělecké památky na Slovensku. Pořádáním přednášek a odborných kursů snažil se pak poučiti povolání činitele o moderním způsobu ochrany památek.

V Bratislavě dal vládní komisařiát provést na vzor restauraci několika kamenných portálů renesančních a barokových, aby propagoval moderní způsob snímání olejových náterů s kamene a aby zamezil další ničení památek — na Slovensku velmi rozšířeným — odsekáváním náterů a přeskácáním povrchu kamenných soch. Při těchto restauračních pracích byli vycvičeni místní dělníci, kteří pak samostatně provedli restauraci sloupů sv. Josefa na náměstí u divadla. Tímto způsobem byl překonán odpor místních odborníků k moderním způsobům resta-

race, jim neznámým, a zvýšen interest pro další podniky.

V nejbližším okolí Bratislavy, ve Sv. Juru, se provádí restaurace zajímavého gotického kostela. Byla tu provedena restaurace a konservace renesančního hlavního oltáře, bohatě v kameni tesaného a svým způsobem provedení jedinečného. (1519.)

Pod kostelní omítkou nalezené zůstatky původních gotických freskových maleb byly zachyceny a konservovány.

Pod nánosem špíny a náterů bylo objeveno původní tonování kostelního interiéru, které se zachovává a pod dozorem akademického malíře-restaurátora doplňuje. S počátku znatelný odpor místního obyvatelstva proti restauračním pracím se nyní, po zřejmých výsledcích práce, změnil v živý zájem o tuto uměleckou památku.

V starobylé Kremnici byly zahájeny práce restaurační a conservační na záchranu těžce ohroženého, bohatě figurálně zdobeného a 22 m vysokého barokového památníku nejsv. Trojice na náměstí. Této památce (1750) hrozil podobný osud, jako kostelu, původně za sloupem stojícímu. (Úplně zanedbaný kostel, zřícením hrozící, byl před nemnoha lety zbořen.) Zasluhou vládního komisařiátu, uznávanou oficiálně magistrátem kremnickým, byla zachráněna městu typická ozdoba i umělecká památka, pro svůj špatný stav určená k úplnému snesení.

Nejsou to jen výtvarné umělecké památky, které na Slovensku hynou, ale jsou ohroženy i památky umění lidového. Má-li být zachráněn starý ráz slovenských měst a nemá-li lidové umění vymizet, nelze již odkládat uskonalení ochrany uměleckých a historických památek. Jeví-li se potřeba zákonné ochrany a programového konservování uměleckých památek u nás, sverchované je toho potřeba na Slovensku. V letošním roce osobní zásluhou jednotlivců byl učiněn počátek s velmi slibným výsledkem, byl získán zájem širší veřejnosti, a je tím dokázáno, že jen nedostatečná iniciativa pro ochranu uměleckých památek zaviňovala jich zkázu. Jindř. Capek.

Z DĚJIN A MÍSTOPISU HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY.

XXIII. ŠTÍTY DOMU ČP. 603 NA NÁMĚSTÍ STAROMĚSTSKÉM.

Určitou charakteristikou našich měst byly štíty jejich domů. Od doby gotické až po pozdní barok spatřujeme v architektonickém zevnějšku svého obydli. V mnohých městech sama správa města příkazuje jich výstavbu a poskytuje i nutný stavební materiál (Hradec Králové). Než od stáletého zvyku ustupuje XIX. století velmi rychle. Jiné umělecké i praktické nazírání vidí v domovních štítech pouhý dochovaný balast, jehož odstranění jest žádoucí z důvodů úspor, požární i stavební bezpečnosti. Nejnepříznivěji zasáhl však stavební řád z roku 1833, který přímo vystoupil proti systému štítů, respektive sedlových střech. Staroměstské náměstí není bez domovních štítů myslitelné a štíty jsou to, které je činí jedinečným. Toto stanovisko chápala i doba let padesátých — tedy doba, kdy obecní správa ochranu památek naprosto přezírala a kdy mezi obcí a mistodržitelstvím docházelo pro různost mínění k mnoha konfliktům. Prvým neprozřetelným činem byla Helmichova stavba domu čp. 483-I. (roh ulice Železná), kde radikálně byl štít odstraněn. Táž historie se opakovala s domem čp. 603 před Týnským kostelem na rohu ulice Celetné. Když se majitelé domu

tohoto, Vavřinci Köpfovi, nezdařilo zadítili loubí před Týnem, předložil magistrátu 30. srpna 1858 plány na přístavbu třetího patra na místě nízkého patra štítného, nové střechy a přístavbu schodiště. Projekt této přístavby vypracoval stavitel Jan Bělský. Dne 7. září téhož roku (stavební protokol č. 65.943 jest v registratuře mag. referátu stavebního, taktéž i ostatní citované spisy) konána komise, při níž jako přísežní stavební znalec fungoval stavitel Josef Maličský. Hlavním důvodem pro zvýšení patra, jímž i komise byla získána, byla snaha majitele domu vyhovět stavebnímu řádu, odstranění sedlové střechy a upravití světlé výšky posledního patra ze 7' 6" na 10', t. j. zákonitou výšku. Dne 2. října 1858, č. 48.882, mistodržitelství tuto přístavbu schvaluje, dotazuje se však, zda zdvo domu má pro zamýšlené zvýšení dostatečnou únosnost. Nová stavební komise dne 19. listopadu, č. 81.746, shledala, že zdvo jest dobré a dům zvýšení unese. Pro pokročilý již období téhož roku ke stavbě přikročeno a dne 3. ledna došel přepis presidia mistodržitelství č. 12.183, jímž se zastavuje zamýšlená přístavba a nařizuje jednání o stylové přeměně projektu.*)

*) Prager Herr Bürgermeister.

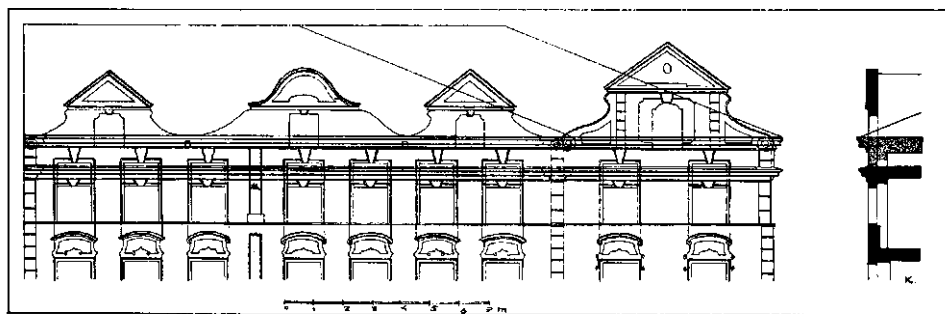
Zu den baulichen Veränderungen, welche der Zuckerbäcker Köpf zu Folge des hierortigen Konsenses vom 2. Oktober v. J. Z. 48882 an

Majitel domu č. 603 byl magistrátem předvolán, avšak na jednání o přeměně projektu nepřistoupil a 5. února 1859 předložil prostřednictvím mistodržitelství obšírný rekurs k ministerstvu. V něm dovolává se stavebního řádu a hesel revoluce v r. 1848 o posvátnosti majetku. Zasáhnutí mistodržitele nazývá zákonitým odporující a proto „svévolné zasáhnutí“. Nepravda prý jest, že jeho dům jest středověkého vzezření, neboť středověk jest počítán pouze do reformace (1517), kdežto sloh jeho domu není starší druhé polovice XVIII. století, tedy ani nepatří do doby Ludvíka XIII. a XIV.; nepravdou dále jest, že pohled na tuto frontu jest charakteristický, neboť každý dům jest jiného slohu a proto s jistotou možno tvrdit, že nemá vůbec žádného charakteru. To jediné charakteristické jest přilehlá Týnská škola, to nejnevкусnější a nejošklivější, co se jen může myslet atd. Dne 15. března 1859, číslo 8893, oznamuje mistodržitelství magistrátu, že dalo vypracovati zemským stavebním ředitelstvím dvě skizzy na úpravu domu, které mají býti Vavřinci Köpfovi předloženy. Na změnu svého projektu však V. Köpf nepřistoupil, odvolával se na prohlášení, které učinil 13. března přímo mistodržiteli a totéž pro-

hlásil v protokole magistrátu č. 17.813 dne 21. března, že na rekursu trvá. Ministerstvo vnitra skutečně rekursu vyhovělo a mistodržitelství oznamuje 19. května 1859, č. 26.629, tento výsledek pražskému magistrátu i s posudkem centrální komise:

„Die Centralkommission zur Erhaltung der Baudenkmale hat aus Anlass der in diesem Angelegenheit abgegebenen Ausserung bei dem hohen k. k. Ministerium des Innern den Antrag gestellt, wornach für Umbauten oder Neubauten in Prag die Vorschriften der Bauordnung, welche mit Giebeln nach der Strassenseite versehenen Satteldächer als unzulässig erklären und für die einzelnen Stockwerke ein bestimmtes Höhenmass vorschreiben, daher die Nöthigung zu einer gänzlich modernen kasernartigen Bauart in sich tragen, ausser Kraft zu setzen, oder doch bezüglich der schon bestehenden einem Umbau zu unterziehenden Häuser zu modifizieren sayen dürfen.“ Magistrát měl další návrhy podati policejnímu ředitelství a zemskému stavebnímu ředitelství ve lhůtě do 30. června. K dohodě žádné nedošlo, a přestavba, jak ji dnes spatřujeme, byla provedena.

Alois Kubiček.

Návrh stavitele Jana Bělského na odstranění štítu domu čp. 603-I, na Staroměstském nám. (Zrnité vyznačeno, jest přestavba, provedená r. 1859.)

OHROŽENÁ PRAHA.

PRO ZÁCHRANU MARTINICKÉHO PALÁCE. Ve čtvrti hradečanské lze zaznamenati dnes, po dokončené restauraci sgrafitované fasády radního domu (čp. 173/IV.), druhý neméně naléhavý úkol. Po záchraně volá palác martinický. Jestliže v případě hradečanské radnice

nejméně následujícího, že se zdá, teprve o vyzdobení nového stavení. Blíže bude možno seznati historii původní stavby, dnes zakulknělé v přestavbách dvou následujících století, z rozsahu a charakteru celého sgrafita, jež původně zdobilo jak celou hlavní fasádu, tak i nádvoří, oživené otevřenou loggií a štíty nad dvorním patrem. Dnes svědčí o nádherné původní celkové výzdobě jen odkryté části sgrafita, štíty a portál; tento je typem druhé polovice XVI. století s kvádry v dolejší části a s klenáky, obepínajícími v půlkruhu otvor vjezdu v partii hořejší, do níž kamenný znak martinický s hvězdou a lankem je zasazen zřejmě dodatečně ke dohotovení portálu a tectonicky rušivě. Odkryté pole sgrafitové v části obrácené do Kanovnické ulice ukazuje nezcela překonané obtíže v technice kresby sgrafitové, ale velmi dobrou předlohu v podání rostlinného ornamentu, stejně jako motiv ptačí v odkryté části obdélníkového pole vedlejšího. Motivy figurální, jež ukazují

nice šlo o to, aby především byla zajištěna část nejtýpnější, sgrafitované průčelí Omichenovo se štítem (jehož renesanční pilířky a římsu ovšem barok vyrovnal v plochu a změnil v obrys), v paláci martinickém neběží o nic menšího, než o záchranu bohatého sgrafita ornamentálního i figurálního, jež se objevilo dosud, bohužel, jen stálým opadáváním omítky a přibýváním trhlin na pravém dvorním křídle i na fasádě do ulice Kanovnické. Palác martinický (čp. 67/IV.), jehož stavební historie začíná v polovině století XVI., po požáru Malé Strany a Hradčan, jmenující jeho zakladatelem Ondřeje Teyfala z Kinsdorfu (D. Z. V. č. 5 D 7' č. 24 N 20, srov. V. Vojtěšek, Z m nulosti naší Prahy str. 41 n.), stává se historicky i umělecky významným na sklonku století, kdy se dostal roku 1584, brzy po vystavění, v držení Jiřího Bořity z Martinic a devět let nato v majetek Jaroslava Bořity. Tito první Martinicové, jejichž rod držel dům až do vyměnění po meči, se zasloužili, jak se zdá, teprve o vyzdobení nového stavení. Blíže bude možno seznati historii původní stavby, dnes zakulknělé v přestavbách dvou následujících století, z rozsahu a charakteru celého sgrafita, jež původně zdobilo jak celou hlavní fasádu, tak i nádvoří, oživené otevřenou loggií a štíty nad dvorním patrem. Dnes svědčí o nádherné původní celkové výzdobě jen odkryté části sgrafita, štíty a portál; tento je typem druhé polovice XVI. století s kvádry v dolejší části a s klenáky, obepínajícími v půlkruhu otvor vjezdu v partii hořejší, do níž kamenný znak martinický s hvězdou a lankem je zasazen zřejmě dodatečně ke dohotovení portálu a tectonicky rušivě. Odkryté pole sgrafitové v části obrácené do Kanovnické ulice ukazuje nezcela překonané obtíže v technice kresby sgrafitové, ale velmi dobrou předlohu v podání rostlinného ornamentu, stejně jako motiv ptačí v odkryté části obdélníkového pole vedlejšího. Motivy figurální, jež ukazují

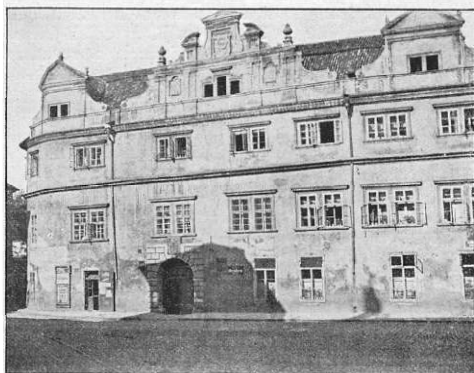
Der Statthalter:

(Podpis nečitelný.)

velikou životnost i v těch zlomcích, jež za nepříznivých okolností se dosud objevily ve výchozím křídle dvorním, svědčí, jak velkolepým doplňkem by bylo celé sgrafito odkryté a zajištěné pro vývojovou řadu, jejíž body udává na Hradčanech spolu se stavebním ruchem po roce 1541 tak rozšířená vláská móda dekorací v palácích pernstýnském, arcibiskupském, lobkovickém a v domě radním, k nimž přistupuje archivní doklad o porýsovaném paláci rožmberském (srov. K. Herain, Pernštejnský palác v Praze, Topičův sborník V., 227 a n.), nejmenujeme-li sgrafita samého hradu, v prvé řadě Mičovou a právě neodpuštělně zničené sgrafito divadla na Prašném mostě. Troji štít paláce martinického pak přes pozdější úpravy svým členěním a dekorativními detaily značně upomíná na štíty věže domu Pergarova na Václavském náměstí (čp. 791/II., srov. Věstník K. Z. S. P., III. 2 n.), nedávno zbořeně. Celek značně změnil úpravy XVII. a XVIII. století, jež se dotkly rušivé jak dispozice původního dv. jdomí, tak architektonických detailů, porušivše těžce i sgrafitované plochy, do nichž byly proraženy nové otvory okenní. Přes to zůstává martinický dům ve svém prostředí typem prostého a vkusného šlechtického obydli pražského, barokem méně změněného než zmíněné domy ostatní. O jeho zabezpečení se jevil zájem odborníků a úřadů již od roku 1911. Brzy uplyne desetiletí od doby, jež měla poprvé rozhodnouti o jeho

důstojnějším budoucím osudu. Že dnešní majitelé domu vykonali na nejnutejnější zabezpečení jeho uměleckého fondu jen to, k čemu mohli býti donuceni, bylo trapnější v době předválečné než dnes, kdy finanční náklad na práci podobnou ovšem nepoměrně vzrostl. Jestliže je dnes přes to dvojnásob nálehuvo uvědoměti v nejbližší době odkvrtí a zabezpečení martinických sgrafit, jsou k tomu dva důvody, jejichž závažnost den ke dni roste, překonávajíc každou námitku: předně nebezpečí, jež přivodila poslední zima, která způsobila odpaďování staré beztak odpouchlé omítky v celých kusech, a pak za změněných okolností vzrostlý význam Hradčan jako městské čtvrti i každého jejího domu, tím spíše paláce martinického jako typu vynikajícího významu pro historii všeobecnou a — jak již dnes lze tušiti — i pro historii umění. — Oč se zhoršily za dnešních okolností poměry pracovní a stoupl náklad zabezpečovací, to překoná bohdá pomoc státu i veřejných korporací ochranných, jež uznávají v plné míře svou povinnost vůči památce tak výrazné. Je na majiteli, aby ve vlastním zájmu projevil kutkem žádoucí miru pochopení, pokud nová organizace ochranná nezabráni dalším podobným křížovým cestám, jež lepší snaha dosud podnikala, často ma ně obětující čas a energii. Je dost příčin, jež pobádají, aby desáté výročí akce neuplynulo bez provedeného díla zachrány martinického domu.

V. Wagner.

Palác Martinický na Hradčanech. V levo fáda průčelní, v pravo nádvorní fáda na východní straně s nejobhatší figurální výzdobou sgrafitovou. Dnešní stav.

HARRACHOVSKÝ PALÁC V PRAZE OHROŽEN. V II. ročníku „Věstníku Klubu za Starou Prahu“ (1911, strana 35 až 37) rozpeli se o tomto paláci dr. V. Vojtěšek a dr. K. Guth v příspěvcích k dějinám a mistopis hlavního města Prahy. Povimli si ho proto, že zůstal jedinou stavební památkou v rušné ulici Jiříšské. Výsledek studia měl v tomto případě také ten účel, aby palác uchránil před eventuelním nebezpečím v budoucnosti. Přihlásilo se poměrně brzo. V poslední době se objevila v tisku několikrát zpráva, že palác chce vyplatit Bankovní úřad ministerstva financí, jenž zamýšlí nynější budovu zbořit a na jejím místě vybudovati státní mincovnu. Mýslenska, aby byla tiskárna bankovek a ražebna kovové mince soustředěna z důvodů praktických i dějinných v Praze, je správná a přijatelná. Ale nemožno souhlasiti, aby obnova tohoto státního podniků byl obětován cenný barokní palác z let 1765—1770, reprezentující období, ze kterého máme významných staveb velmi málo a kterých v Jiříšské ulici už nic neshradilo. Jeho dějinný význam sahá až do roku 1918, kdy byl kratší dobu druhým sídlem revolučního Národního výboru, tehdejšího představitele první československé vlády. Klub za starou Prahu nemůže proto souhlasiti s projektem, který tak lehce končuje existenci této budovy a hájí stanovisko, že buď by bylo možno mincovnu postavit na vnitřní pozemek přilehlých pozemků, při čemž by palác, nyní majetek Dejmutů, zůstal zcela vkusným a důstojným vstupem, anebo raději na volném staveništi jinde.

OHROŽENÉ UMĚLECKÉ PAMÁTKY. Na atikách pražských paláců rozpadávají se zvětralé kamenné sochy a vázy, aniž by bylo na jich zachra: co podniknuto. Není vyloučeno, že první kus spadnušího detailu sochy na chodník poděsí úřady o bezpečnost obyvatelstva se starající a vyvolá nařízení, jež chastné vázy a sochy mají býti sneseny a odstraněny. Za dnešních poměrů nelze pak očekávat, že budou ozdoby ty novými kopiemi nahrazeny a můžeme se proto dočkat, že naše umělecké stavební památky budou ochu-

zovány o typickou ozdobu atik. Že naše obavy jsou odůvodněny, dokazují dodnes zřetelné místa na atice paláce Člám-Galasova, chrám sv. Mikuláše a jinde, kde sochy byly sneseny, ale podnes novými nenašrazeny. Památkový úřad svým vlivem a včasným zakročením a upozorněním na nutnou opravu a stálé udržování těchto památek může hrozící nebezpečí odstranit. V prvé řadě upozorňujeme na ohrožené sochy na paláci Kolovratově ve Valdýšské ulici, na rozpadávající se sochu na atice paláce Lobkovického pod Petřínem, rozpadávající se terasy a gloriety v zahradě Fürstenberské, rozpadávající se sochy před Loretou na Hradčanech a jinde a jinde.

PÍSECKÁ BRÁNA OHROŽENA. Tato historická a umělecká památka opevnění pražského byla sice zachráněna před zbořením, ale od těch dob stojí neudržována a propadá jisté zkaze. Fáda jižní jest již úplnou ruinou. Fáda severní, v kameni provedená, rozpadává se otevřenými špiarými v hlavní římsy brány, stěka voda na kamenné ozdoby, mráz zvětralý kámen trhá a tak kus po kus z plastiké ozdoby odpaďává. Stařilo by opravit hlavní římsu, odvoditi vršek brány a dalšímu ničení kamenné fády bude zabráněno. Vnitřek brány, opadaná omítka se stěn a klenby, rozpadávající se dřevěná vrata, nečistota, vůbec celý dnešní stav Písecké brány, zachované jako památník pražského opevnění, činí domo nanějš trapný.

OBĚTOVANÉ DOMY. Dovidáme se, že v nejbližší době budou na Novém městě pražském zbořeny domy čp. 60 a Národní třídě a čp. 796 na Václavském nám. Prvý prošel restaurací Choděrovo, jež v něm byla umístěna, druhý je znám pod jménem „Pivovar u Přímásů“. V obou ztratili Nové město stavební památky barokové, které se poměrně velmi dlouho bránily modernímu stavebnímu ruchu, až zabíjají městské na hlavě, tepných pražského ruchu. Ztráta domu „U Choděra“ je se stanoviska umělecko-historického povážli, ač jde o budovu pouze jednop-

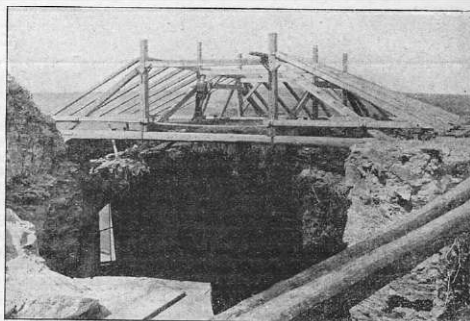
i proboštství, neboť snažil použít proboštství — a to po úpravách méně nákladných — by ponechal znovu kostel mimo dosah zřivných záměrů, buď jako neúčelný předmět, jenž by vyžadoval značných udržovacích nákladů a jenž by konec konců byl i nad sílu obětavosti Spolku pro záchranu Mariánské Týnice, jemuž by připadl na obtíž, nebo jako stavbu provisorně zabezpečenou, s výhledem na znovu se opakující historii úpadku, který by tentokrát za okolnosti jen málo se lišících od těch, jichž jsme byli svědky, byl neodvratný a nenapravitelný. Tento komplex staveb vynikající ceny umělecké byl vytvořen z jednoho uměleckého ducha a ovládnal jedinou ideou, jejíž silou vyrostl v jejím rozmachu a jejímž úpadkem zchátral za vlády josefinského racionalismu. Dnes, kdy jednotliví idea umělecká dosud ovládá objekt od úplné katastrofy šťastně zachráněný, je nutno, aby nový, ale ve

svých důsledcích stejně jednotící účel z důvodů uvedených naplnil společně bývalé proboštství i bývalý kostel, šetře a opatruje i v budoucnosti obojí a činí pro dnešek nemožným a z důvodů ochrany pamárek zcela vyloučeným úmysl upravit proboštství na nouzové byty a kostel ponechat jako příležitost kulturní instituci. Je beze sporu, že jediné určení budov pro účel veřejný může plně uspokojit požadavek památkové ochrany. Jestliže Spolek pro zachování Mariánské Týnice se snaží použít pro takový účel všemi silami konkretisovat, je zajiště v záadě na stejné linii přesvědčení a snah se všemi, kdo o záchranu skvělých prostor týnických jejich zřivováním měli a mají péči a kdo se přičiní, aby záchranná akce letošního jara a léta měla výsledek důstojný objektu samého i dosavadních obětí k jeho vzkrášení učiněných.

V. Wagner.

Mariánská Týnice. Pohled na kostel a konvent před zřícením kopule roku 1919.

Mariánská Týnice. Pohled do vnitřní kopule po druhém zřícení roku 1920. Počátek montáže provisorní střechy.

ZNIČENÍ MOROVÉHO SLOUPU VE SLANÉM.

Dokumenty o ničení barokních plastik vzrůstají a genese jednotlivých případů ukazuje názorně dnešku i budoucnosti, jak fráze o pokroku se zvrátily — podle odsuzujících slov krásné výzvy „Mánesa“ — v nové dílo Koniášovo. Jeden z nich, jenž vzrušil svou neočekávaností a v široké veřejnosti zejména svou dohrou ve Stálém výboru Národního shromáždění, zbavil k obecné škodě slánské náměstí význačné sloupové architektury morového pomníku. Zrod i vyvrcholení násilné akce je typické pro dnešní poměry, třebaže se více než v jiných případech kryla jedním městské rady: iniciativa vyšla v tomto sboru od městského radního prof. dra Hrušky, jenž v žádosti dodatečně dané na program schůze městské rady se domáhal odstranění trojického sloupu z náměstí a nahrazení jeho sochou M. Jana Husy. Těto žádosti bylo městskou radou vyhověno v ten smysl, že sloup bude s náměstím odstraněn a postaven jinam, snad do ústraní u kláštera. Když se o tomto usnesení dověděl p. Frant. Důras, jednatel slánského muzejního spolku, upozornil písemně radu městskou, že před rozhodováním o boření sloupu měla se otázka po mině památkové architektury. Městská rada chtěla se podle tohoto upozornění zachováti a poněvadž mezi tím již se objevovaly pověsti o zamýšleném násilném zboření sloupu, byl v podvečer vždy hlídán stráž. Dříve však, než byl odeslán do je památkovému úřadu, přiblížilo se výročí památky Husovy, kterou dra chtěl „důstojně“ oslavit, tím spíše, že v neprovedeném rozhodnutí městské rady spatřoval úmyslný odklad věci. Zničení sloupu samo bylo dílem poměrně velmi krátké doby, dne 5. července odpoledne. Tak byla spojena osla a světlé památky Husovy, jako již několikrát roku předešlého, s treštuhovým vandalským činem, zničivým dílo, jež nad to nikterak n-býlo důsledkem protireformních snah. Bylo postaveno roku 1681 v dík za odvrácení moru a zasvěceno Nejsv. Trojici a P. Marii. Na čtvercové zá-

kladně s nízkými patníky na rozích pnuło se kamenné schodiště o pěti širokých stupních a na jeho vrcholu byl postaven kamenný oltární stůl obdélníkového půdorysu s výstupkem na delší straně severní. Tyto části pomníku zůstaly zachovány i po zboření sloupu celkem neporušeny; pouze stupně, na něž se zřítíl sloup, jsou částečně poškozeny. Oltární stůl má na jižní straně letopečské opravy „1873“. Nad oltárním stolem se pnuł na čtyřbokém podstavci obý sloup, tesaný z jednoho kusu kamene, vysoký asi 6 m, jehož dřík měl průměr 62 cm. Sloup měl prostou hlavič, vyvrcholenou skulpturou Trojice a Madony. Sochařská práce neměla významu rovnocenného architektuře, která byla v dolní části náměstí dobře situována a spolu s kašnou v horní partii prostranství krásně oživovala značnou plochu monotonního jinak středu náměstí. Jako na jiných místech, tak zvláště tu se ukázalo, jak málo cenné jsou snahy městských správ, jež za analogických okolností ujistují, že „nechtějí sochy zničit, nýbrž pouze je přemístiti“. Nuže, toto přemístění je všude, kde jde o sloupovou architekturu, velebenou v hlavní městské prostranství a je oživující, stejně škodlivé, jako tomu je v případě náměstí Staroměstského, nehledě k ostatním známým důvodům proti přemístění. Monolith dříku byl přeražen na čtyři kusy a skulptura roztržena na množství drobnějších částí, takže zno-upravení originalu není možno.* Uměle, jenž bude pokřeven úkolem vytvořit si slánské náměstí nové výtvarně dílo k účtu Husově, vzniká povinnost, aby jeho architekturu znovu ožil monotonní plochu náměstí, která dnes ve své bezúčelné prázdnotě doplňuje řadu českých náměstí, zbavených — k celkové škodě — barokního motivu dekorativního, a je spolu s nimi — kež v této řadě už posledním — hrozivým mementem, kam vdeje planá fráze a úzký rozhled. Toto poznání by snad pomohlo dnes, po tolika zkušenostech, více, než exemplární tresty, za něž úředně bylo nutno žádati.

V. Wagner.

ZA HRANICEMI.

REMEŠSKÁ KATEDRÁLA

prohoubí konečně žit svědomí německých uměleckých historiků. Uprinné se vyzpovídá zejména Otto Grautoff, který prvý z německých odborníků navštívil Francii a byl francouzskou vládou pozván k návštěvě Reměš. O svých dojmech napsal stať „Návštěva v Reměš“, jež je otištěna v „Kunstchronik“ (1920, str. 864 až 866) a zůstane památným doslovem k několikaletému literárnímu a časopiseckému klamání světové veřejnosti, které Němci

v tomto případě provádějí. Grautoff doznává, že návštěva reměšských ruin působí dojemem zdrcující. Clověk se musí přemáhat, aby svého úsudku neřekl na místě. Z katedrály zbyla kostra. Žádná z fotografií nemůže vystihnout nenahraditelné škody, které byly způsobeny požárem a dělostřelbou. Blízké okolí katedrály zničilo s povrchu. Pro arcibiskupských paláců, radnici a hotelu Lion'Or-

*) Fotografie sloupu samého vůbec neexistuje, pouze v nepatrném měřítku v celkovém obraze náměstí.

není potuchy. Grautoff pátral také po zjištění pravdy, zda byla na katedrální věži umístěna pozorovací stanice, kterou učinilo německé vojsko záminkou ke střelbě. Zjistil, že francouzská vojenská správa nezapírá, že v prvních dnech hlídka na věži byla, ale záhy se stala zbytečnou, poněvadž pozorovací služba a dělostřelba mnohem lépe řídila letadla. Grautoff navštívil také osadu Neuville, odkud německé baterie kadeřaly a město rozbily. A stanul překvapen, když viděl, že Němci rozbili katedrálu v pozadí a skoro neporušený nechali kasárny, které byly proti jejich líním mnohem blíže vysunuty. Z ohromení mu vyplula i slova, že tu je prokázána vina německého děla třeletca, kterou nutí doznati nejen smysl pro pravdu, nýbrž také rozum neboť jenom toto doznání usnadní obranu a později mravní hlediska v německé památkové ochraně. Vystihl, že tímto činem bylo hluboce zasaženo lidství. Francouze musil vzít v ochranu také při studiu zabezpečovacích prací poválečných. Konstatuje, že učinili dosud všechno, co bylo za daných okolností v jejich silách. Rychlejší práci vadí nedostatek peněz a pracovních sil. Z Berlína se snadno vytýká, ale v Řemesl se těžko provádí. Považuje za německou povinnost, aby Němci Francouzům při opravě pomohli.

OSUDY PALÁCŮ A ZÁMKŮ V CIZINĚ. Výsledek světové války a poválečné převraty dolehly mnohde velmi těžce na majitele přepychových sídel. Z Německa přehli králové, princové a knížata, habsburský rod se svými stoupenci překročil hranice švýcarské, král italský se rozhodl dobrovolně, že většinu svých městských paláců a venkovských vil od Benátek až do Neapole odezdá národu. Nastává těžký úkol, aby stavební objekty, které po nich zbývají, byly náležitě zužitkovány demokracií a přece i potud uchovány, pokud obsahují významné alchovské interiéry. Italská státní ochrana památek promění skoro všechny bývalé královské paláce v umělecko-průmyslová muzea. Přepychového zařízení užije jako vzorných interiérů, které mohou doplnit ostatními sbírkami. Za těchto podmínek budou paláce přístupny jako veřejné poučné ústavy, budou státním

nákladem udržovány a hlídány. K podobným závěrům dospívají také v Německu. V prvé řadě šlo o využití bývalého císařského paláce v Berlíně. Právě se dočítáme, že v něm bude umístěno státní umělecko-průmyslové muzeum. Sběhování sbírek již začalo. Instalování provádí nový generální ředitel německých muzeí Dr. Falke. Muzeum získalo všechny historické síňe císařského zámku, zachová všechny interiéry a pokusi se o vzorné rozřídění materiálu ve skupiny dle metod studií a pohledových. Podmínkou je přístupnost interiérů a jejich ochrana. V Rakousku se o poměry vyvíjejí nepříznivě. Většina interiérů císařských muzeí ušatopí potřebám praktickým nebo humanitám. V nejlepším případě lze mluvit o šesti, zajímavě se o paláce a le'ohrady dříve obchodní, jenž doveze ocenění vnitřní zařízení, nerší šlo, ale čini z něho reklamní prostředek. Takový osud potkal na příklad palác Stourdza v lázních Baden-u. Zakoupila jej berlinská modní firma Fiedrman a Weber a proměnila jej ve svůj výstavní dům. Interiéry, zbylé po rumunském bojarovi, doplnila galerií originálů a starožitností a obratně do nich vsunula prodejny toilet a uměleckého průmyslu. Do palácové zahrady, pověstně rododendronových polí, s obrovskými pařtí a lázněmi, zve lázeňskou společnost k čaji a předvádí při tom na živých modelech modní novinky. Zdi se, jakoby i Vídeň a všechna rakouská města, pokud jsou od ní odvislá, měla zakusiti osudu Benátek. U nás je velmi naléhavá otázka účelového využití mnohých zámeckých sídel po venkově. Význam skoro každého z nich zasluhuje, aby bylo postupováno individuálně a pokud možno s ohledem na veřejný prospěch humanitě nebo osvětově.

PAMÁTKY CARIHRADSKÝ CHRAM, mešita Hagia Sofia, se ocitla v nebezpečí. Zjistilo se, že klenba je na četných místech pruhnutá. Nejvíce škodi 23 železných kotých lustrů, jež jsou ve klenbě upevněny. Také píře hlavní kopule jsou porušeny. Objevily se důkladné trhliny, do nichž vnika voda. Zajišťovací práce dosud zahájeny nebyly.

DROBNÉ ZPRÁVY.

PAMÁTKY STĚHO VÝROČÍ NAROZENÍ JOSEFA MÁNEŠA vzpomínáme také v památkové ochraně. Bylo už dříve známo a je archiválně doloženo, že počátkem let šedesátých především jeho úsilím byla zachráněna rotunda sv. Kříže v dnešní ulici Karlový Světlé. Zdálo-li se však dosud, že jeho poměr k památkám byl spíše náhodný, soustavný zřetel, jaký věnoval loni a letos právě kapitole „Josef Mánes a staré umění“ konservátor R. Kuchynka, objevuje nám Mánesa v novém světle. Záliba pro památky provázela ho od mládí. Svědčí o tom hojně studie, akvarely i oleje, které prováděl na cestách po vlasti, v cizině i v Praze. Zpovídá se v nich ze svých romantických sklónů. A citně také, že se nám nazíral jako na díla umělce, památky živé, z nichž ho mnohé dovedly nachouti k vynikajícím projevům barevným. Byl jim tak blízce, že se chtěl věnovati studiu dějin umění, že sám vynikající památky sbíral a roz uměl jim, a že se zasloužil jejich prostřednictvím do naší kulturní minulosti, aby odtud načerpal správné představy o podstatě našeho výtvarnictví. Obrana kaple Sv. Kříže jeví se nám dnes výronem jeho vnitřní i projevy výtvarnictví románského, v němž našel zvláště příbuznou oporu pro práce vlastní. Uvedené stať je otiřena ve Štenově ročence na rok 1920, věnované památce J. Mánesa, objednanému souboru odborných článků i mnoha dokonalými reprodukcemi jeho prací.

RESTAURACE SGRAFITŮ NA MÍČOVNĚ. Na jaře roku 1917, pod nátlakem odborných krů českých, odhodlal se bývalý hofmistrovský úřed. ve Vídni provésti zajišťovací práce na ochranu cenných sgrafitů na fašádě Míčovny v bývalé krá. zahrádě. Sgrafita, těžce poškozená při přeměně Míčovny na vojenské dílny, — osudem, kterým postiženy a narmozeny stály i jiné umělecké památky stavební v době josefinské — vystavena po řadu let, nechráněna, vlivem povětrnosti propadla zkáze a v roce 1917 bylo možno zabezpečiti již jen skrovné zůstatky z bývalé boha é výzdoby fašády Míčovny.

Vybouřením na ůch oken, přímo do sgrafitované fašády, zarděním žesti velkých otvorů zřícením nových dveří porušeno bylo a chitcko-nické členění fašády a zničený velké plochy úplné neporušených sgrafitů figurálních na fašádě a ornamentálních ve špaletách oblohů. Z komínů, vystupujících přímo do fašády, odcházející žár a uhelné plyny zničily sgrafita i s omítkou až po zdi — a zůstaly jen opaléné chylky. Celá plocha fašády, nejvýjimečně sgrafita a kamenné její součástky, natřena byla hustou vápennou barvou a tím byla umělecká výzdoba fašády Míčovny jednou po vždy zničena.

Budova Míčovny, neudržovaná, pustla a byla velmi špatnou ozdobou královské zahrady. Její sešlý zveněk zakrývaly bývalé „c. k. ámecké hejtmánství“ přímo k fašádě buřtá nasazenými křovinami a kaštanovými stromy. Vrostlé stromy odíralo pak zdivo i omítku fašády ve stále vlhkosti a podporovalo vznikat moc ovnia na povrchu sgrafit a větve s romů při každém nárazu větrů odíraly povrch sgra-

fitových ozd. b a tak pomalu, ale jistě, dovršoval úplnou jich zkázu. Vojenské strážě před fašadou Míčovny přecházející ryly do měkké omítky svá jména a jiné znaky a sgrafita na dosah ruky úplně zničila.

Stav sgrafitů na Míčovně před restaurací nebyl v žádném poměru k normální zvětralým sgrafitům jiným, na př. v Naležovské i u vážení vs ch okolností, pod kterými sgrafita na Míčovně trpěla, možno tvrditi, že zkázu této umělecké památky zavinila výhradně jen bezohlednost lidské.

Zajištění sgrafit provedeno bylo tím způsobem, že nejdrve kombinovaným fluatováním zajištěna byla zvětrlá omítka a pevným materiálem že byly připevněny ke zdivu ty části omítky, které dět a mraz od zdiva odtrhly. Pak byly zbytky sgrafit pevným materiálem vřamovány a okraje ke zdivu připojeny. Jakmile byla omítka dostatečně vřamována a odprášování povrchu sgrafit zamezeno, sejmut byl vápenný náter s povrchu sgrafit a započato bylo s čištěním a konservací sgrafit samotných. Sgrafita hluboko do omítky zřívána nesla na povrchu obrazů zbytky utržené omítky; a těchto méně porésích ploch odstraněna byla špina a nános prachu pomocí houby a jemných štětů, kdežto ve vyhloubeném pozadí obrazu v porésnější omítce usazená špina a prach zůstaly nedotknuty.

Vyčištěné, světlejší plochy sgrafitových obrazů odrážely se od tmavšího pozadí a počala vystupovati v tmavé ploše dříve neviditelná sgrafita. Fixováním vyčištěných ploch a fluatováním všech sgrafitovaných omítek upraven byl takto vzniknuvší barevný kontrast sgrafit a vyvolány obrazy byt jn siluetách, přece jen v takovém rozsahu, aby mohla vzniknout představa o původním bohatství výzdoby renesanční fašády Míčovny. Na několika místech nalezeny byly po odstranění vápenného náteru úplné neporušené části sgrafit s veškerým bohatstvím jemných d-tailů kresby a stínování i s jemnou bílou vřatvou tvořící hlavní světla obrazů.

Sgrafita na Míčovně svým způsobem provedení náležejí do řady nejpevnějších sgrafit, rytých do omítky přírodní barvy bez barevných pozadí. Hrubá omítka, vyrovná aji zdivo, tvořila podklad pro silnou vřatvu vápenné omítky s pevně utěsněným a hlazeným povrchem, do které byla sgrafita zřívána a pozadí obrazů vřakrabováno. Uhlašený povrch této omítkové vřatvy natřen byl čistým vápnem a tak jemná bílá vřatvička, velmi pevná, tvořila vlastní světlo stínovaných obrazů. Kresba i stíny sgrafit byly do omítky hluboko zřívány a u mnohých detailů tvořily reliéf s dokonalou plastikou.

U sgrafit na Míčovně byl jen jemný barevný kontrast bílých světlů na povrchu obrazu oproti pozadí v přírodní barvě vápenné omítky. Umělé sgrafita na Míčovně barevně nebyla. Teprve během doby, zaipíněním drsného pozadí, nastal barevný kontrast úmyslný při rest. uraci sgrafit zachovaných. Zajištění sgrafit provedeno bylo v roce 1917—1918 a prá.e ty byly ukončeny krátce před přerutem. Jindřich Čapek.

KÁCENÍ A POŠKOZOVÁNÍ CÍRKEVNÍCH PLASTIK nabývá v Čechách stále většího rozsahu. V přehledu, který právě otiskl v Časopise Společnosti přátel starožitností českých v Praze (r. XXVII., str. 63 až 67) Kamil Novotný v rubrice „Ochrana památek“ na základě informací z ministerstva školství a nár. osvěty, roku 1918 a 1919 byly rozbity sochy Jana Nepomuckého v Bílé Třemšíně, Hořovicích, Loděnicích a dvě plastiky ve Štáhlavech. Není uvedeno zničení sochy ve Zdicích. Přesunuty byly sochy v Berouně (s kašnou), v Brandýse n. L. a ve Mšeně. Napadené mnoho je strženy plastik, které s legendou svatojanskou nesouvisí a vzbudily nenávisť pouze proto, že svým původem (byť i velmi nepřímo) souvisí s protireformačním obdobím v české minulosti. V Dobré Vodě strženy kříž. v Heřmanově Městci rozbity sochy sv. Antonína a sv. Jana Křtitele, v Hradci Králové porušen mariánský sloup, v Mýtě rozbita socha sv. Antonína, v Opočně boží muka, v Praze stržen Mariánský sloup a na Karlově mostě zhroupena do vody jedna z kamenných váz u sochy sv. Antonína. V dodatcích sděluje nám státní památkový úřad v Čechách ještě tyto případy: Jeníkov u Hořic: Kamenný kříž (pískovcový), typ hořícký pro 2. polovici XVII. století, s nápisem „Martin Smid 1631“ v lese u Jeníkova, byl nalezen na počátku 1920 překrocený. Nákladem hoříckého musea a ma-

Náměstí v Dobrušce. Před radnicí Svatojanský sloup. Stržěn r. 1920.

jitele lera p. F. Říhy byl znovu postaven na místo bezpečnější a pohledově výhodnější. Ale v září 1920 byl opět skácen a poškozen. Péči okresního konservátora profesora architekta Dufka bude postaven v lapidariu státní přípravné školy sochařské v Hořicích. (Srov.: Vilém Dokoupil, „Starobylé kříže kamenné na Hořicku“, Národopisný sborník okresu hoříckého 1895, k e však ve výčtu těchto památek se kříž jeníkovský neuvádí). — Nová Paka: 1. Socha sv. Františka Xav. z roku 1715, stojící u pivovaru, byla roku 1920 rozbita. 2. Socha sv. Antonína Paduánského z roku 1800, rozbita roku 1920. — Štikov: socha Panny Marie asi z roku 1750, rozbita roku 1920. — Dobruška: u Mladé Bolešlavě: Socha Jana Nepomuckého na sloupu na náměstí stržena a rozbita, ačkoli obě byla upozorněna všemi úředními institucemi na výjimečnou architektonickou cenu sloupu v obraze náměstí. Sloup přesně barokní architektury, vzhledem k době vzniku dílo opožděné, je na vyšším stylobatu dv. ován r. 1695 a náleží tedy mezi rané památky tohoto náměstí. Sedleč u Kutné Hory: Barokní sousoší před kostnicí, dílo Ma. je Věclava Jäckela z počátku XVIII. století bylo těžce poškozeno na jaře 1920 stržením a rozbitím jedné ze čtyř postánních soch (svatý Prokop) a rozbitím části zábradlí, jež bylo zpřístupněno pádem.

VELKÁ PRAHA. Teprve po zpřetrhání všech pout s Vídní bylo

možno vážně přikročit k vytvoření velkého organizovaného městského celku, po jakém volá všeobecná potřeba už mnoho let. Nejvíce snad pocítováno nebezpečí, které působily odklady, v ochraně památek a se stanoviska moderní městské výstavby. Nedostatek jednotlivých hledisek a přehledu, různost zájmů obecních a snad i malicherná snaha po samosprávním soutěžení byly zanedlouho zkazily celé pražské okolí a zamezily pražský vývoj. Klub za Starou Prahu byl proto jeden z prvních, jenž po převratu na tento nesnesitelný stav upozornil a navrhl zřízení odborné komise, která by prostudovala všechny příslušné otázky a okolnosti a připravila materiál k brzkému vypsaní soutěže na regulační projekt Velké Prahy. Letos v prvních zimních měsících byl příslušný zákon schválen Národním shromážděním a dnem 29. března 1920 zahájila komise na Staroměstské radnici činnost pod názvem „Státní regulační komise pro hlavní město Prahu a okolí“. Byla jmenována na dobu tříletou a tvoří ji sbor devítčlenný (předseda, jmenovaný ministerskou radou, a osm členů, povolaných ministrem veřejných prací). Jejím ústavením byl zosťřen dozor, aby v Praze a okolí nebyla prováděna žádná stavba bez úředního povolení a tím i proti zásadám programu velkoměstského, proti vkusu a na úkor památek. Všechny schválené regulační plány, parcelace a stavební povolení, pokud nebyly zatím provedeny, pozbyly platnosti. Pokud byl Klub o chystaných projektech soukromých i veřejných informován, bylo tím znemožněno mnohé nebezpečí, které Praze a jejímu okolí hrozilo. Obvod Velké Prahy je vymezen asi těmito osadami: Na severu: Klecany, Zdislav, Bořanovice; na východě: Vinohrady, Kbely, Keje; na jihu: Měcholupy, Petrovice, Újezd, Seberov, Libuš. Břežany Dolní, Praha, Zbraslav, Radotín; na západě: Tuchoměřice, Horoměřice, Uhetice, Zlavoř. Ovšem státní regulační komise je vybavena právem, aby v zájmu důležitých zájmů veřejných navrhla příslušnou zákonem novelisací eventuálně rozšíření tohoto rozsahu. Členy státní regulační komise jsou také dva přední pracovníci z Klubu za Starou Prahu: prof. arch. Ant. Engel a stavební rada ing. E. Mölzer.

Z ÚSPĚCHŮ PAMÁTKOVÉ OCHRANY V PRAZE. Činnost Klubu se setkává se zdarem také v tom směru, že zásady účty k památkám pronikají prostřednictvím jeho členů a stoupenců do státního, samosprávného i soukromého života. Správnost klubových stanovisek podporuje dnes sám život a hlavně těžká bytová krize. Ještě za světové války marně Klub varoval před zbořením domů v Pavelské ulici na Malé Straně, které poskytovaly přístřeší sluhám počtu rodin. Nyní se setkáváme častěji s důkladnou opravou starých stavebních objektů, ano staré domy se horečně vylhávají a kupují. V Pavelské ulici byly na příklad v roce 1919 opraveny obchodní domy čp. 510-I. a čp. 511-I., prvý s gotickým kamenným loubím z raného období XV. století a renesanční fádou, druhý, „U zlaté váhy“, s barokní fádou z roku 1691. S obou průčelí byly aspoň částečně odstraněny obrovské výševní tabule, na domu čp. 510 zachráněna hlavně bohatě dekorovaná okna v prvním poschodí, v loubí domu čp. 511 odkrýt zlomek původního portálu ze sklonku XVII. století. Zvláště přesné byla provedena oprava renesančního domu „U Vořechovských“ v Liliové ulici (čp. 219-I.), zakoupeného firmou Haasovou. Nový majitel tohoto souboru budov a domů nijak neporušil, ac na docílení důkladných oprav byly potřebí částek snad statisčových. Opakoval se tu v dobrém směru případ paláce vrbovského na Malé Straně, stejné dobře zachráněného majitelé firmy Liřtnerovy. Stanovisko, jaké zaujal majitel k domu „U Vořechovských“, mělo by být v tuto chvíli názorným hlavně novému majiteli bývalého paláce Thun-Salského v Jungmannově třídě, o němž se zmíníme obšírněji už předem, a Bankovním úřadu ministerstva financí v jeho snaze o zřízení paláce Harrachova v Jindřichské ulici. Mimo to zasluhuje pochvaly správné opravení vysokých štítových fád na jižní straně Staroměstské náměstí (domy čp. 548 a 549). V průjezdě prvého z domů byla očištěna také kamenná žebrova klenba, známá a cenná dílo Matěje Rejska. Rozsáhlý kamenný balkon s portikovým podchytem na paláci Kinských na téže náměstí byl zbaven nátěru a ponechán v přirozené barvě kamene. O vzácném nálezu sgrafitové výzdoby na celém průčelí domu „U Minutky“ v sousedství Staroměstské radnice otiskneme příště zprávu obšírněji.

Z KLUBU A ODBORŮ.

NOVÝ ROČNÍK „VĚSTNÍKU“, pořadem sedmý, zahajujeme tímto dvojičkou pro třetí přestávce, kterou vynutila válka. Průběhem těchto let se mnoho změnilo, především politické osudy našeho národa. Doba mu byla příznivá, že mohl znovu dobytí politické svobody. Také v ochraně památek je dosah československého vítězství dalekosáhlý. Víťame je, poněvadž jsme si vědomi, jak macceky byly obdivány české požadavky rakouskými úřady, jak úmyslně byla zkáza

památek Vídní nevitány urychlována, že se směr oné péče úplně zdiskreditoval všečinnými rekvizicemi zvonů, předmětů cínových, mezikových, měděných a pšístal, které velmi těžce zasáhly hlavně země českou lovenskou. Ochrana památek na Slovensku byla z Pešti řízena puristicky a bez ohledu na smutné zkušenosti, získané z metod doplňkových. Neměla vůbec lásky k památkám, nazírala na ně výhradně politicky, snížila se i k jejich hromadnému a systematickému

vyvážení ze země. Za těchto poměrů přinesla politická samostatnost významné osudování. Péče o památky byla jedním z oborů, které byly nejdříve pohotové. Zabránila vývozu vzácných předmětů, uchránila hrad pražský, zámky, paláce, kláštery i cenné domy soukromédalekoslovenských škod, nabíдела nejdříve pomocnou ruku v případech naléhavé potřeby. Dnes je organizována ve všech národních zemích a chystá se, aby prostřednictvím župa ho zřízení propírala až ke každé památce jednotlivě a neopodstatně. Můžeme mít plnou důvěru v její vedení a úspěch. Soukromý zájem o památkovou péči nemění se přes to v zálibu podrobnou a zbytečnou. Naopak demokratizace naší společnosti vyžaduje, aby byl velmi bojův a opravdový. Praha a většina našich měst se stanou středisky stavebního ruchu, jehož cílem bude jednak zmirňování bytového nouze, jednak vzrůst podnikání průmyslového a obchodního a částečně i doplňování veřejných budov a škol. Snad v každém místě bude potřeba rozvahy, aby se stavební podnik nedotkl buď památky nebo nerozrušil výškových poměrů sousedních a nebyl disharmonickým bodem v krajinovém charakteru. Ukazují se také případy, že ani výklad občanské svobody nebývá vždy jasným v poměru k památkám, zejména náměstí církevních. Je proto třeba soukromé péče o památky ještě snad v měřítku širším než bylo před válkou. Poměry jsou mimořádné. A pak může být i poslání „Věstníku Klubu za Starou Prahu“ zvláště čestné a významné, může u ozořňovat na ohrožené, šířit zájem o památkovou ochanu ve veřejnosti a sdružovat pracovníky tohoto oboru. Rozsah jeho zájmů se nyní vztahuje na všechny země republiky, chce přispívat k vývoji teoretické i praktické památkové ochrany a ozořňovat soustavě obdobný ruch zahraničí. Za těchto okolností Klub očekává, že Věstník nalazne ještě větší kruh čtenářů než před válkou a že b de upozorňován na všechny případy, kde je třeba zakročení nebo obrany. Naše veřejná památková ochrana musí podporovat a sledovat státní péči takovým vřvem, abychom už nebyli nuceni k těžkým ztrátám a škodám z minulosti přičítavati žádné nově.

ZAKLÁDEJTE ODBORY KLBUBU! Odborné úřady, i když vyvíjejí činnost nejednotlivěji, nejsou a to, aby čelily předaukům a různým osobním choutkám, které se často těžce dotýkají právě ochrany památek. Zkušenost ukazuje, že poměry nepřijímatelněji vznikají tam, kde si památkové ochrany všimá také obyvatelstvo. Někde postačí osobnost jediná (viz na př. Dr. Novák v Jindřichově Hradci), obvykle spoliává však odpovědnost této čestné povinnosti na sboru pracovníků. Takovými jsou odbory Klubu v Českých Budějovicích a Pelhřimově. Mimo ně se ustavil za války Spolek pro ochranu památek v Chrudimi. Plzeňští „Kroužek přátel starožitností“ obnovil hlavně činnost ediční a výzkumnou a dovede na své snahy upouštěvati živý zájem veřejnosti. Těchto několik případů přítežlivých nevazuje však vzácností, která vládně v tomto oboru jde. Nebezpečí, které z toho vzniká, je vážné hlavně proto, že n se země jsou nepřipraveny na náraz, jaký způsobí větší státní meziporádí a hlavně potřeby průmyslové a obchodní. Jde nejen o chránění cenných zbytků z dob minulých, nýbrž také o založení tradice, důstojné umělecké kultury novodobé, o pěstění vkusu a podporu hodnotné práce tvůrčí. Zájem o tyto otázky měl by proto v každém důležitějším místě vyvolati činnost aspoň jediného referenta, jemuž by v jeho obvodu neuloženo ne podstatného. Jak ukazují zprávy o činnosti Klubu, ochrana památek nesmí majeti bez zájmu ani drobný detail, je vřchem trpělivosti a tiché pilce. Ale z těchto drobných kamínků vyrůstají postupem let úspěchy monumentalní, „Věstník Klubu za Starou Prahu“ rád poskytně takové činnosti potřebnou oporu tiskovou. Jeho opětovné vydávání nechť je proto podnětem k jejímu oživení a odbornému prohloubení.

PUBLIKACE KLBUBU ZA STAROU PRAHU. Ediční činnost Klubu bylo možno zvřkřiti teprve po ukončení světové války. Od té doby vydal Klub roku 1919 publikaci dra Václava Chaloupeckého: „Praha caput regni“, která byla věnována členům zdarma jako spřiková prémie, a práci dra Václava Vojsíčka: „Praha v dějinách národních“. Roku 1920 přibyl k nim další svazek v časové velmi důležitém pojednání prof. arch. Ant. Engla: „Praha v půdorysu a prázdrovém vývoji“. Podkladem dvou posledních prací byly přednášky autar v přednáškovém cyklu „Praha v dějinách a umění“, který Klub uspořádal roku 1918. Další svazky se připravují. Uvedené publikace možno dosud objednat písemně v kanceláři Klubu. Zasílají se na dobřiku členům po 3 K, nečlenům po 5 K.

CLENSKÝ PRÍSPÍVEK V KLBUBU ZA STAROU PRAHU byl usnesení a letošní valné hromady zvýšen pro členy činné na 10 Kč ročně, pro zakládající na 500 Kč jednou pro vždy. Členům se rozšířila zdarma Věstník Klubu, plati sníženě vstupné při vycházkách, klubovní publikace se jim rezervují za ceny značně snížené. Pokud poměry dovolují, rozšířila se členům také roční prémie. Svým členům podporují stálou kontrolu osudů našich veřejných památek, včetně zakročení a radý proti nebezpečím, jež jim hrozí, odborové studium problémů moderní památkové ochrany, propřaci zásad umělecké výstavby novodobých částí města a literární oce-

ňování uměleckohistorických významností. Členské příspěvky při dnešních poměrech tiskových některak nemožno dostihnouti skutečné výlohy Klubu. Očekává však za to, že jeho činnost bude usnadněna hojnými přihláškami nových členů, jež přijímá kancelář klubovní v Praze III., Josefská ulice 1, II. patro, telefon 19-VIII. (úraduje se v pondělí, ve středu a v pátek 4—6) a pořadatelé při pravidelných nedělních vycházkách. Členové mají právo účastniti se práce v odboru technickém, uměleckohistorickém a právním.

ZPRAVA O ČINNOSTI KLBUBU „ZA STAROU PRAHU“ V ROCE 1917. Positivních velkých úspěchů Klub v Praze v ochraně památek v tomto roce neměl. Vlivem úplné stagnace nebylo k čemu podobnému ani příležitosti. A proto nedošlo ani k bolestným ztrátám. Klub si může přičítati k zásluze, že jeho spolupracovníci urychlili odstranění nových nátěrů s kamenných portálů bývalého zemského výboru v ulici Tomášké a na Valdýnském náměstí, na Menším městě, a že i v kl. zemskou správní komisi vydán závazný slib o předchozí poradě se znalci o každém budoucím případě podobných oprav. — Příznivé se vyvíjelo jednání o zachráně bývalého malostranského hřbitova v Košířích a všeho charakteristického stromoví v něm; několikrát zakročení proti nedostatečnému dozoru na hřbitově a z toho vyplývajícím ničení náhrobních plastik zůstalo bezvýsledno. — S radostí uvítal zadržlou opravu části dvorčích traktů renaissance domu „U zeleného stromu“ v Dlouhé třídě právě ve chvíli skoro kritické; přisluši za to zásluha čenu výboru Klubu, arch. tektu R. Hraběti. — Četná zůstala řada projektů dosud neskončených, kterými se Klub zabýval vesměs z vlastního popudu. V popředí je klubovní návrh řešení vstupu do kostela sv. Karla Borom. v ulici Resslově, provedení nejdůležitější, a jak se ukázalo pro komisi 6. prosince roku 1917, také nejdražší. — Mnohem méně potěšitelná se jevila v roce 1917 otázka regulace Podskalí pod Emauzy a na Vřtóni. Po úlošm získání většiny účastníků komisi ze dne 16. dubna 1917 pro Klub, úpěl Klubu v obou případech průběhem dovedl zapadl v kancelářských prach; teprve koncem uplynulé období se Klub dovedl o odkládavém vyřídění znalce zemského výboru ve věci emauzské a byl nucen s největším urychlením aspoň veřejným tiskem se ohraditi proti zamítnutí svých názorů v otázce regulace na Vřtóni. — Ze starších případů třeb upozorniti na úšili o uskutečnění klubovního projektu stavby farar budovy při ji ní straně kostela sv. Ducha. — Neudržitelný stav ohradní zdi u sv. lana na Skalce na Nov. městě přiměl Klub k nové ite venci a hledání nejlepší metody restaurační. — Znova bylo t bba zabývat se nebezpečím, hrozícím paláci Oettingenskému a cele ulici Letenské na Menším městě. Byly ohroženy úplně zřtečným záměrem položení druhé koleje elektrické trati. — Z nových případů třeba vzpomenu i návrhu Klubu radě města Prahy na zakoupení domu bývalé hradičanské radnice, jakožto samosprávné památky, obci pražskou. Cílem tímto mohla Praha soustředěti důstojně ve svých rukou držbu čtyř radních domů bývalých měst pražských. — Značný zájem projevil Klub o zamýšlené zřeni úzkého domu fy Rotavy na Malém náměstí (čp. 143-1.), velmi typické, skoro ojedinělé vřtavy městské z druhé polovice 18. stol. Proti majetlovou záměru, postaviti na jeho místě vstupní soustát velkého obchodu ho domu, Klub zaujal stanovoi ko proveditelné adaptace a podarilo se mu majiteli pro tuto alternativu získati. — Dále zakročil Klub se záporným výsledkem ve prospěch vyklizení aprovisaných skladř z kostela sv. Martina ve zdi; připomněl radě městak z vadnost provisoria, vřbud vancho na Josefském náměstí v podobě vojenskými úřady vřnučené transformační stanice, největší estetické osudy a rány, k erou byla v poslední době Praha zasažena. — Upozornil na špatný stav renaissance štitu na budově Kubešova mřyna. — Obšáhlym návrhem doporučil konservační opatření na Ledererově kašně v sadech Vřchlického. — Informoval se o osudech staroměstského řezu, jehož stav je podle zřitění nejvř chatrny a neudržitelný. Klubu se tu naskytla možnos, aby se event. zasadil při jeho překládání o takové možné posunutí oficiálně navrženého komorového plavidla u Staroměstské hř mřyno mlo zřadčii hladinu, aby dnešní řřvab, jeden z nejtypičtřích řv Praze, byl mřtu zachován i do budoucna neporušen. — Záporně skončilo klubovní zakročení proti zamalování Maixnerových fresek při opravě v řv. ruském kostele sv. Mikuláše na Sta ém Městě. — V pražském okolí věnována pozornost hlavně neušesnému stavu zámku v Troji. Pětičlenná komise klubovní prohlédla s majitelovým svolením celou budovu a její vřzdobu a předložila pak majiteli podro ní konservační program se žádostí o další řoradu. Dops teo zřstl však majitelem nezodpovědn. — V blízkě Královské Obore dštal Klub zachování velkých rozloř řv stromů, udržující slohový charakter parku a doporučil chráněni širokých pařitř před ředěním na zahradě záhony. — Z jeho popudu se podarilo také zachrániti před zřm páním zbytek vřtávkého ramena podř Královské Obory s řneší vegetací k účelům budoucího rozřření Královské Obory v řtěch m stech. — V Praze samř vřmal si Klub vegetace v sadech a za hradič a sbod se na vřzvání „Svazu okřařlovařích spolkř“ ke společenému vřpracování vřzavovacího programu, jenž by odpovřdal architektonickým individualitřm jednotlivých míst. Proti zřteč-

němu oklešťování starého stromoví se Klub ohradil také u správy starého vršovického hřbitova. — Venkovská činnost Klubu, pokud nevycházela z iniciativy odborů, byla velmi nepatrná. Klub doporučil pouze po zralé vůli architekta B. Hübischmanna k opravě děkan-ského chrámu v Pelhřimově a stural se o rozvíření žánru ve pro-spěch zabezpečení řitičské se zbytků jednoho z největších a málo známých hradů „Lipnice“ u Německého Brodu. Klubovní snahy o zachránění staré fortify v Nymburce sk nůly úplným nezdarem; fortia byla koncem jara zbořena. — Značný kus práce reprezentuje zato zájem Klubu a hlavně ovšem technické komise o otázky regula-ční a problémy moderní výstavby města. Klubu neudržišlo, že jeho návrh na novostavbu nemo: nice U Mlýnskérd, dílo profesora architekta Antonia Engla, zapadl ve Vidni a přes několikero ur-geuci nelze vůbec vydati, co se s ním děje a jaké jsou úmysly proviniciálu. V popředí zájmu stala hlavně kritika regulačních plánů města Bievnova, vypracovaných regulační kanceláří města Prahy, a s tím související kritika regulování pražského okolí vůbec. Za-řadil profesor architekt Engla si Klub ujasní stanovisko ke všem těmto potřebám a nedostatkům pověšeným i konkrétním a na zá-kladě tří podobných počehoz leranem bievnovským a písemného formulování důvodů bvl másta Bievno v doporučené rozhodné odmítnutí plánů a jejich vrácení regulační pražské kanceláři. Skoro současně bylo Klubu možno věnovat pozornost také mno-žičím se a včelijak kombinovaným návrhům na stavbu drubého Ni-rodního divadla v Praze. Vycházejí ze získaných zkušeností. Klub zachoval prozatím v této věci rezervu a vyzval si pouze informace o názorech městské kanceláře. Námět oživuje však starý klubovní požadavek, aby byl vypracován generální regulační plán Velké Prahy. — Vedle této ideové činnosti konferenci Klub si všiml výsle- jednání o novostavbě v místě Odolkova mlýna, u arch. Roštilpa pro- sturalého jeho návrh na zastavění pozemků na Rybářích (Praha III.), a zabýval se též eventualitou zrysovaní Frantiskova nabřeží u lavky Novotného. — Klub snažil se též o získání dorostu z jmena z řad studující architektury; obrátil se proto zvláštním písemem na Spolek posluchačů architektury a zval do schůzi techné komise z něho všechny intererenty. Pozvání se však minulo úplné clem. — V pro- stění Ústřední komise pro péči o památky ve Vidni se Klub ohradil proti nřeměk mu překládání svého úředního českého názvu. — Za účelem užšího styku s veřejností ustavil organizační komisi. Z jejího popudu byl v roce 1917 uspořádán cyklus vycházek po Praze a v lednu až březnu roku 1918 cyklus deseti vědeckých přednášek pod spo- lečným názvem: „Praha v dějinách a umění“. Přednášky, konané v Obecním domě za doprovodu 60 nových světelných obrazů, bý- ly u tány veřejnosti s velkým pochopením a budou vydány v klubovním nákladu pod tímž názvem tiskem.

Z ČINNOSTI ODBORU PELHŘIMOVSKÉHO. Činnost pelhřimovského odboru Klubu za Starou Prahu byla po dobu války skoro úplně přerušena vzděláním většiny funkcionářů za povinnosti vojenskou. Pro úplné zastavení ruchu stavebního nebylo sice na jeho činnost kladeno tooľko požadavků jako dříve ve věcech stavebních, ale zato jej postavili před úkoly zcela nové povinností chránit domovní památky před vojenskými rekvisicemi kovů. Bohudky podarilo se intervencím většiny členů klubu zachrániti nejen městinu zruť věže děkanšského kostela z roku 1796, ale i velikou většinu zvonů (sckolikovešmes mladších XVI. století) a zabrániti pokazení celkového dojemuarhan v děkanšském kostele (z roku 1767), který jim hrzolo odnětím cínových píšťal. K této negativnímu úspěchům přidružil se hned po převratu další úspěch nekolikaletoho úsilí pelhřimovského Odborunarvrácením starého hlavního oltáře do děkanšského kostela sv. Bartoloměje. Bohatý a umělecky velmi cenný oltář z druhé polovice XVII. století, jenž roku 1892 v době řádícího purismu, samý ustoupitipř "getickému" dílu Krejčíkova, byl roku 1919 podle pokynů památkového úřadu odborně restaurován v dílně kutuhorského řezbářského B. Beka (oltářní obrazy z roku 1681 vytvářel akademický malíř A. V. Věšek) a na podzim t. r. postaven zase na své původní místo. Ne-nil-li to možno podati oc-nění jeho jako významné památky umělecké - ostat -ě učinil tak už roku 1911 J. Zdr. Vřth v Polesného-Wirthovskémonografii P-řhrimov, str. 84 a nejnověji Václav Wagnier v Casopiseprázdní starostoznosti XXVII. (1919), str. 60 m. - nutno to aspon zdůraznití prioritu činu, který u nás zahajuje novou éru v praktickém provádění ochrany památek a který by se měl stát - jako se opravdovdů-měnou oltáře provedena v děkanšském kostele vzpóra výpra presby-

těle: stará, nevkusně pečetř malba nahrazena světlým vytonováním, podle návrhu architekta Majzra, zebrá klenběmi, konsoly i triumfální oblouky očištěny od několika vrstev malby, které zakrývaly výrazné profily těchto konstruktivních částí, tesaných věsnám velmi přemě z tvrdé žuly. Při seškrabování staré omítky patřeno po freskách, o kterých se zachovaly zprávy, a patřeno setkal se na odhaleném okny po obou stranách presbytáře s úspěchem. Právě odhalením poměrně dobře zachované fresky, přibírají freskám v kostele sv. Víta z I. polovice XVIII. století, byly očištěny a fixovány akademickým malířem B. Clou z Prahy. Zastupovaly vnitřní stěny, na kterých se setkal s nejširšími zvonostami starého zříteliska, kde odhlédli dovnitř k hlavní zádělu. To nutno očištit celoplošnou malbou děkanovi P. Fr. Vaníkovy, zakládajícímu dle Klubu za Starou Prahu — vedl k pokračování v zahájení úpravy kostela: tak objeveny a odborně konservovány další fresky nad triumfálním obloukem (obnovený veliký nápis městský z roku 1675), na klenbách gotické části obou presbytářů (fresky pabonové) i v sakristii (allegorické znázorňující pětici Melchisedechovy přípravy kůže před mstou), vesměs z XVIII. století. Zůstal zebrá konsoly očištěny i tu a tak celá trojdiel opatřena novým, světlým nátěrem. A poněvadž byl letos i postraní „gotický“ oltářik v presbytáři nahrazen starým barokním oltáříkem „Riškavým“, jeť byl z kostela odstraněn současně s oltářem hlavní, a jeť resta roval rovní B. Bek, písňoh dneš za celý interieur chrámu — jednotným dojmem. Jak mě, nežli je poruší purifikací horečka let 90. Ve dvou letech p. převratu byl dále opraven zvěsť kostel sv. Víta, přeložena přej. krytina a částečným použitím přeř. starých nov. obitá plechom sanktusový vížka. Oprava vypojuje všem požadavkům moderní ochrany památek. Další opravy veřejných budov (obou bran a bývalých zámků Riškavých) odloženy do příštího roku. Vedle těchto radostných úspěchů vyžaduje však činnost Odboru také několik dnů pasivních. Jeť to hlavně zastavení další části bývalého městského příkopu za děkanstvem nevkusnou novostavbou přízemního domku, čímž zakryt pohled na hradební zed, a pak konečně ú rozhodnutí o zasypaní mlynského náhonu mezi bývalými mlyny Horním (Škrobánov) a Prostředním, který tvoří ve své střední části zavodnění hradební příkop městský. Závad hygienických, které byly hlavním důvodem jeho zrušení, nelze více popíati, ale při dle vůli byly by se daly již napravit řešením menší radikálním. Odstraněním náhonu v okružní ulici Na příkopěch bude obranný systém městských hradeb, zachovaný tam dosud ve všech svých částech (vnitřní vysoký zed, parkán, nižší zed předprávní, zavodnění příkop, násep) ochuzen o složku velmi důležitou. V nejbližší budoucnosti údou vyžadovati zvýšené pozornosti Klubu projektovaná přístavba hospodářské záložny pod Dolní branou, probíhající velmi chůlostivě, poněvadž při něm bude nutno řešiti nejen výzkopy poměr k sousední braně, ale i komunikaci s vnitřním městem bez porušení hradební části, a dále žádané odstranění starých s romů v Pivovarské ulici, čítá se zeleňové pásu, který odděluje vnitřní město v kruhu od ob. lůžkových je předměstí. Snad možno doufati, že zájem veřejnosti neustoupí v obou těchto případech zájmu soukromým.

ZPRÁVA O ČINNOSTI ODBORU KLUBU V ČES. BUDĚJOVICÍCH OD ROKU 1917. V létě 1917 se podařilo odvrátiti městskou radu od zamýšlených přistavb k jedné z nejdůležitějších památek města, ke kostelu nejv. Trojice z r. 1766. — Na podzim r. 1917 zakročil Klub za pomoci státního památkového úřadu při vstupu do budovy patřící dle zákona ve Šrokové ulici. Cena nájemní byla 18.000 Kč měsíčně; nedostali-li tedy krátky čas je by písní byl zrušen bankovní podnikání, které tímto činem, čímž tak byla porušena symetrie osvoňování, nescházelo ke zkruti vrat, jež každé dveře byly velice cenné. — Jednací klub byl také zúčastněn i v záležitostech oddělení trasy nové okrasní cesty ze Řimova do Plava, jež by byla porušila dojem „Olivetské hory“ známé římovské křižové cesty. — Jednání o úpravě Masarykovy náměstí se zúčastnil Klub vlastním podáním a návrhem, jež vypracoval arch. K. Chochola. — Rovněž podal městské radě memorandum, jež objasňovalo otázku přeměny uličních názvů a dodílil i publikace vyhlášky, jež by zabránovala nevádným při provádění staveb a pořizování výboje stitů. — Podání v záležitosti nevhodné opravy na štítu zbrojníc, pak v záležitosti městského archivu a regulačního plánu města Č. Budějovic nešla dosud pozitivních výsledků. — Z publikační činnosti nemůžeme se vykázat, ale články v místních listech. — Přednášky veřejné konal Klub dvě se světelnými obrazy, a to: 22. června 1918 přednáška dr. V. V. Stech na téma: „M. J. Hus v umění vytváření, jeho kult a podoba“ a 4. září 1919 | Bor: „Moderní divadlo, režie a scéna.“ —

OBSAH ČÍSLA 1.—2.: A. Engel: Návě úkoly Klubu za Starou Prahu. Str. 1.—3. — Na ochranu veřejných památek. Str. 3.—5.—V. Birnbau: Poděbradský zámek. Str. 5.—6. — Palác Thun-Salmů má být zbořen. 2 obr. Str. 6.—7. — V.: Je možno nahradit původní uměleckou památku rovnocennou kopií? Str. 7.—8. — J. Čapek: Umělecké památky na Slovensku a jejich ochrana. Str. 8. — D. Zéjn a mistopis hlav města Prahy (XXIII). A. Kubíček: Šitý domů č. 603. na nám. Staroměstském. 1 obr. Str. 8.—9. — Ohrožena Praha. 2 obr. Str. 9.—11. — Venkov. 2 obr. Str. 11.—12. — Za hranicemi. Str. 12.—13. — Drobné předměty. 1 obr. Str. 13.—14. — Z Klubu a odborů. Str. 14.—16.

Odpovědný redaktor K. Herajín. Vnohřady 1272; redakční rada: V. Birnbaum, A. Engel, B. Koukal, V. Vojtěšek. — „Za Starou Prahu“ vychází nejméně čtyřikrát do roka. Otištění článků je dovoleno, je-li udán pramen. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha-III/42. — Tiskem „Grafie“, dělnické knihtiskárny v Praze-III, Myslivkova ul. — Štůčky z grafického závodu J. Štencova v Praze-I, Salvátorská ul.

ZASTAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK VIII.

V PRAZE DNE 20. DUBNA 1921.

ČÍSLO 1.—2.

ARNOŠT DENIS †.

Vyslovilo-li se kdy u nás jméno prof. Denise, nepřipadlo už nikomu jménem cizince. Všichni jsme cítili, jak Arnošt Denis jest spjat s našim životem, a třebaš dlel daleko od nás v podivuhodném městě Paříži, pocházející z ušlechtilého rodu francouzského, zdálo se nám, jako by patřil zcela nám a žil mezi námi. Od mládí svého, kdy po první přišel do Čech a do Prahy a poklonil se vznešenému duchu našeho Palackého, jím posílen v hori nad neštěstím vlasti, zamiloval si náš národ a poznáváje náš těžký zápas o život národní, rozpoznal, na které straně je právo a kde křivda, a našim dějinám zasvětil největší část života i díla. Osud našeho národa ho zaujal, a jeho mohutná trilogie „Hus a války husitské“, „Konec samostatnosti české“ a „Čechy po Bílé hoře“ jsou výrazem jeho lásky i podivu, s kterými se oddal minulosti malého a neznámého národa. Kniha jeho jsou pracemi vzácného umění a nadání historického, jsou skvělé výtvory vzrušené duše básníka, horujícího pro pravdu a spravedlnost. Proto měly u nás i velké poslání národní, a to tím spíše, že měl-li Denis úctu a uznání pro naše přednosti, nezatají nikdy našich chyb a vad. Vedle pochvaly a souhlasu zněly z jeho slov i výstrahy, ač na další cestu zasil nám i veliké naděje. Věřil v nás, věřil v naše tvrdé hlavy a směla srdce a sliboval, že v zápase nejtěžším budou s námi všichni, kdo se nechtějí sklonit před hrubou silou a kdo se domáhají pro národy práva rozhodovati o sobě samých.

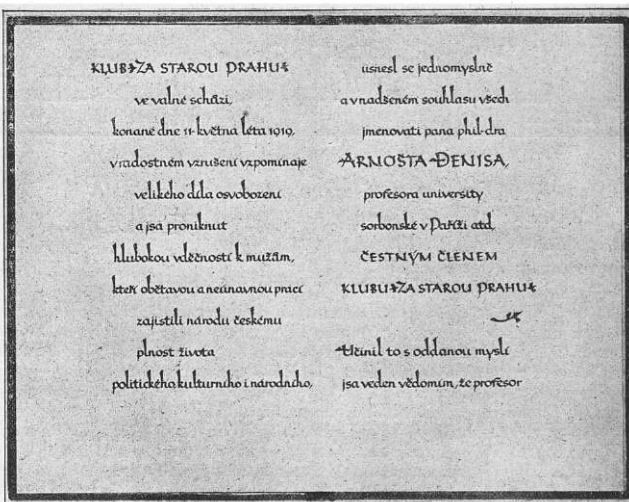
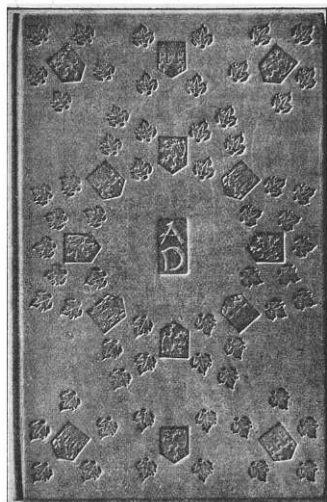
Když jsme čtli působivá díla Denisova, ani jsme nepozorovali, že je psala ruka cizí. Ale vztahy Čech s prof. Denisem ještě utvrdila a dovršila doba, kdy nastal boj, jež mistr tušil a předvídal. Arnošt Denis stál veškerou silou, celou osobou za tím, co kdy napsal, a když přišel čas nejtěžší bouře, jež hrozila zahubiti i nás, a my jsme se ukázali hodni jeho viry v nás, postavil se v první řadě pracovníků, aby byla obnovena a zajištěna naše svoboda. Nám, kteří jsme byli v Čechách takofa v zajištění a útlaku, zůstává ještě namnoze ukryta veliká práce, kterou Arnošt Denis pro nás podstupoval a vykonával. Ale my dovedeme povědět, jak silila naše důvěra v konečný zdar, když jsme v tajnosti a s nebezpečněním dostávali do rukou několik prvních čísel časopisu „La nation tchèque“ a četli v něm fulminantní články Denisovy proti Habsburkům a Rakousku i Němcům, když nám do rukou přišla jeho kniha vydaná r. 1915 po bolestné ztrátě syna, padlého za Francii v Lotrinsku, „La guerre“, plná ušlechtilého hněvu a spravedlivého rozhořčení, a když jsme po troškách zvidali z pramenů čistých i kalných o jeho úsilí, o jeho houževnatosti a o jeho obětavosti pro uskutečnění našich snů a pro zpomožení ujařmenému kmeni Slováků a pomoc hrdinnému národu Srůb. Věrný přítel našeho národa stal se z obnovitelů naší samo-

statnosti, a pokračovatel v díle Palackého na poli dějepisném, naplnil jeho tužby po plnosti bytu národního. Sám pomohl, aby se naplnilo, co prorokoval ve svých knihách: „Věřím ve vítězství spravedlnosti, a proto věc česká jest mi drahá. Kdyby podlehla — co se mi zdá nemožné — podíl hrubého násilí, beztoho již tak veliký, vzrostl by ještě.“

Věšci a budovateli byla dána radost, aby viděl své dílo. Přišel nakrátko do osvobozených Čech, ale musil odejít, aby se nevrátil už nikdy, zanechávaje však bohatý odkaz nejen ve své tvorbě a předcházející činnosti, nýbrž i v těch slovech, která mluvil takofa na rozloučenou. A žal z těžké ztráty zachvátil všechen náš národ a v nejdolejších koutech našich zemí, kde byla zaseta v srdce našich lidí vroucí věčnost k nejlepšímu našemu příteli, vzbuzena byla potřeba povědět, kterak byl Arnošt Denis nám všem drahý a jak zářivá bude v krajích českých jeho památka. I my cítíme se k tomu zavázáni, neboť vždy Klub náš se považoval za složku v životě národním a pro jeho povznesení pracuje úsilím na ochranu našich památek a krás. Ale mezi prof. Denisem a Klubem „Za starou Prahu“ bylo ještě spojení přímější. Sdružovala nás láska ku Praze, k městu, v němž je vyjádřena historie Čech, a jež okouzlo Denise při prvním vstupu, a zaujalo navždy jeho rozechvělé tehdy srdce po katastrofě francouzské. Denis na naše město vzpomínal rád a často a zvláště skvělá jeho předmluva k Hantichově „Praze“ nejzřetelněji vyslovila jeho sympatie. Nikdo lépe nepochopil Prahu, nikdo lépe nevytíhl duše města slávy i utrpení. Praha je tragická, řekl, a vycítil, že každý kámen její připomíná nám hrdinské drama. A proto Praha dala mu, co přišel k nám hledati, odhalila mu tajemství oněch nezkrotných činných sil, jež ani staletí zkoušek neodstrašila a nezlabilila. Nejen „okoušel“ její půvaby, procítil její smutky, uhládl její naděje, poznal, co je v ní odvahy, vytrvalosti, viry a nadšení.“

Podíval-li se prof. Denis velikosti a kráse našeho hlavního města, vzdával tím hold Praze, jak ji v mládí poznal, ještě nedotčenou, neporušenou, a jak ji my v srdci máme. Jen naše Praha, jak my ji toužíme mít, krásnou a harmonickou v starobylosti i novosti, bude mluvit, jak mluvila Praha Denisova. Proto z jeho citů, z jeho podivu k ní můžeme vzíti posilu pro své úsilí. A zvlášť tedy za to, za všechnu lásku ku Praze, musí platiti náš upřímný povděk prof. Denisovi, a jestliže Klub „Za Starou Prahu“ vyjádřil je už volbou jeho za čestného člena, nyní, když dotlouklo srdce vznešené, jež věřilo v slavnou budoucnost našeho národa, je nám povinností, abychom se snažili náklonnost a viru Denisovu učiniti majetkem všeho našeho národa.

V. Vojtěšek.

Arnošt Denis je nerozlučně spjat s českým národem a jeho osudy věrnými svazky přátelství, a třebaš dli v daleku v podivuhodném a slavném městě Paříži a je z rodu velikého a ušlechtilého národa francouzského, patří vlastně také národu českému, jemuž zasvětil největší část života a činnosti.

Jako svými spisy odkrýval českou minulost a probouzel český lid, dáváje mu na další cestu vzory, naděje i výstrahy, tak obětavou pomocí otvíral svět spravedlivým českým snahám a tužbám a zjednával jim porozumění a podporu v nerozhodnějších chvílích světového zápasu, v němž proti sobě stály právo a křivda, pectivost a násilí, mravnost a podlost.

A při té činnosti, krásné a horoucí, měl v srdci a myslí hlavu české země, město Prahu, jejíž tragickou

krásu pochopil, jejíž smutky procítil, jejíž naděje rozpoznal, a spojuje lásku svou s láskou všeho národa českého, chtěl, aby zase, posvěcena velikostí činů i bolesti, povznese své hrdé čelo v neporušenosti a spanilosti a stala se slavnou stolicí samostatného, sjednoceného a obrozeného národa.

Domácí rada Klubu „Za Starou Prahu“, stojícího na stráž krásy a uchvacujícího kouzla Prahy, vykonávající tu počtu profesorů Arnoštu Denisovi, skrovnou, avšak přec největší, kterou může Klub komu vzdáti, vydává tento list pro svědectví a paměť budoucí.

Dáno v Praze, v hlavním městě republiky československé, dne 11. května léta 1919, rok druhý české svobody. Eustach Mölzer, předseda, Eduard Schwarzer, místopředseda, Jan Almer, jednatel.

NAŠE POŽADAVKY K PŘÍŠTÍMU REGULAČNÍMU PLÁNU HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY.*)

(Místo jubilejního článku.)

Jsmo částečně u cile svých tužeb. Schválením zákona o hlavním městě Praze a o státní regulační komisi pro hlavní město Prahu (Sb. z. a nař. rep. čs. II. [1920], 239 a 151, č. 114 a č. 88.), v níž zasedají také dva členové domácí rady našeho Klubu, splněn jeden z hlavních požadavků našich, vyslovovaný jako ceterum autem censeo při každé příležitosti a s vytvrlostí, hodnou této důležitosti. Praha v rozsahu, jakého dosáhla před světovou válkou, bude od nynějška považována za celek nejen jednotně spravovaný, ale také jednotně, plánovitě budovaný, Praha bude zvolna odčiňovat hříchy, kterých se na ní dopustily předměstí a obce na jejím obvodu a za lidský věk stane se velikým, moderním městem, v němž harmonicky se spojí starodávné, historii posvěcené jádro s moderními pásy na obvodě. Tento ideál

jest ovšem ještě v mlhavé dálce, je také podmíněn sterými okolnostmi, zejména vývojem stavebního ruchu a vhodnou jeho regulací, ale všichni k němu musíme pracovat od samého počátku. Klub „Za Starou Prahu“ má na něm zájem velmi intenzivní, neboť výstavba budoucí, ideální Prahy rozhodne o jeho další činnosti; buď zůstane nadále výlučně obrannou nebo se stane článkem tvořivé síly budující na společném dile celé generace. V této chvíli je vhodné připomenouti si, co znamená problém Prahy, jaké jsou cesty k jeho řešení a jaký úkol v tomto řešení si ukládá Klub.

V první řadě je potřeba objasniti si pojem hlavního města Prahy jako přirozeného historického a stavebního organismu i jako budoucího umělého celku, jemuž je dán program stručným ustanovením zákona.

Tento pojem obsahuje — postupujeme-li v jeho analýze

*) Předneseno na valné hromadě Klubu dne 28. března 1920.

po „letech“, narůstajících po věky na malé jádro — nejprve staré čtvrti (I.—VI.), v různých dobách vzniklé a teprve na konci XVIII. a během XIX. století administrativně spojené, ale od středověku tvořící celek bohatě vyvinutý v půdorysu i hmotě, částečně ještě dnes sevřený hradbami v ornamentální obrazec. Staré toto jádro zachovávalo dosud, přes všechny bolestné rány, utržené v nerovném zápase s regulační šablonou 2. polovice XIX. století, v běhu svých ulic a v prostoru svých náměstí historii svého růstu, zachovávalo ve svérázných čtvrtích, zejména v Židovském městě, v Podskalí a Petřské čtvrti, paměť na pestré obyvatelstvo a jich zaměstnání.

První prstenec, obklopující staré jádro, bývalé pásmo fortifikační, až do konce let šedesátých řídce na revers pevnostního velitelství zastavované, existuje již jenom na části obvodu, kde Smíchov, Vinohrady, Žižkov a Karlín nedělávají na bývalé hradby, ale tvoří dodnes zejména na straně západní souvislý pruh zajímavého terénu se zbytkem okružních a příčných komunikací, upomínajících dosud na 1. polovici XIX. století; do nedávna také dva vojenské hřbitovy patřily k uměleckému inventáři tohoto pásma.

Ostatní plochu, kterou zákon vyměřuje pro hlavní město Prahu, pokrývají nejmladší městské čtvrti, připojené v 2. polovici XIX. století (VII. a VIII.) a řada obcí různé velikosti a výstavnosti, s celým katastrem. Zcela organicky přiléhá se, procházející všemi naznačenými pásmy a tvořící přirozené zátočiny, řeka Vltava, obrněná již skoro v celém toku nábežím, se svými ostrovy, mosty, jezy, vodárny, mlýny a přístavy. V poměru k historickému jádru a k pevnostnímu glacijs je plocha budoucí nové Prahy ohromná a to, co minulost — daleká i blízká — zde vytvořila, tvoří z ní pestrou směsicí přírody a lidského díla, jakou právě se vyznačuje vždy stará kulturní půda v okolí hlavních měst.

Rozkládají se tu staré továrny čtvrti Smíchov a Karlín s bohatou historií technické práce, obchodního ruchu i dělnického živlu, typické činnosti předměstí velkoměstské Vinohrady a esteticky i hygienicky zhoršené jeho paralely Žižkov, Košíře a Vršovice s Nuslemi. Těsně na jich periferii hraníčí empirová villegiatura pražská, reprezentovaná hlavně vilami bubenečskými a četnými zámečky s drobnými parky, rozsetými po stráních příčných údolí, k Vltavě směřujících; tato sféra přirozeně se slučuje s několika velkými parky, v empirové době na starším podkladě vytvořenými, ať již to jsou královské obory v Ovenci a Liboci nebo šlechtické zahrady Cibulka, Kinských, Wimmerova, Kanálka nebo velké hřbitovy v Olšanech a Košířích.

Tam, kde přestává na půdě budoucí Prahy stopa formující ruky lidské v posledních stoletích, máme stopy velké tvořivé činnosti přírodní. Geologicky, morfologicky i krajinně zajímavý terén v okolí Prahy, dosud nepříliš v historické době deformovaný — mimo několik zářezů pro silnice a trati železných drah a mimo lomy strahovské, hlubočepské, branické a podolské — velkými technickými podniky, dává budoucímu městu na obvodě příznivé útvary pro čtvrti zahradních měst a vykazují i neporušené dosud krajinné celky, které mohou být národnými parky jako Šárka nebo Dalejské údolí nebo přivítavými útoky pro drobná obydlí vilová jako údolí motolské nebo poříčí Botiče. V této nekulturní, ale klasické půdě širšího okolí Prahy uloženo je ještě mnoho nepřetržených pokladů předhistorických památek, nalézáme tu ještě stopy hradíš z raného středověku a konečně ani přírodní památky, které zasluhují ochrany, nejsou tu vzácné.

Tato periferie budoucí Prahy je poměrně hustě zalidněna a osady, dnes ještě rozseté v nevelkých intervalech a spojené okrasními silnicemi a vozovými cestami, poskytují tak pestrý obraz po stránce stavební i lidovědné, že to zaručuje budoucí regulační činnosti mnoho popudů, aby se vyhnula jednotvárnosti a šabloně.

Je zcela přirozená otázka v dnešní kritické době: jak se zachová k tomuto bohatému pojmu, stručně zde analyzovanému, Klub „Za Starou Prahu“? Při této otázce nejde tak o ideové směrnice jako spíše o taktiku. Náznaky o ochraně památek a zejména o ochraně uměleckého díla té kvality, jako je Praha, vyrostlé z historické i estetické teorie posledních dvaceti let, na nichž Klub „Za Starou Prahu“ zbudoval svůj program od svého počátku, nejsou překonány, ačkoliv na druhé straně již se značně vžily a staly populárními tam, kde sobectví a hrubá mysl nepotlačily jemnějších stránek lidského citu. Po té stránce nemá Klub příčiny, aby změnil své zásady a hledal nové vyrovnání s problémy dnešního života. Za to v otázce taktiky a metody obranné boje prošel Klub dvěma etapami, z nichž první byla vyplněna činností většinou negativní, zásadně opoziční, která se obmezovala na ochranu dochovaného rázu, na držení dosavadního stavu i za cenu výtky svěhlavé jednostrannosti a věčného kverulantství, kdežto druhá znamenala činnost vysoce aktivní, po vědecké i umělecké stránce tvořivou, jejíž stopy právě v posledních letech před válkou byly ve veřejném životě kulturním stále pronikavější.

Myslím, že dnes — v předvečer velikého formování hlavního města našeho — není Klub v rozpacích, ke které složce tradice své dvacetileté činnosti se uchýlí v boji za novou Prahu: užije složek obou, neboť obě mají hluboké příčiny a obou možno užití vhodné. Jde jen o to, ujasnit si toto vhodné užití. Pojem Prahu, jak jsme jej shora rozvrstvil, udává zde sám cestu, neboť charakter vnitřního historického jádra (okresy I.—VI.) je ze základu odlišný od ostatního komplexu. Staré město, jak vyrůstalo v pojmu Prahy od středověku do polovice XIX. století, je stavební dílo, vědomě založené a rozšiřované v ploše i objemu, je architektonický čin, ve svém celku anonymní a kolektivní a ve svých detailech souhrn práce několika generací architektů, na něž aplikována byla teorie stavby měst v celém vývoji a kde dospělo se k vzorným řešením jak celých čtvrtí (Nové město, svatohavelská čtvrt), tak jednotlivých prostorů náměstních a uličních (Václavské, Staroměstské, Křižovnické, Malostranské, Karlova, Mostecká, Příkopy, nábežní). Naproti tomu ostatní část budoucího hlavního města Prahy — vyjmem-li Karlín jako plánovitě založené předměstí a ostatní tuctová předměstí na jihu a východě — má hlavní půvab v přírodním rámci, který ji obklopuje a prolíná, v onom odkazu empirové doby, která nám na svých rytinách a litografických poprvé líčí právě tyto partie v bukolické náladě a arkadické bezstarostnosti. Zahrady, vily, pole, louky a lesíky, vesnice, rybníky, vše v pestrém střídání, je hlavní podstatou pásu, vinoucího se kolem bývalé opevněné Prahy bez architektonického pojítka a bez plánovitého rozvrhu.

Různý charakter takto naznačený vymáhá tedy různou metodu ochranné činnosti Klubu. Je přirozené, že negativní, konservativní stanovisko ochranné vystoupí při historickém jádře Prahy více do popředí než při části ostatní. Věřen své činnosti dřívější bude jistě Klub „Za Starou Prahu“ lpět na zachování určitých partií města v nynějším stavu, zejména hotových a rozvoj nepotřebujících skupin (v první řadě Malá strana, Hradčany a

královský hrad), dále několika charakteristických čtvrtí a celých ulic i náměstí, které vyznačuje buď historický význam nebo umělecká kvalita, bude žádati korekce zhoršeného stavu dnešního na stav bývalý (na příklad dům Rožánkův na Chotkově silnici, nárožní kupole a věže) a vhodně přičlenění partií zachovaných k novým partiím (okoli Staroměstského náměstí), bude chrániti staré zbudovy v městě, udržovati krásné průhledy, obnoví opět — což dnešní krize stavební a náklady stavební jenom podporuje — svoje snahy o adaptace starých domů činností a zasadí se také o konservaci všech veřejných budov, k nimž patří i zbytky hradeb středověkých i fortifikací barokních. Také celkové panorama hradečanské a vltavské zrcadlo uvnitř města je pro Klub „Za Starou Prahu“ nedotknutelné.

Je jisto, že i v jádře městském naskytnou se případy, kde Klub opustí své konservační stanovisko a bude plaidovati pro nové řešení podle dnešních uměleckých zásad, ale tyto případy dány budou teprve všeobecnou situací regulace města a nedají se předem ustanovit.

Pokud jde o metodu ochranné činnosti pro ostatní části hlavního města Prahy, uplatní se v největším rozsahu tvořivá práce Klubu. Zivelný zájem spojených obcí nesnese na dlouhou udržení dnešního stavu a Klub nebude se moci zásadně brániti vývoji, který zachvatí tyto obce v několika letech a povede k velkorysému řešení vodních tratí, železničních a tramwayových komunikací, k rozsáhlým parcelacím dosud nezastavěných ploch a poněkud spojování rozsetých osad k souvislému celku městskému. Klub bude jistě hájiti v první řadě charakter krajinných celků, zabraných do budoucí Prahy, bude dbáti, aby byly zachovány a po případě rozhojněny vyhlídkové body shora i zdola od Vltavy, aby terén nebyl příliš deformován a aby nezmizel útvar povrchu zemského pod zastavěním. Dnešní maloměstský a vesnický ráz připojených osad musí býti zachován aspoň v náměstích nebo návších (odstrašující

příklad špatného řešení podobné otázky je svatojanské náměstí na Smíchově), jednotlivé budovy, zejména farní kostelíky, letohrádky, Invalidovna a pod. musí býti zachovány v situaci přiměřené jich hmotě a vzniku a staré zahrady a hřbitovy nesmějí klesnout v obět parceláční spekulací.

Ve kterých případech bude třeba užití které metody a pokud bude taktické úporně držeti se jedné z nich, rozhodne často teprve praxe; ale ideová jednotna, již Klub od počátku projevoval ve svých akcích a která mu dávala pevné stanovisko nejen k starožitnostem, ale i k modernímu umění a životu, bude mu dávat i v budoucnou spolehlivou směrnicí. Jako dříve i nyní bude pro Klub každý věrejšek historii a tím nebude pro něho čínské zdi, která obyčejně dělila přítomnost od historie, překážela rozhledu a styku historiků se současným kulturním životem a tím i brala jim možnost spolurozhodování na základě tradice. Klub bude zásadně všechny otázky měřiti přítomností, všechen vývoj bude mu nepřetržitou linií od počátku dějin města až po přítomnost, takže nebude oceňovati jednostranně středověk, kde by tímto přeceněním utrpěli dokumenty umění a kultury XIX. století nebo zcela moderní doby. Všude, kde nevystačí konservační metody a dostaví se nutnost spolutvoření dnešních lidí na památku samé nebo její blízkosti — ať již je v tomto pojmu zahrnuta jednotlivá stavba, jednotlivá část nebo celé skupiny budov, ulice, náměstí nebo čtvrt městská, partie pobřeží nebo veliký motiv pobřeží — bude Klub, věren svým dosavadním zásadám, potíratí všechnu živou činnost napodobovací a pomáháti vždy projevům současného umění ke slovu. Poměr Klubu ke staré i nové Praze nezná zásadních kompromisů a bude diktován vždy jednak geniem loci, v Praze tak výrazně se projevujícím, jednak vysokým hlediskem na formování našeho hlavního města, které si přejeme mítí nejen starobylé, ale i moderně krásné.

Zdeněk Wirth.

Z PŘEDPOKLADŮ PRAŽSKÉ REGULACE.

I. Pravý břeh Vltavy.

V polovici devatenáctého století započato s radikálním přetvořením pobřežního pruhu především po pravém břehu. Dříve nestál břež těsnému a životnímu styku města s řekou a byl násoben rameny, zátokami a výběžky zastavěni. Řeka i město se navzájem prostupovaly a plodily život a práci. Průmysl a obchod využívaly darů elementu bez přílišné hrůzy před jeho případnou zkažeností. Od Vyšehradu až do Karlína byly na břehu mlýny, barvny, pily, náplavky a ohrady. Teprve v polovici století devatenáctého nastává změna názorů. Od té doby se obrňuje Praha pásem nábreží, jako ochranou před inundací a mizejí daleko do řeky sahající výběžky mlýnů, ramena řeky a ploché břehy a s nimi mizí i průmysl a obchod.

Nezdá se však, že byl to jen příznak povodně, proč bylo postaveno prvé nábreží — dnes Masarykovo — neboť skýtalo jen malou ochranu, byl to zajištění i důvod okrášlení města. Příznivý výsledek pobízel k následování. Došlo k němu však teprve při stavbě Rudolfiny, byly to také tentokrát naděje spíše estetické, jež byly příčinou stavby nábreží, a byly také celkem splněny. O dalších částech nábreží nelze však mluvit s uspokojením, zejména při přetvoření města v oblasti od

Národního divadla k Vyšehradu. Výjimka nezastavění enkláv před Emauzí a na Výtóni není zásluhou, nýbrž tím zadržena dosud hrozba osudu jenom nedostatkem regulačního plánu. Takové brzdy není však u nábreží v asanaci, kde pevný kruh nábreží vybudován má býti projektovaným prstenem bloků. Kdoby mělo dojiti k takové souvislé stěně bloků a tato snad prodloužena ještě přes čtvrt svatopetrskou, pak by to bylo zhoršené vydání nábreží Riegrova a Palackého se zostřeny následky, neboť skrytí města za tuto stěnu by bylo tím nápadnější, ježto jest ploché, kdežto Nové město stoupá a má své dominanty na návrších.

Nejnebezpečnější místo jest na ohybu Vltavy mezi Rudolfinem a Milosrdnými, kde jest Vltava nejúžší a stráň letenská nejvíce k městu se těsní. Stěna zde projektovaných bloků nejen zakrývá Staré město, nýbrž tvoří současně kulisu, předsunutou do pohledu Malé strany právě tak, jako na druhé straně domy u Lávk. Osudná tato úloha má, případnouti především budovám universitním při mostu Čechově, a čím monumentálnější by byly vytvořeny, tím více by se tak dělo na úkor pohledu malostranského! V souvislé řadě bloků by zbývaly jen otvory částečně před Milosrdnými a před skupinou Aněžskou a jevily by se spíše jako pouhý — skoro anachronický zbytek bývalého města, neboť tyto

jsou objekty nepatrných výšek a sedíce na nižším nivu zanikly by mezi bloky. Blok je v útvaru Starého města docela cizorodé těleso, jak demonstruje názorně v kontrastu proti jednotlivému objektu Rudolfiná blok škol proti němu. Nemá-li dojít k špatným koncům, nutno jest vyhnouti se zastavení souvislou řadou bloků, nebo i jednotlivých bloků, a pokusiti se o zastavení volně osamocenými objekty v pásu pobřežní zeleně. Nádherné polohy popředí města na krásné řece nutno vyhraditi příjemacím salonům a zde jest dosud příležitost vytvořiti důstojné pokračování Prahy historické provedením takového zastavení až k mostu Štefánikovu a za most.

II. Pražské dominanty.

Odedávna skýtal pražský terén příhodná místa pro budovy moci světské i církevní. Zdá se, že při tom záleželo nejen na stránce účelové, snadné obraně, nýbrž také na vnějším dojmu, těžícím ze zvolené situace. Pražské dominanty přimykají se podivuhodně přírodnímu útvaru a vyjadřují jeho zvláštní charakter. Hradčany osazují táhlý, klesající, úzký hřbet horský stejnosměrně odstupněnou architekturou, s ústřední hmotou sv. Víta, rovněž souběžnou — v ose — vertikálami zdůrazněnou, obohacenou a též skončenou. Karlov vyplňuje se tři stran viditelný kopcovitý výběžek rozložitou hmotou centrální s kopulí, v siluete obohacenou ještě dvěma menšími kopulkami. — Sv. Apolinářem řešena miniaturně situace obdobná Hradčanům. — Emauzi vyjádřena výsapa břehová, jednostranně k řece obrácená čelem chrámu a klášterní frontou. — Ale i menší vlny terénu osazeny význačnými objekty: Staroměstská radnice a Novoměstská s věžemi, bývalá Václavská trestnice jsou toho dokladem. — Na přelomu pláně bělohorské k svahům petřínským situován klášter Strahovský v sedle s obrysem proti obloze.

Většinou byly význačné body ve vnitřní Praze osazeny již v době gotické. Uplně jejich vytěžení docílila pak doba baroková přestavbou a obohacením. Objevem jest Dientzenhoferovo vytvoření dominanty sv. Mikuláše na Malé straně, v údolí uprostřed trojúhelníku dvou svahů, jakožto přirozeného těžiště města. Třeba že poloha Týnu jest dosti podobná, přece nedosahuje podobného dojmu. Silueta sv. Mikuláše se uplatňuje v pražské atmosféře i tehdy, když není proti obzoru. Také v nové době jsou hledány význačné polohy pro umístění budov, ne vždy snad vytěženy, zřídka kdy zdařilé. Jest to především Národní museum, z menších objektů vinohradská věž vodárenská, Gröbeova villa, škola „Na studánce“ v Bubenči, nemocnice „Na Bulovce“ a kostel ve Štěpělovicích. Nevytěženy, nebo špatně osazeny jsou polohy kostelů vyhradského a vinohradského, Mariánské bašty, pankrácké trestnice, vršovické záložny, „Slepíčárny“ nad Podolím, návrší zaujaté dělostřeleckou laboratoří „Na Vofechovce“, okraj vinohradského vrchu v místě vinohradského pivovaru a m. j.

Pro budoucí vytváření zůstávají ještě některé polohy vhodné. Taková by dala se nalézt v Riegrových sadech, nad mostem Štefánikovým na okraji a s lomu Letné, na vrchu žižkovském, na Vyšehradě, na Floře a jinde. V širším okruhu pak návrší po obou březích Vltavy, nad Vyšehradem, nad Smichovem a Radlicemi, na hřbetě bělohorském, nad Libní a Trojí, nad Dejvicemi. V údolí Botiče Bohdalec, hřbety nad Michlí a vzdálená volně rozložitá homole u Hostivaře. Jak účinkují v obraze města i takové vzdálenější výšiny, toho příkladem je

ústav choromyslných v Bohnicích, zajiště bez zřetele k tomuto účinku komponovaný.

V budoucnu třeba jest pokračovati v duchu tradice, již se řídila výstavba Prahy a nutno tudíž rezervovati význačné polohy pro důležité osamocené objekty, i tehdy, není-li takových v době dohledné. Má-li býti zabráněno zohyzdění města, nutno zameziti parcelaci a stavbu domů na takových místech, a to nejen na vrcholcích posice, nýbrž i na úbočí, do té míry, aby stavby pod návrším povolované novostavby nedosahovaly výšky polohy vrcholové. Při volbě podobných posic nemusí býti směrodatná absolutní výška, neboť právě ty zůstaly v Praze historické nezastavěny a naopak byly využity nepatrné vlny terénu a vyvinuty ve význačné dominanty. Tento duch je sledovati i do budoucna, aby nezůstala celá města bez dominujících objektů a tím bez uměleckého výrazu. Jsou to především Manina a Libeň, Letná a celé město na severu Hradčan, Smichov a pod. Jsou to polohy sice již praedjudikované, ale přece schopné nového výrazu a náplně. Ovšem že nejdůležitější objekt dřívějších dob ve stavbě města — kostel — není již dnes „přednětmem denní potřeby“ a tím jest patrně ochuzen i ve výstavbě moderního města, nesmíme však stanouti před touto okolností; vyhledati jiné vhodné budovy a jejich rozmanitost jest zárukou členitosti a osobitého výrazu moderního města.

III. Levý břeh Vltavy.

Středem levého břehu vltavského jest Malá strana. Na štěstí její a na záchranu obrazu hradčanského bylo, již celkem opuštěno od projektovaného nábreží. Právě jeho projekt mátl po třicet let názory na úpravu Malé strany ve smyslu přetvoření, to jest zničení nynějšího města a znovuvybudování nového — na místě ve smyslu konservování, upravení a snad jen misty dobudování nejkrásnějšího města a pohledu pražského. Po celou tu dobu bylo myšleno o úpravě Malé strany v zajetí zamýšleného obrnění proti velké vodě a okrašlení nábrežní proměnou. Po dlouholetém boji uznána konečně rozhodujícími kruhy roku 1912 zhoubnost nábreží pro obraz hradčanský a zbytečnost jeho pro ochranu před inundací, již se dá docílit způsobem přiměřenějším. Tak zachráněn dosud dnešní útvar břehu, tu s hladinou splývající, tu do řeky skalnatý výběžek vybočující, se zahradami a domy přímo z hladiny vystupujícími a v ní se zrcadlícími. Jest to ráz města k řece obráceného svým zahradovým obvodem města středověkého, jehož organismus, náměstí i komunikace jsou skryty uvnitř města, jenž jest nedotknutelným pávabem obrazu hradčanského. Při veškeré malebnosti má popředí jednoduší vegetaci spájená, bez pobřežních komunikací a prostorů, a bez velkých objektů na břehu. Tento charakter města nutno zachovati!

Omyly proti tomuto rázu, jež se dosud staly, bylo by napraviti při příštích úpravách. Jsou to dům Hergetův čp. 543 a domy u bývalé lávky, jež nutno odstraniti. Důsledky bezohledně namířeno mostu od Rudolfiny nutno omeziti na nejmenší okruh a nové součastí vklíniti co nejskromněji do panoramatu. Úpravu Malé strany nelze považovati za příležitost k využití umělecké energie na terénu krásně položeném, nýbrž jest to jedinečná příležitost projevit uměleckou lásku a pietu k odkazu uměleckohistorickému! Neboť umělecky jest Malá strana dílo celkem hotové, zbývá dokončiti jen rámování a opraviti zasazení. Tím jest dán rozsah budoucí regulace: zachování rázu pobřeží se zahradami,

zachování i zahrad vnitřních, třeba dosud soukromých, odstranění hřibů minulé a dobudování Malou stranu s největšími ohledy na obou křídlech a na místě u Odolků. Rozměrné budovy nebo skupiny nejen výškově — jsou vyloučeny. Obraz hradečanský a jeho plný účinek vyžadují ohledu také i v dalším okolí, především na Petříně a na Letné. Proto jest zastavění vřeholku Petřina úplně vyloučeno, neboť by tím vznikla skupina Hradečanům konkurující, místo dnešní zelené plochy pro účinek obrazu natné. Šlo by o soutěž, již by ovšem co do nádhery komposice Hradečany nebyly dosaženy, avšak již by pro svoji nižší polohu musily býti nenapravitelně poškozeny. Avšak i situování velké budovy na boku petřinském by působilo na obraz hradečanský jako pěst na oko.

Z těchto důvodů nelze připustiti ani krajové zastavění Letné a jest proto vyloučeno situování nad mostem Sv. Čecha budovu velkých rozměrů, neboť by soutěžila s Hradečany. Hotový již pás pobřežního zastavění smíchovského naskýtá mnoho příležitosti k úvahám o budoucím vytváření. Ani projektovaný most z Myslkovy ulice nemůže přinášeti důraznější změny k lepšímu. Jedná poloha dnešní Arény po postavení nábreží a mostu vedle železničního jest schopna uměleckým vytvořením obohatiti obraz města. Po odstranění závodů Ringhoferových ze Smíchova se uvolní velký komplex, jehož řádným vyluštěním možno odstraniti uměleckou bezbarvosť Smíchova. Další břehy, zlíchovské a ještě vzdálenější nemají dosti hloubky a nedávají příležitosti k vyvinutí městského zastavění. Nelze si zde tudíž přát souvislého zastavění, nýbrž způsobu volného.

Vytvoření protějšího Vyšehradu jest otázkou pro sebe. Jest to posice, jež čeká na svoji uměleckou náplň a svoji váhu v obraze města a pojmem, jenž se k němu víže, k velkolepému rozvinutí sil. Tomuto účelu, dnes blíže neznámému, budíž rezervována nejmenší část nad řekou a jižní okraj. Velikost tohoto úkolu, až se dostaví — učiní možná nutným nastanouti před přetvořením dosud ovládajícího objektu chrámového, neboť polohu nějak umělecky nevycerpává, naopak stojí zde jako opuštěná hračka. Kotlina podolská jest obdobná druhým kotlinám pražským, stráněmi obklopeným, jest však ve mnohém směru již znevažena. Jest to samostatný úsek regulace Prahy, jehož speciálním vyluštěním by se dalo ještě mnoho zachrániti. Pro rozvinutí řady bloků moderního velkoměsta není zde dosti místa a celkem odlehá poloha k tomu nenutí, není ani dostatečné hloubky, aby taková pobřežní řada bloků představovala velké město, za ní ležící. Kdyby tato řada byla s blokem zahýbajícím před skálu vyšehradskou, s břehem souběžná, běžela by šikmo jako přepona mezi jižní straní této

skály a stráněmi východně nad Podolím. Masiv vyšehradský uzavírá jako prospekt, daleko proti proudu viditelný, údolí vltavské a vytvoření jeho podnože by se mělo dít s ním souběžně a ovšem nikoliv souvislým zastavěním. Jinak kotlina podolská vyžaduje spíše řešení osadovité, nikoliv pravoúhlou síť bloků. Podobná, výše proti proudu ležící kotlina bránická žádá analogické luštění a zákaz zastavění souvislými bloky činnými.

K vnitřní Praze se pojiť těsně část sedmé čtvrti od Letné k viaduktu. Jest to poloha velmi význačná a nelze připustiti, aby byla umělecky zneužita k stavbě činných domů. Obrácena k jihu, čelem k vnitřní Praze, mezi zeleným hřbetem letenským a kyticí ostrova Velkých Benátek, nad širokou hladinou, oživenou jezem, hodi se význačně pro budovy monumentální, osamocené.

Docela jiný charakter má taťž čtvrt přímo za viaduktem! Rozsáhlá rovina, objímaná nádherným dvojím obrazem Vltavy, byla ideálním místem pro založení moderního města. Mnoho, co bylo zameškáno a zanedbáno, nutno cílevědomě doháněti. Bude-li jednou odstraněna umělá překážka — nádraží skladová — nebo nějakým způsobem překonána, tehdy dostane toto město teprve správnou orientaci spojením velkou osou na západ. Vytvoření pobřeží s ohledem na to, jak bude vyřešena rektifikace řeky a jak budou založeny přístavy, mohlo by se dít velkou linií souvislého zastavění, neboť její oblouk poskytuje sám mnohonásobnou rozmanitost. Poloha tohoto města jest analogická Starému městu, ale krása ohybu Vltavina jest zde dvojnásobná. Proto volá též důrazně po dominantě, vyzačující mohutně střed kruhu. Jestliže se ukáže, že výstavba pokročila již tuze daleko a na škodu volného vyvinutí, nesmí se přece pokračovati v dosavadním postupu, vedeném předválečnými malichernými hledisky, nýbrž nutno cílevědomě zasáhnutí v rozvrh města třeba i rázným a bezohledným řezem, zde — ve čtvrti nové, bez vyšších hledisek postavené! Protější kotlina Libně, ne nepodobná Malé straně, ukazuje jasně rozdíl mezi městem vzniklým v dobách kulturních a městem náhodně vyvstalým, takřka bezplánovitě z nesourodých složek. Zde tedy může rektifikace Vltavy ještě mnohé napravit, nutno však i tady vyhnouti se veškeré malosti.

Pokračování údolí vltavského po levém břehu jest parkovité nebo v inundaci, takže se vylučuje ze zastavění, až snad na jednotlivé menší objekty. Podobně protější břeh pod skalnatými stráněmi se hodi nejvýše pro zastavění osamělé, právě tak jako okraje náhorní nad nimi, kdež jest zajisté vyloučeno zastavění souvislé.

Avšak ani jednotlivé domy rodinné by se neměly připouštěti na jejich okraji, nýbrž teprve za zahradním pásem.

B. Hübschmann.

K REGULACI SMÍCHOVA.

V přítomné době, kdy byla vyvolána v život Státní regulační komise, která má navrhnutí nový regulační plán příští Velké Prahy nejen ve velkých rysech celku, ale i pokud možná v jednotlivých částech, jímž má býti dáno polohopisné vyřešení celé této oblasti, čítající kromě vlastní Prahy 39 obcí sousedních, jak co do vhodného spojení těchto obcí mezi sebou, tak i co do zaústění hlavních tepen ze širšího okolí a s tím související úprava a snad i přepracování dosavadních částečných plánů polohopisných těchto obcí, řešená dosud povětšinou, ba možno říci veskrze samostatně bez ohledu na nejbližší obce sou-

sední, ba i Prahu samu, nebude od místa upozorniti na důležitou a pohledově velmi zajímavou část Velké Prahy, totiž Smíchov.

Celý tento levý břeh vltavský, táhnoucí se od Zlíchova, téměř k Vltavě spadajícího, až k Újezdu, ztrácí se jako poměrně úzká plocha od řeky málo se zdvihající, lemovaná na západní straně celou řadou návrší, různých výšek a tvarů, počínajících vesměs dosti příkrými stráněmi, táhnoucími se k západu skoro souběžnými hřbety, mezi nimiž leží nepřilhl široká údolí, poněkud stoupající k západu na vyvýšené pláně Vidouli a Bílé hory. Stačí uvést

jen Divčí hradý nad Zlíchovem s rozměrnou plání a úzkým údolím oddělený Brabenčák, na západ se táhnoucím hřbetem k předchozí pláni se připojující, Panták s veřejným sadem Santoškou a dál k západu se hřbitovem Malvazinkou, Mrázovkou s Černým vrchem a konečně Petřín se zahradou Kinských a představeným výběžkem bývalého kláštera Sacré-Coeur. Celá tato linie, nejlépe patrná s výšiny Pankráčké, tvoří malebnou a živou siluetu levému břehu vltavskému. Na šišťá nejsou tyto výšiny ve svém celku dosud příliš dotčeny ruchem stavebním až na Mrázovku, zastavěnou v roce 1870—1895 docela nevkusnými a málo hygienickými domky dělnickými, jižní stráž za Petřínem „Na Hřebence“, zastavěnou „moderními“ sice vilami, ale daleko ne způsobem, odpovídajícím skutečné modernímu řešení vilového zastavění, a severní stráž za Santoškou, zastavěnou podobné domy dělnickými i „vilovými“.

Daleko hůře vypadá však zastavění údolí mezi řekou a těmito stráněmi. Bývalo toto údolí jedinou zahradou, jak nás přesvědčí pohled na plán Jüttnerův z roku 1815 a jak ještě z velké části najít lze na plánu Inž. Seika z roku 1861. Tento levý břeh vltavský vyhledávali bohatí měšťané pražští, aby zde stavěli svá letní sídla pro klidný odpočinek po shonu a ruchu svého zaměstnání uvnitř měst pražských, jak o tom svědčí staré názvy dosud zachované nebo ztamené (Skalka, Klíkovka, Kneislovka, Pernikářka, Hřebenka, Bertramka atd. dosud stávající, Zatlanka, Hromádka, Čechelicka, Paliarka, Kanclířka a j. v., které již zcela zmizely). Bohužel, že snaha po snadném a rychlém zbohatnutí zakládáním průmyslových podniků velkých rozměrů v letech padesátých minulého století a neporozumění posledních majetníků anebo ziskuchtivosti nájemců starých usedlostí způsobily zpustnutí těchto objektů i se zahradami a odprodeji již spekulaci pozemkové, využívající příhodného okamžiku nastávajícího ruchu stavebního, který rukou hrubou a neurvalou zasáhl tuto část města.

A tak klidné dosud zatiší měnilo se rychle a nápadně

v rušné místo průmyslové se stožáry továrních komínů, otravujících celý protějším břeh pražský, a fádními liniemi továrních budov a kasárnických domů, jimž nijak nepomohly různé ty příkrasy a výzdoby falešné renesance, ježto již od svého vnitru byly z většiny pochybené a bezcenné. Tím byl dán počátek a pečeť veškeré regulaci přišší, zasahující celé toto neširoké údolí a deroucí se i do příkrých strání bez smyslu a úvahy, přes kopce a dolky, jak o tom svědčí ulice přičné mezi třídou Karlovou a Plzeňskou, ulicí Sokolskou počínaje, jen aby se vyhovělo kramářským choutkám těch, kteří levně získané pozemky zastavují na obchod po svém přání, jako vládnoucí a vedoucí správy obecní. Tímto způsobem provedeny byly nesmírné chyby, zejména pokud se hlavní komunikace týče, třídy Plzeňské jako jediné tepny od západu jdoucí, jejího pokračování, ulice Palackého, a neurovnalosti a únavnosti jiných ulic podružných, na př. ulice Přemyslovky a Korunní (do vzduchu končící).

Není pochyby, že promyšleným a cílevědomým upravitelům plánem mohl se státí Smíchov vzorným městem zahrádním, které svoji přirozenou polohou by bylo zůstalo oasou a vzduchovým reservuárem protějšního břehu novoměstského. Bude proto třeba při zdělávání nových plánů regulačních dbátí úzkostlivě, aby nedotknuté dosud části byly upraveny podle nejlepších zásad regulačních s ohledem na jich polohu a útvar i vzhled, zachováti a vyzvednouti tyto části k prospěchu a okrase města a odstraniti to, co ruší tak charakteristickou obrysou linii vzduchovou tohoto břehu vltavského, jako přišší Velké Prahy. Úkol tento nebude jistě snadný, ale poskytne zcela určitě příležitost skutečnému odborníku využití vynikajících bodů způsobem, odpovídajícím jejich charakteristice pro velké a moderní město, které svoji zvláštní a záviděníhodnou polohou samo o sobě může býti krásným, pokud ovšem krása jeho bude dokonale chápána a veškeré její podmínky vhodně využity a dokud úprava i výstavba jeho nepadne do rukou nesvědčomých anebo nemohoucých činitelů veřejných i soukromých.

Arch. Almer.

JAN KOULA.

(* 7. února 1855, † 18. května 1919.)

Jméno prof. J. Kouly je spjato s vývojem Klubu „Za Starou Prahu“ a tím též s vývojem ochrany památek u nás. Od počátku své činnosti stál v prvních řadách těch, již se starali o zachování a poznání našeho kulturního bohatství. Když konečně se vystřídala hesla všech slohů o akademickém nazírání na tvorbu architektonickou a umělecký průmysl, tu prof. Koula šel ještě dále a propagoval návrh k tak zvanému domácímu směru české renesance a staveb lidových. Viděl jedinou cestu k ozdravení, navázati tam, kde domácí tvorba ať silou cizích vlivů, ať mocných hesel byla přerušena, přezita, nebo tam, kde bezohledností vývoje stará technika uměleckého řemesla byla zapomenuta. Jedno však jemu a celé době nebylo jasno: že nelze v umění započítí napodobování tam, kde už doba tak pokročila, je anachronismus byl příliš zřejmý a životní souvislosti a ideové soudržnosti nebylo. Byla to bludná pouť, kdy se nechápal rozdíl mezi formou a duchem — formu pracně vystudovali a se naučili, ale duch staré tvorby zůstal jim cizí a k novému se nepřiblížili, ježto podceňovali jeho potřeby, jeho vnitřní logiku a aby zklamání bylo dovršeno, snažili se současného ducha spoutati starou formou. Poznání pak přicházelo

pozdě, ba příliš pozdě, takže ještě v době, kdy O. Wagner nachází východiště ze zmatku doby a chce tvorbu a práci vrátit umění, aby dal umělecký výraz době, lárou své kopí bezmocné o tento nový proud pokroku u vědomí, že hájí národní umění proti vlivům cizím. Bránili se, zvětšili značně bezradnost, ale nakonec podlehl. Po odchodu Žitka, Wiehla, Schulze stál Koula v čele generace domácí. Je příznačné, že všichni byli v mládí vyskoleni akademismem vídeňským a že podle své umělecké potence snažili se o vytvoření vlastního českého směru, ale obzory jejich inspirace, kromě doby vzniku Národního divadla, byly příliš ubité současnou dobou.

Boj ochranný proti soudobé bezohlednosti podnikatelské vedl Koula již dříve, než tu byl Klub „Za Starou Prahu“ a jeho výsledky a nezdravé důvody značný popud k myšlence staropražské. V Umělecké besedě pak za Jubilejní výstavu a za výstavu Národopisné, v kterých obou podnikcích Koula měl veliký podíl, vzbudil se smysl pro domácí kulturu v širokých vrstvách a revise ztrát kulturních nabádá ku značné bdělosti. Myšlenka staropražská už se v tomto ovzduší rodí, cítí se potřeba obranné, všem přístupné organizace. Výstava architek-

tury a inženýrství zase zásluhou Koulovou, Herainovou a celé současné skupiny učiní další krok a zobrazuje ve velikých modelech ulici ve „Staré Praze“. Tím je vysloveno heslo, jež přišlo v pravý čas. Brzy pak vzniká i Klub „Za Starou Prahu“.

Jde v prvním počátku čistě v duchu obranném. Bylo tu v první řadě potřeba veliké propagace této myšlenky a té se Klubu dostalo ve Vil. Mrštíkovi. Po úspěších tohoto období Klubu, žádá si vývoj další pokrok, t. j. organizaci dobrovolné ochrany památkové v Praze. Ukázalo se, že není jen možno bojovat slovem, nýbrž že je třeba sáhnout k dílu, bojovat a šířit porozumění prací odbornou. A za této doby, když se Klub ohlížel po kandidátech na předsednictví, vyvolil si prof. Koulu, který nejen jako architekt, nýbrž i jako agilní zastánce v ochrannářské akci měl svoje jméno. Vzpomeňme jen, že on to byl, který zemskému výboru podal dobrozdání, jimž odsoudil restauraci Karlova Týna a tak přispěl ku zachránění posledního a nejcecnnějšího zbytku hradu, kapli sv. Kříže a sv. Kateřiny. Později, velmi často ve spolku architektů a inženýrů různým slovem se opíral proti svým druhům ve věcech kulturního vandalství. Tam tehdy byla bezmála utkvěla myšlenka, že kulturní památky stojí v cestě pokroku a jsou bezcennou papěrkou oproti dílům trapné jakosti, jež se tehdy tvořila. Vzpomeňte jen na zápas o „kolkovnu“!

Činnost ve „Staré Praze“ za Koulova předsednictví (v letech 1905–1908) jde, jak již řečeno, nejen obranně nýbrž i myšlenkově kupředu: z Klubu stává se jakási praktická škola ochrany památek v nejširším smyslu, od ochrany krajiny, rázu měst až do nejdrobnějších problémů, počíná se tu myslit, debatovat a na venek přichází Klub vždy s hotovými, důkladně promyšlenými návrhy, jež mu budují cestu k dalším úspěchům a uznáním.

Nelze tu uvádět všech věcí — dokud však nebude napsána historie Klubu vzpomínám jako namátkou: záchrana staronové synagogy, Novoměstské radnice, pavilonu v botanické zahradě na Smíchově a celá řada otázek regulačních, záchrana Strakova paláce a tím celého náměstí.

Současně při debatách klubovních však počíná se jevit rozpor v názorech. Generace starší nemohla se vpraviti v moderní názor na ochranu památek, tak jak jej vyslovil A. Riegl (*Der moderne Denkmalkultus* – Vídeň 1903). Prof. Koula nemohl se tu zbavit pout svého vývoje, a ač do značné míry snažil se nalézt samostatné východiště, nenalezl je, poněvadž to nebylo lze, neboť myšlenka Rieglova stála mimo náladu, mimo dojem, byla vědecky odůvodněným zákonem památkové ceny. A tak při úvahách o restauraci kostela na Karlově, sv. Jindřicha, dostavbě věže sv. Vít a konečně při otázce znovu postavení sousoší na Karlově mostě došlo k rozporům zásadním mezi generací starou a mladou. Tehdy Koula jako předseda se vzdal; vytrval na svém názoru doby předchozí v otázce zásadní, ač jeho zdravý instinkt velmi často se projevoval při určitých případech ve prospěch názorů moderních. Koula opustil Klub v době, kdy jeho řady ve všech oborech ochrany byly už doplněny tak, že nebylo nikde mezer a kdy Klub počal reprezentativní ochranu památek jako činitel odborně vyškolený a nahrazující domácí instituci ochrany památek, které se nám nedostávalo.

Tak na něho vzpomínáme jako na muže, který šel svou cestou a za svým přesvědčením přímo a odhodlaně. I když se s námi rozešel, posuzoval vždy naši činnost věcně a odborně sine ira et studio. Ve vývoji Klubu počíná jeho érou nejčistější období skutečné odborné práce. Čest jeho památce!

Stan. Sochor.

PŘEJMENOVÁNÍ PRAŽSKÝCH ULIC.

Hned po převratu 28. října 1918 se objevila síla návrhů na přejmenování ulic pražských, aby se zahladily stopy násilné vlády habsburské a byl dán výraz náladě nové doby. Žel, ty všechny pokusy nebyly živelním projevem mas, jež by mohl mítí oprávnění, nýbrž nápadů jednotlivců, a tak bylo nebezpečností, že nejen bude zničena stará zbývající soustava uličních názvů pražských, nýbrž nastane ještě větší chaos, v němž se nikdo nevyzná. Proto se Klub „Za Starou Prahu“ ujal iniciativy k promyšlenému postupu a z jeho podnětu byla dne 19. listopadu 1918 svolána anketa na radnici Staroměstskou, kde byly zastoupeny ústavy a korporace vědecké i umělecké a pozvání odborníci, kteří by mohli hlasem svým přispěti v těchto otázkách, i členové městské rady pražské. V debatě, již se zúčastnili za předsednictví univ. prof. Dra V. Novotného Jaroslav Kvapil, člen Národního výboru, prof. Krofta, Novotný a Pekař, zem. konserv. Dr. Jerábek, řed. J. Hofman a j., a v níž zvláště byly naznačeny zásady, jež archiv města Prahy při pojmenování uličním zachovával, dány byly některé směrnice a další práce byla svěřena 12členné užší komisi. Do ní byli zvoleni red. Dr. K. Čapek, bibl. J. Emler, prof. Ant. Engel, řed. Dr. Karel Guth, řed. J. Hofman, zem. konserv. Dr. L. Jerábek, archivář Dr. V. Klecanda, mag. přednosta V. Kraus, mag. okresní K. Kučera, člen Národního výboru J. Kvapil, inž. Madlmayer, arch. O. Novotný, red. Dr. M. Ruitte, řed. Fr. Táborský a archivář Dr. V. Vojtěšek. Tato komise, která zvolila předsedu

řed. Táborského a jednatelem Dra Vojtěška, se sešla k řadě schůzí, obdrževši velké množství návrhů jednotlivců i spolků. Výsledkem jejich porad bylo vypracování pravidel pro pojmenování ulic pražských i některých konkrétních návrhů, které byly v lednu 1919 podány předsedovi správního sboru města Prahy Dru P. Šámalovi. Obsah podání byl tento:

„Pravidla pro pojmenování ulic pražských. Vypracovala komise pro pojmenování ulic pražských, zvolená anketou odborníků a interestů, svolanou k podnětu Klubu „Za Starou Prahu“.

Název ulice je čistě praktické určení místa, je to adresa. Proto při jeho volbě musí rozhodovati důvody čistě praktické, zejména ohled na jasnost, určitost v orientaci a stálost, to jest jména ulic měla by býti tak volena, aby byla výrazná a měla přímý vztah k ulici a aby se proto snadno vžila a sama o sobě dostačila k vyjádření jejich polohy ve městě. Proto při vybírání jmen uličních nutno mít na paměti tyto zásady:

1. Prvním důležitým momentem, na nějž třeba mít ohled, je tradice. Má vždy hlubší základ, neboť naši předkové, ač nechodili pro jména daleko, vždy šli pro ně do skutečnosti, do života. Kde pracovali pasíři nebo platněři, byla ulice Pasířská a Platněřská, podle různých trhů byl trh Senný, Koňský, Dobytčí, kde býval můstek přes příkop, skalka nebo rybníček, říkalo se Na můstku, Na skalce, Na rybníčku, kde stál kostel sv. Jindřicha, Petra, Štěpána, byla ulice Jin-

drážská, Petrská, Štěpánská, kde stála lípa, ulice byla pojmenována Lipová. Proto možno na plánu starých měst čísti povahu půdy, denní život, zaměstnání a zvyky dávných lidí. Ta ulice připadala široká, jiná dlouhá, i vznikly ulice Široká, Dlouhá, jinde bylo město uzavřeno hradbami a příkopem, a odtud povstalo jméno Příkopy, které je nyní už 600 let staré a vyjadřuje historickou topografii města. Taková jména, po staletí stará a většinou trvajících poměry oprávněná, jsou úplně vítána — každému by připadalo směšno, kdyby kde čtli, že poprava 27 českých pánů roku 1621 byla vykonána místo na náměstí Staroměstském na př. na náměstí Republiky! — je proto nutno, aby byla šetřena jako památka a odkaz dob, i jako označení nejustálenější. Ba účta k minulosti žádá, aby byla obnovena všude, kde došlo zbytečné a z nešetřivosti k jejich změně, a pro to mluvili patrně konservatism obyvatelstva, které nepřijalo změn, třebaš byly před desetiletím zavedeny; bylo chybovalo, že o proměně uličních jmen pražských rozhodly pouze sbory, ve kterých byl jen malý počet starousedlých obyvatelů pražských, neznajících skutečných poměrů; na př. dodnes je běžný název ulice Široká (Jungmannova), Pasířská (Palackého), Ostruhová (Nerudova), Poštovská (Karoliny Světlé) a j. Měníti jména stará mělo by se připustiti pouze mimořádnou výjimkou z důvodu vyššího.

2. Způsob starého pojmenování ulic měl by býti pravidlem pro výběr jmen ulic, jež by vznikly ve starých nebo zcela nových částech města. Jména ulic určitého města mají vespolek činiti nerušený systém. Je si třeba všimnouti, že se označení místa pro čest některé osoby ve Staré Praze vlastně nevyskytá, kromě pojmenování vrchu Žižkova. Byly-li ulice pojmenovány podle příjmi osob, bylo to vždy pro účely orientace, ne pro uctění, proto, že v ulici byl význačný dům osoby znamenitější a tak usnadňoval orientaci (ulice Bosáková, Křižalova, Kunešova). Proto nové části města nebo nové ulice v starých čtvrtích mají býti pojmenovány především podle povahy půdy, podle objektů, jež v nich stojí, podle povahy ulice samé i jejího architektonického rázu, a podle směru i polohy ulice, nebo podle události, která ulici učinila známou i památnou (Na bojišti). Na př. ulice hlavní, nebo náměstí, nebo nábreží v určité čtvrti nemají býti nazvány jménem nepřírozeným a umělým, nýbrž mohou se zvatí podle čtvrti samé (na př. Karlínská tř., náměstí, nábreží, Podskalské nábreží nebo třída, Nuselské nábreží u Botiče, Smíchovské nábreží — každý při vyslovení jména bude vědět, kam se má vydati, aby ulici našel). Jiné ulice podle kostelů, škol, nemocnic, nádraží, mohou se zvatí Kostelní, Školní, Nemocniční, Nádražní, podle osázení stromy Akátová, Kaštanová, jiné podle směru na př. Plzeňská, Kutnohorská, je-li při hlavní silnici do Plzně nebo do Kutné Hory. Nazveme právem náměstí, kde byla prohlášena republika československá, náměstím Republiky.

3. Ulice má býti použita k oslavení osoby jen v okolnostech mimořádných. Musí-li se již k tomu přikročiti, nutno mít na paměti, aby v pojmenování tom byla skutečná čest. Jméno podle osoby nesmí býti jen prázdnotou libovolnou etiketou, přibitou na nárožích, musí býti i v tomto případě důvěrným, skoro osobním přívlastkem místa. Dáme jméno velkého politika náměstí či ulici, kde stojí vysoká škola politická, jméno slavného vojévůdce, kde jsou objekty vojenské, jména umělců, kde stojí dům umění, tím z oslavené osoby učiníme patrona, ne takorůz výpomoc z nouze při hle-

dání jmen. Nutno také pamatovati, aby jména největších osob byla dána těm místům, kde bude možno postavit jejich pomník.

4. Ani jmény podle osob nesmí býti porušena celková koncepce, projevující se v uličním celku pojmenování města. Nebylo by důmyslné, kdybychom třeba třídou Fochovou došli na náměstí Chelického, nebo kdyby třída českých legionářů končila náměstím Boleslava Jablonského. Město není skladiště jmen. Je tu stejně třeba soustavy jako rozmanitosti. Vinohrady jsou únavné jako naučný slovník, Smíchov je neladný jako insertní stránka novin.

5. Při volbě názvů ulic podle osob mělo by se dbáti, aby nebylo používáno jmen osob žijících, kromě případů zvlášť mimořádných. Nebývat často ani známo, jak se takové užívání, po případě zneužívání jména dotkne samotných těch osob, které mají býti „poctěny“, a je ostatně tolik možností lepších, jak je uctít, že není ani pochopitelné, obmezují-li se oslava osob vůbec jen na umísťování jejich jmen na tabulky uliční.

6. Jména uliční musí býti libozvučná, toliko v praxi použitelná a jazykově správná. Jen tak je možno brániti se komolení a zkrcování jmen ulic, jež bývá často i odporu. Aby k tomu byl brán zřetel, žádá nejen povinná šetřnost a účta k naší řeči, nýbrž ohled k celé veřejnosti.

7. Slovem pojmenování ulic není jen práce verbální, jím se má tvořiti krajinný, organický a slavný ráz Prahy. A jako při každé tvorbě, musí i tu býti zákonem pravda a nikoliv libovůle. Má-li býti Praha hodna jmen, jež bude nositi, musejí tato jména býti něčím více než nárožními tabulkami.

„Správní radě hlavního města Prahy! Užší komise pro pojmenování ulic pražských, zvolená anketou, svolanou Klubem „Za Starou Prahu“, za účasti člena Národního shromáždění p. Jaroslava Kvapila, uvažovala v několika schůzích o názvech ulic pražských, jejichž jména musí býti změněna pro jejich vztahy k době habsburské, a promyslela i způsoby, kterými by byla oslavena veliká doba nynější i osoby zasloužilé o obnovení naší samostatnosti. V důsledku toho podává tyto návrhy:

Ulicí 28. října budíž nazývána Ulice Ovocná. Při volbě této ulice pro pojmenování, jehož nelze opomenouti na památku našeho osvobození a jehož si přeje i veřejnost, působil ohled na to, aby se dostalo toho jména ulici živé, ve středu města a přece takové, kde by nevadila zvláštnost názvu, jež těžko vložit na př. v seznamy ulic, a u něhož jsou nepopiratelné obtíže pro účely praktické. Starší název ulice, jenž byl uměle zaveden, může býti obětován. Mimo to působí tu ten moment, že ulice bude vstupem do třídy

Národní, t. j. bývalé třídy Ferdinandovy. K volbě toho označení vedla myšlenka, že končí budovou divadla Národního, která bývala v těžkých dobách minulosti symbolem našeho národního vzkříšení, a že se v ni soustředěvaly minulé roku květnové divadelní slavnosti, jež byly mohutným zvoláním národa po svobodě. Také padá na váhu, že tato třída měla vždy český ráz proti Příkopům, a že není starého názvu, jenž by zasloužil obnovení.

Mostem českých legií, nebo pouze mostem legií měl by býti nazván most císaře Františka. Jeho poloha při ústí třídy Národní a obraz Prahy, který se s ním zjevuje na všech stranách, samy sebou mluví pro to, aby byl zasvěcen památce našich hrdinů a osvoboditelů. Pojmenování most legií užívá se vědomě,

neboť jde právě o uctění počátků zahraničního vojska československého, jež teprve velikými činy vybojovaly uznání české samostatnosti. Také je důležité, že výzdoba mostu není dokončena a že by se v ní mohla projevit pocta našemu vojsku na př. postavením soch lvů na dva široké sokly na ostrově Štřeleckém, neboť lev je starodávným odznakem české síly a statečnosti.

Bude spravedlivé, jestliže hned vedle českých legií dostane se pocty prof. A. Denisovi a bude-li náměstí Harrachovo nazváno náměstí Denisovo. Napsal veliká díla oceňující naši minulost a pracoval slovem i perem ve prospěch našeho národa, buduje lepší naši minulost. Náměstí intimnosti hodí se k této oslavě.

Připojující se ulice Chotkova budiž nazvána ulicí Fochovou, jehož vítězství rozhodlo, zač bojovali naši legionáři i pracoval prof. Denis. Chotkovi, jehož péčí o Prahu třeba vždy vděčně vzpomínati, zůstává silnice Chotkova i sady Chotkovy, které jsou k němu v užším vztahu jako k svému zakladateli.

Nábřeží Masarykovo budiž jménem nábřeží Františkova. Při výběru místa pro počtu presidentu Masarykovi působil ohled, že výše položená nábřeží nesou jména Palackého a Riegry, jejichž snahy a cíle Masarykovi se podařilo dovršiti. Mimo to spojení nábřeží s třídou Národní i mostem legií zdůrazní význam Masaryka i jako tvůrce legií i jako národního brdnu. Výhodou pro pojmenování je i nejvýraznější obraz Prahy, jež se s nábřeží otevírá, a možnost, aby po případě byl postaven na nábřeží jednou pomník presidentu Masarykovi.

Rudolfinum budiž zváno Domem umění. Ve vztahu k němu možno doporučit pro náměstí císařovny Zity jméno náměstí Smetanova a pro nábřeží korunního prince Rudolfa jméno nábřeží Smetanova. Působí tu i majestátní pohled na hrad pražský a možnost postavit v těchto místech pomník tvůrci „Mé vlasti“ a „Libuše“.

Pro most arcivévody Františka Ferdinanda název mostu Mánesova a pro další část nábřeží od konce sadů k mostu Čechovu, t. j. k Františku, jehož staré pojmenování třeba zachovati, jméno nábřeží Dvořákovy. Se jménem Čechovým budou tu zastoupeni představitelé hlavních oborů našeho umění na místě velice vhodném.

Most císaře Františka Josefa budiž nazván mostem Sokolským. Důvodem pro toto označení jest poloha mostu, kterým proudily davy k sletům sokolským na Letné, kterým se braly přívody sokolské na výstaviště, i působil tu ohled na význam Sokolstva v našem životě národním.

Ulice Eliášina má obdržeti pak jméno třídy Revoluční, neboť vede na náměstí císaře Františka Josefa, pro něž vyvoleno jméno náměstí Republiky. Název tento jest oprávněný pro toto místo, neboť v Obecním domě byla republika skutečně prohlášena, nehledíc k tomu, že se v této budově staly nejdůležitější projevy, vyslovující touhu národa po svobodě.

Vedle těchto názvů, které činí vespolek jakýsi systém hlubšího smyslu, doporučuje se, aby třída císaře Karla (bývalá Sadová) obdržela jméno třídy Wilsonovy na počest presidenta americké republiky. Působí tu ten moment, že leží při nádraží, pro něž lid vyvolil jméno nádraží Wilsonovo a že je vstupem do města, tedy místem opravdu čestným.

Po těchto změnách, pro něž byl rozhodující ohled na oslavení, činí se návrhy na obnovu starých názvů při jménech, jež musí býti odstraněna.

Náměstí Radeckého buď spojeno s náměstím Malostranským v jeden celek, jako bývalo odedávna.

Sady korunního prince Rudolfa na Letné mějtež jméno sadů Letenských.

Účinkem pojmenování navržených ku počtě Smetany je nutno, aby ulice Smetanova na Novém městě, která nebyla důstojna významu Smetanova, byla přezvána, a doporučuje se obnoviti jméno ulice Ostrovní, které jí bylo dááno pro směr k ostrovu Žofinskému.

Jestě se navrhuje z důvodů praktických, aby ulice u akademického gymnasia měla jméno jiné, nejspíš „Na rejdíšti“, čímž se uchová staré jméno místa, kde stojí Dům umění, aby nepojmenované nábřeží níže mostu Sokolského bylo nazváno nábřežím Petřským, podle polohy při čtvrti Petřské, a aby nábřeží od mostu Palackého nahoru k Vyšehradu bylo pojmenováno nábřežím Podskalským k uchování starobylého jména Podskali.

U většiny navrhovaných pojmenování hledělo se k oslavení osob i událostí, ale vnitřní Praha nedostačí, aby v názvech jejích ulic byl dán výraz citům, jimiž je dnes ovládan národ československý i obyvatelstvo pražské, zvláště když třeba uchovávat jména vžitá a historicky cenná. Proto komise obrátila zřetel i na ulice předměstí pražských, tím spíše, že chystané spojení jejích ve Velkou Prahu nutí k zjednodušení jejích jmen uličních, která se často i opakuji. Příslušné návrhy dovoli si komise předložit co nejdříve a také podá vypracovaná povšechná pravidla, jimiž se nutno řídit při tvoření nových názvů uličních.

Komise ještě podotýká, že se obmezila zatím jen na potřeby nejnaléhavější, a že přihlížela i k řadě návrhů, jež jí došly z veřejnosti, pokud to ovšem bylo možno z hlediska zásad, kterými se bylo nezbytno spravovat. V Praze, v lednu 1919. Fr. Tábořský v. r., předseda. Dr. V. Vojtěšek v. r., jednatel.

Návrhy, jež byly učiněny tímto způsobem, dosáhly schválení samosprávných sborů a byly zavedeny. Možno pak říci, že práce, která byla s tím spojena, nebyla marná, neboť názvy se vžily a zachovávaly bez poškození stará jména, jejichž změna byla by hříchem, umožňují orientaci a jsou šťastným krokem k soustavnému řešení problému uličních označení pražských. Ovšem činnost komise přece nebyla bez potíží a zvláště po publikování schválených návrhů se vyvojily kritiky a odsudky jejích, vždy bez opodstatnění a často ze stranických přitů. A je zajímavé a jistě povážlivé, že ty časopisy, které neuvěřitelně návrhy a důvody komise — jen Národní listy tak učinily — měly dosti místa, aby tiskly „hlasy z veřejnosti“, často naivní a přehlédné tendence.

Po tomto dobrém náběhu další činnost komise byla přerušena odvoláním řady jejích členů k jiné práci a povinnostem. Ale otázka názvů ulic pražských se hlásí stále se stejnou naléhavostí a bude tím vážnější, jakmile se stane skutkem spojení Velké Prahy a vady v pojmenování uličních se ozvou ve zvýšené míře. Pojmenování ulic je více věc samosprávná, ale jistě je uvítáni všichni, kdo mají na mysli, aby Praha i v názvech ulic měla ráz důstojný a působivý, jestliže se znova ujme práce poradné komise osob, která je tomu blízká láskou k městu i svými vědomostmi. Snad také uznají dobrou vůli, vyvarují se nepředloženosti a nepochopitelnosti a uvědomí si, že názvy uliční nejsou otázkou třídní nebo stavovskou, nýbrž problémem mnohem vážnějším, přímo zasahujícím do dějin městských.

V. V.

OPROŠTĚNÍ CHRÁMU SV. VÍTA.

Záhy po osídlení pražského hradu československou vládou a prezidentem republiky přikročeno k úpravě hradu, jenž nejsa užíván než přechodně, byl udržován v primitivním stavu. Jak ve veřejnosti tak ve správě hradu samotné vzniklo hned na počátku přání uspořádati okolí chrámu sv. Víta důstojně a laické nazírání vzbudilo myšlenku, aby byl chrám sv. Víta dokonale oproštěn. Tato myšlenka byla hned v zárodku právem kaceřována, takže kancelář prezidenta republiky byla nucena hledati radu u odborníků o této otázce a vyzvala o dobré zdání jednak ministerstvo školství a národní osvěty, jednak památkový úřad a Kruh pro pěstování dějin umění.

Dobrozdání ministerstva bylo odesláno 10. února 1920 a zní: „K dotazu kanceláře, zda a z jakých důvodů jest nutno ponechati oblouk spojující hrad s kostelem sv. Víta, dále zda a z jakých důvodů jest nezbytné nutno nedemolovati staré proboštství, zdůrazňuje ministerstvo, že se stavi bezpodmínečně nejen proti zboření, ale i proti jakékoliv deformaci obou přístavků.

Názor, projevený nedávno, že by bylo možno přistavky zbořiti, je přezitek kulturní, udržovaný zejména v laické společnosti, ale odborníky, nejen historiky, ale i umělci, dávno opuštěný. Názor tento tkví myšlenkově v době vzkrísleného ideálu o výhradně ceně středověkého umění, v době nesnášlivého purismu a oprošťování gotických katedrál a vrcholů ve Francii a v Německu v letech 1850tých, u nás značně později. Pokud se kryl tento názor současným systémem estetiky výtvarného umění, nebylo proti němu námitek, ale když vývoj umění ve druhé polovině 19. století, postupující po etapách k stále větší snášlivosti a chápání všech historických slohových forem, dospěl konečně k vlastní moderní formě umělecké, poznalo se, jakých neodčitelných hříchů dopustila se puristická vášeň oprošťování na složitých stavebních a uměleckých organismech, jež tvoří katedrály. Teprve tehdy došlo se analýzou těchto organismů k vystopování uměleckých zákonů, na nichž se zakládá účín přístavků, věkem i měřítkem často velmi rozdílných.

Parazitický život městský ve středověku, jenž využíval kde jakého volného místa v městě hradbami otceném, přiblížil až na samý zdi a mezi operáky chrámů profánní stavby nejrozdílnějšího druhu. Jednak to byly stavební huf, zůstávající zde z konservatismu i po dokončení stavby chrámů, jednak obydlí kněžská, jednak kupecké krámky, školy, špitály atd. Během doby a vydrženým právem ustálily se tyto poměry tak, že pozdní středověk počítal již s masou těchto budov jako s vítaným motivem, který stupňuje uměle vertikálu gotického chrámu a že architekti ponechávali spodní partii stavby chrámové, jež pokrývaly obyčejně ozdobné kameny náhrobníků, hladké, bez ozdoby a vyvínovali bohatě plasticky a architektonicky jen portály, k nimž vedly uličky. Teprve horní partie, nad okapní římsou, zejména opěrný systém pilířů a oblouků pokryty jsou plastickou nádhrou, protože vystupují nad své okolí a jsou viditelný z blízka i z dálky. Stará vyobrazení středověkých měst akcentují vždycky tento rys a není jen naivnosti kreslířů, přeháněj-li poměr výšky kostelů s věžemi k okolním domům, ale spíše skutečný dojem pozdní středověkého umělce z viděné siluety.

Motiv zprvu čistě užitek byl pak uměleckým a zejména barokní mistři dobře chápali vzájemné vztahy měřítek a hmotných sestav chrámů a přístavků a do-

vedli využití této stále příležitosti k porovnávání okem až k rařinovaným hříčkám optickým.

Teprve druhá polovice 19. století, vyznačující se úpadkem architektonického instinktu zejména ve stavbě měst, vzala „oproštění“ chrámů podstatnou složku jich působivosti, obnaživši spodní partie, nekomponované pro daleké pohledy a vřavši jim spojitost s okolím.

V daném případě (přístavky u chrámu sv. Víta) jsou historické i estetické předpoklady stejné. Hrad i chrám jsou od počátku středověku v týchž hranicích jako dnes a také dostavění chrámu se omezilo bohudky na prostor uvnitř hradu mu vykázaný a již středověkem zamýšlený. V tomto rámci událo se ovšem značné stavební změny, ale celkový výsledek vývoje byl až do zahájení dostavby chrámu zbytkem středověké situace. Spojení chrámu s palácem chodbou do královské oratoře stalo se roku 1493 a z této doby je zachováno kamenné jádro, které v barokní době bylo opatřeno omítkovým pláštěm a cihelnou nástavbou. Chodba je nejen stavební památkou z konce středověku, ale má také uměleckou funkci, uzavírajíc pro pohled s obou stran soutěskou vzniklou přibližně Vladislavského paláce až k samotnému chrámu a tvoříc tak místo průběžné pasáže dva uzavřené prostory náměstní mezi kostelem a okolními budovami. Mimo to váže chodba obě velké hmoty paláce a chrámu dokonale na místě, kde by coesura nepůsobila příznivě.

Staré proboštství (čp. 48-IV) je jediný zbytek bývalého rámce, který ohraničoval prostor, od počátku stavbě katedrál vyhrazený, a který teprve dostavbou chrámu byl rozrušen. Dokud byla naděje na pokračování ve stavbě chrámu (roku 1509—1511 založeny tu pilíře pro stavbu lodí), neměl prostor zvláštní architektonické úpravy, ale když po požáru roku 1541 odsunuta stavba takoráža do nekonečna, upravený prostor stále víc a více jako definitivní předdvoří chrámu, při čemž pokusy o dostavbu (roku 1673 založení pilířů, roku 1729 pokus o barokně gotickou dostavbu) jsou jen epizodami bez uměleckého výsledku. Tak vzniklo před západním průčelím, jehož ohromná nečleněná plocha byla později kolem roku 1730 z uměleckých důvodů vyzdobena malbou J. F. Schora a znovu po roce 1757 freskem V. Kramolína a J. Hagera, architektonicky upravené nádvoří, vpředu uzavřené ozdobnou zdí s mřížovými vraty a sochami a po stranách rámované proboštstvím a kaplí sv. Mořice a domy kanovnickými, v jehož středu stála renesanční (roku 1575—76), v barokní době (roku 1637 a 1717) upravená kaple sv. Vojtěcha. Tento stav, nesoucí stopy třístoletého vývoje slohového v jednotlivých částech architektonického rámce, byl úplně rozrušen J. Mockereem roku 1879 a z nádvoří zbyla jen budova proboštství.

Tato budova, vystavěná podle monogramu na nároží pod sochou sv. Václava za probošta Jana Franta Rasche z Aschenfeldu (působil roku 1646—1666) v třetí čtvrti 17. století a upravená ve štukové dekoraci nad portálem za probošta Erasma Dionysia Kriegera roku 1789, ocitla se nyní na jihozápadním nároží dostavěné katedrál ve funkci architektonické hmoty, která svoji výškou a objemem umožňuje bezpečné srovnávání měřítek hmoty větší i menší současně a tím přidává hmotě větší na monumentalnosti. Nároží, které by jinak, jsouc obnaženo, zelo do záměckého dvora a nemajíc podnože ztrácelo značně na poměrné výšce, tvoří nyní překrásnou, umělecky odstupňovanou skupinu různých měřítek a

hmot — kašny, starého probošství a věží katedrály. Je tedy cena probošství jako oblouku dvojí; jednak historická jako starožitné budovy raně barokní, stojící pravděpodobně na místě již ve středověku probošstovu domu určeném, jednak umělecká jako článku stupňujícího opticky dojem budovy chrámové. Mimo to padá zde na váhu i situační cena budovy, jež se objeví tím

výrazněji, až bude upraven zámecký dvůr a obnovena původní pasáž k terase a rampě za kašnou sv. Jiří. Vysunutím jižní předsíně a velké věže z lince půdorysu chrámového povstává mezi střední a západní partií chrámu kout, otevřený do nádvoří. Tento kout vyplňuje budova starého probošství velmi šťastně, zejména, bude-li správně přičleněna ke chrámu.“

ROTUNDA SV. KATEŘINY V ČESKÉ TŘEBOVÉ.

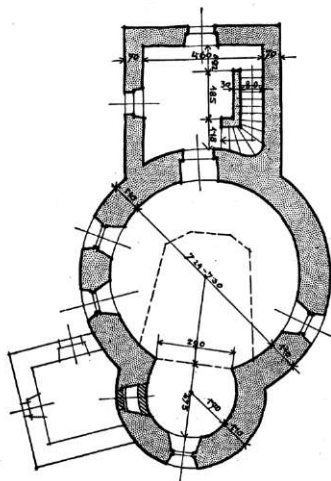
Málo známou a literaturou úplně nepovšimnutou pozdní rotundou je kaple sv. Kateřiny v České Třebové.

Značně veliká (průměr lodi 7·24 až 7·30 m, výška hlavní římsy 6'68 m), orientovaná, je vystavěna z lomového zdiva a omítána uvnitř i zevně. Vítězný oblouk polokruhový je

již vévodí mezi starými stromy návrší, které bylo prvotně jistě osídleno dřívě, než se městské domky přestěhovaly dolů do dnešního města. Rotunda zůstala pak na hoře opuštěna uprostřed nevelkého hřbitova na samém městském okraji.

Česká Třebová: Rotunda sv. Kateřiny. Celkový pohled a půdorys.

vysoký a strop rovný. Kaple sv. Kateřiny je zřejmě jednou z nejpozdějších rotund a třebaže je prostou a jednoduchou stavbou v kraji chudém co do stavebního materiálu i zemědělské produkce, je svým stavebním vývojem stavbou zajímavou, byť i snad poněkud záhadnou.

Jedním bohatstvím výzdoby architektonické je zaklenutí apsidy malou poloviční křížovou klenbou šestičípou, stoupající podle oblouků, s čely polokruhovými, se žebry tvrdého a jednoduchého profilu gotického, podchytenými krákorci. Z těchto jsou dva ve tvaru neuhledných komolých kuželů, dva mají tvar primitivně tesaných a zploštělých lidských tváří. Nedokonalost stavební zručnosti spojila žebra s krákorci tak, že jen jediné dosedá na krákorc v ose a plnou plochou. Ostatní nejsou ani téměř namířena směrem a zakřivením ke krákorcům, zasazeným v nestejně výši, což ve spojení se slohovými anachronismy přechodní doby, v apsidě všude se vyskytujícími, mimoděk vyvolává domněnku, jakoby stavba byla bývala kdysi po nějaký čas přerušena.

Dnes má kaple rozkošnou věžovitou střechu barokní,

Dva starší vchody, hlavní západní s bohatěji profilovaným ostěním a menší se strany jižní, mající jen vnější hrany ostění ztužené, nesou zřejmě ráz vyzrálé gotiky a jsou současně se vstupem, zaklenutým rovněž lomenými oblouky a vedoucím na kůr, náhodnou zvláštností této kostelní stavby vysokého vnitřního prostoru. Zdálo by se, že kůr dřevěný, přístupný dřevěnými schody, jež byly přistavěny na vnější stěně, byl již postaven kolem r. 1400, tedy asi o dvě století po vystavění rotundy.

Zápisky farní knihy pamětní zmiňují se ve výpiscích z knihy starší o opravě, provedené r. 1746, kdy byla ze dřeva postavena předsíní a sakristie. Ale jsou jistě neúplné, protože ani střecha nemohla být jiná, než příbližně v téže době postavena v dnešním tvaru. Roku 1806 je zmínka o kůru velmi sešlém stejně jako byl celý kostelík. A málo let potom (mezi r. 1836 až 1859) byla kaple opravena a sakristie, přilepená nevkusně ke stavbě v koutu, kterým se apsida připojuje k lodi, a předsíní byly vystavěny zděné z kamene lomového. V rohu předsíně pak vystavěny mezi vnější a příst.

věnou vnitřní zdi vřetenovou dřevěnou schody, vedoucí na dřevěný ochoz s varhanami, který byl patrně tehdy radikálně opraven a jest jednoduchou, do prostoru kaple hrubě posunutou dřevěnou architekturou. Dnes je malován neumělými obrazy svatých a označen letopočtem 1874.

Vnějšík kaple působí as krásnou cibulovou střechou, pokrytou šindelem, neobyčejně pěkně. Nedaleko přistavená jednoduchá zvonice dřevěná, vysoko podezděná, zvyšuje ještě obrysový půvab v pohledu od města. Při pohledu na kapli z blízká zvyšuje ještě kouzlo slohových nestejnorodostí kaple, vesměs téměř zachovaných a nedotknutých purismem předcházejícího století, do

omítky pod hlavní římsou škrabaný vlys jednoduchého ornamentu přepadajících vln (kol r. 1600).

Bohužel bylo nedávno počato s rušením starého hřbitova, jehož pomníky — ne starší let osmdesátých — leží dnes většinou vyvráceny ze země.

Kaple, již příliš těsná, se opravuje. Střecha je téměř celá znovu postavena, nově kryta. Sakristie byla zbourána, a vstup do apsidy, obdélníkovitý se špaletou segmentově zaklenutou, zazděn. Dřevěný ochoz, tříkráte lomený a podél stěn daleko k apsidě dosahující, nebyl nalezen vhodným a bude upraven způsobem, jenž se spíše přimyká k prostoru kaple. Arch. J. K. Říha.

OHROŽENÁ PRAHA.

ČERNÝNSKÝ PALÁC. Jestliže v Pelceových „Abbildungen“ i u Disbache jsme čtli o tom, že nejen schodiště a domácká kaple, nýbrž i stropy pokojů hradeckého paláce černýnského byly malovány v V. Reinerem, byla to zmlka, jež mohla buditi za divějších okolností pouze těžko splnitelné přání po možnosti pátrání v místnostech, jež až po naše stěti si původní stropy zachovaly, tedy v pokojích přilemích, do nedávna sloužících za kůsků stáje. Teprve říjnovým převratem šťastně změněných okolností, z nichž první ve svých důsledcích usnadňovala aspoň úředním orgánům ochrany památek přístup do bývalého paláce, a také pochopením i horlivostí tehdejšího správce budovy prof. Maláta získaly potvrzení literárními zmínkami. V druhé (původně první) místnosti vjezd od levého vchodu do paláce byla objevena na podzim roku 1919 opadlými zvlhčí vrstvy vepřených náterů v nástropním obdélníkovém zrcadle fresková malba námístu mytologického (jak se zdá zobrazuje Thetis, prosící Dia, aby poplaval Trojanům vlky). Výjev, velmi dobře předkreslovaný — jak bylo možno zjistiti při restaurování — a zvláště velmi dobře vkomponovaný do obdélníkové plochy, svědčí právě těmito vlastnostmi o autorství Reinerových. Přednotu bohatě barevně škály jeho však nemá, by patrně prováděn pouze podle návrhu a za dohledu Reinerova jeho pomocníky silami. Tento způsob práce, obvyklý všude, kde několik vynikajících jednotlivců-umělců i technicky mělo zvládnouti ohromné plochy a line černošského paláce, je z pravě objevené malby dobře patrný, třebaže úmysl dekorativní vystupuje tu vůbec mnohem markantněji než u gigantismu bývalého palácového schodiště. Přesně a epicky podobně zpracování mythu lze pak ještě přičísti výšce školy italské, silně znejmoucí v první polovině Reinerovy tvorby. Kromě toho byla částečně prozkoumána severní partie palácová, jejímiž architektonickým středem je sala terrena. Nynější dva sály prvního patra v této části dávají dosud tušiti pod mnoha vápenými vrstvami zvláště line štukové výzdoby, zvláště v zrcadlové ploše v ose obou obluků, jímž se sala terrena otevírala do bývalé zahrady. Oválný zahradní salonek v jejím sousedství byl původně zpeřčen ornamentální výzdobou, rovněž nyní částečně odkrytou, jejíž technika, rozšířená v Itálii v druhé polovině XVII. století, měla býti zde připisována štukátoru Tom. Soldatimu a datována léty dvacátými století XVIII.*) Z toho, co z ní dosud bylo objeveno a za účelem brzkého restaurování (provede akad. sochař Jindřich Čapek) blíže ohledáno, shledáváme velkou pečlivost v provedení, jež listové a pavové ornamenty vhloubilo do omítky a vylpilo modrým marmorinem. Výtečné jakost použitých materiálů a přesná technika zachovaly celek — ostatně zde poměrně nejnižší postavení známým vandalským pozdějších dob — ve stavu velmi dobrém. Tyto dva objevy, k nimž se doslo zatím jen náhodně a kusmo, slibují při soustavě pátrání, jež dosud nebylo zahájeno, náležejí dále. Zejména lze očekávatí nálezy freskové v řadě přilemích místností, kde všude je zachována výzdoba štuková orámováním dělených stropních ploch. První objevená malba byla restaurována akad. malířem J. Kitzlerem ještě během prosince 1919. — Zde všude dospěje nové stadium, k němuž osud paláce dnes dospívá, k vzácným reálným pokladům pro písní úpravu. Určení objektu pro ministerstvo zahraničí znamená úplnou zchráněnu tam, kde již první objevy kroky, jež v dosahu působnosti ministerstva Národní obrany vedly k pěknému výsledku. Ale právě tento reálný poklad nemůže býti přezřen a nutno varovati před pokusy, jež zamýšlejí na základě dochovaných plánů, jak původních Carattiovy, tak pozdějších, „vzkříšiti“ staré dílo, t. j. rekonstruovati vnitřek palácový novými prostředky do stavu bývalé černýnské nádhery, dalek je tušeno. Nehledě k tomu, že současně srovnávání a studium původních plánů z jindřichohradeckého archivu,

právě prováděné a zcela neodvlehlé od zmíněného poněkud fantastického programu, mělo dosud výsledkem mnohou pochybnost a není dosud ukončeno do té míry, aby mohlo býti jasně řečeno, kam ta či ona jednotlivost z plánů či korespondence věci se týká její patři, a bez zřetele k nesmírnému nákladu, jehož by si tak odvážná rekonstrukce vyžádala, je hlavním důvodem k odporu proti jakékoli rekonstrukci vůbec mizivě malý počet nálezy v prostorách 1.—3. (původně 1. a 2.) patra palácového, o jejichž základ by se mohla úprava tak pronikavě opřít. Jestliže rekonstrukce schodiště byla by — ovšem patrně jen za zcela splnění požadavků dostatečného počtu místností — na základě zachovaného velkého freska Reinerova a zachovaných podest schodištních maximem, o němž by se mohlo uvažovati, není tomu tak v ostatních případech, kde bžší o úpravu středních tří pater a kde by ani desateronásobný počet nových nálezy, analogických nálezy z roku 1913, nedal k tomu práva. Konečně rekonstrukce moderním materiálem, doplnění zbytku staré umělecké památky, kterou dnes kulturní historik a pedagog z důvodů pochopitelných a za okolností zcela jiných vítá smud v Pompejích, nemůže se státi myšlenkou zacházení s uměleckým dílem, od jehož vzniku nás dělí pětistěta let a kde by ani historiku kulturnímu a tím spíše historiku umění budou zachované plány a přímo na nich dochovaná korespondence Černínova s Carattim ideálním studijním materiálem, jemuž pro vždy tvoří velkolepou folii palác sám; tím soaze, přístupli k tomu objevy a úpravy v poměrně neporušených zachovaných místnostech přilemích a partie zahrady, jejíž středem je sala terrena. V této partii lze se nejlépe poučiti o tom, jak škodlivá a nemožná by bylo naplniti dosud živou architekturu vnější bezkrevným a dokonce nejistým schématem vnitřních rekonstrukcí, neboť důsledky analogického myšlenkového postupu by mohly jednou vyvolati, a to s menší škodou, i rekonstrukci kaple sv. Matouše na podkladě zachovaného plánu Kaňkova. — Lze jen podobný postup rozhodně odmítnout. Modernímu architektu bude při přístěch nezbytných úpravách střízlivým východiskem dnešní stav a ve funkci výzdné bude mu vůdcem moder i tvůrčí schopnost, která nezkomolí řeč starého výtvarného díla, ale šetrně a kusně ji doplní.

V. Wagner.

ZNEŠVAROVÁNÍ PRAHY REKLAMNÍMI NÁPISY. Na začátku minulého roku byl dvěma veřejnými projevy vysloven kategorický požadavek ochrany rázovitých partií městských před bezohlednou reklamou nápisovou a obrazovou. První z nich, stručnější, připomíná v obrněné a energičtější formě ustanovení starší magistrální vyhlášky ze dne 14. II. 1907 č. j. III/1160 a vrchol v ustanovení revize a žádosti o dodatečné schválení každé větší reklamy všeho druhu. Druhoh akce, jež zabírá širší okruh, byl návrh německých členů obec. zastupitelstva (měst. strany) na odhlasování obecního statutu proti rostoucímu znešvarování města nevhodnou reklamou a neuměleckými nápisy. Návrh, vypracovaný zem. konservátorem doc. Drem Kühnem, ukazuje ve svém odůvodnění k estetickým závadám dnešního stavu (odstraňující příklady „Wild, Beseda, Altesse“) a k zákonným usnesením, jež v té příčině dávno existují za hranicemi (Paříž 1897, známé „Verunstaltungsgesetz“ něm. států) a uvádí v pěti člancích podstatný souhrn ustanovení, jež mají získati nápravu dnešního stavu a čeliti budoucímu nebezpečí. Magistrát pražský, jak se dovidáme, pracoval na základě uvedených vyhlášek v právě minulém roce velmi intenzivně na odstranění nebo zlepšení nápisové reklamy a zval ke komisi podobným i st. památkový úřad. Přes to nelze přehlédnouti, že právě nejvýznamnější část Prahy, Malá strana a Hradčany, jsou nannozce znešvarovány dnešním způsobem v jímžeb čístech města nevidným. V té příčině by navržené ustanovení svrchu uvedené dobře prospělo, poněvadž dnešní praxe je stále závislá spíše na osobní dobré vůli jednotlivých úředníků.

Wg.

*) Srov. R. Kuchynkova „Zprávy o umělcích v archivu jindřichohradeckém“, Č. S. P. S. Č. XVIII. str. 25.

VENKOV.

TETÍNSKÉ HRADIŠTĚ OHROŽENO! Jak lidské chamtivosti není nic svato, ukazuje kvapem postupující zkáza posledních viditelných zbytků tetínského hradiště. Skála tetínská je všem Čechům drahá, ne snad že ji opěvuje známá unýlá píseň, ale proto, že je jedním z míst nejstarší české kultury, jak svědčí o tom již legenda o smrti sv. Ludmily, první historické a křesťanské kněžny české. Z nejstarší doby křesťanské zachovány tu ještě 2 drobné, prvotní české stavitelství dobře charakterisující kostelíky, kol jednoho z nich v dnešní obci objevno nedávno rozsáhlé provokřesťanské pohřebiště, pozůstávající z kamenných hrobů ojedinělé formy a v nich pozůstatky původních koster a různých starožitných předmětů. Při nedávném archeologickém prozkoumání zjištěny pod dnešní návsi před farou a i jinde dosud zachované základy původních hradních zdí a věží. Po celém povrchu hradiště jsou dosud patrné stopy bývalé kultury a to zejména pod kostelíkem uprostřed nynějšího hřbitova, kde se nalézají ještě poslední viditelné zbytky bývalých hradebních zdí a čtyřhranné věže. A právě tu je místo, jež je odsouzeno ke zkáze a to pod protektorstvím samého ministerstva obchodu. Cizí cementářská společnost otevřela tu lom. Je založen na dně strže, jež hradiště od pradávna obklopuje a zarývá se do obou boků. Očekávalo by se, že směrdatní činitelé určí k lomu místo neplodné, stráž proti hradišti. Ale tak se nestalo. Lom byl otevřen právě pod posledními zbytky starobylých hradebních zdí a případá, jakoby se tak dalo úmyslně, jak si místní občané trpce stěžují. Žádné protesty at u úřadů, at u uměleckých korporací nepomáhají, zkáza postupuje rychle vpřed, během půl roku zničený zbytek starých, přímo nad lomem stojících hradebních zdí, v nichž byla ještě zachována stará okenní ostění. Občanstvo z piety zachraňuje alespoň kameny z těchto zdí. Snad tato veřejná žaloba spíše pobne svědomím podniků. Ku konci dovolujeme si malou otázku: Jak je to možno, že výzkumy ze starých tetínských hrobů odneseny byly do soukromých sbírek? Staré kulturní nálezy, zejména na místech, jež kdysi v české historii hráli významnou roli, patří přece veřejnosti; pro ně je místo ve veřejném museu.

OHROŽENÉ DOMY V NĚM. BRODĚ. Minulého roku vypsala městská spoliitelna v Ném. Brodě soutěž na plány spojitelné, jež má státi na místě dvou starých domů vedle nové radnice. Jako

Německý Brod. Ohrožené štitové domy na náměstí. Vlevo nevkusná radnice, kterou bylo náměstí těžce rozrušeno.

v případě kolniském, tak i tu mají býti obětovány rázovité objekty, jichž barokní štitová průčelí velmi dobře vykonávají svoji estetickou

funkci v dochovaném obrazu náměstí, dosud nemnoho novostavbami či přestavbami porušeném. Vzhledem k výsledku soutěže jeví se oprávněným požadavek zachování obou průčelí, aby možnost nežádoucího porušení náměstí byla vyloučena. Náklad, jehož by vyžadovalo zřízení průčelí nového, mohl by se tu výhodně obrátiti k stavebnímu zajištění a úpravě přízemních partií zachovaných front; vnitřní řešení pak bylo by nutno vhodné daným okolnostem přizpůsobiti. Jest nepochybno, že při náležitém pochopení věci dalo by se právě v tomto případě docílit charakteristického vyvedení půdorysného, účelu plně vyhovujícího. K. P.

Sušice. Ohrožený štitový dům čp. 50 na náměstí.

V SUŠICI se vyskytl koncem loňského roku projekt na stržení pozdně renesančního domu čp. 50/1 na náměstí a vybudování novostavby moderního hotelu na jeho místě. Za hlavní důvod uváděna potřeba podpory cizineckého ruchu. Podnikatel však zapomněl, že cizinecký ruch v Sušici podporuje především z největší části neporušený starý stav náměstí, proslulý monumentální budovou renesanční radnice, štitovým domem lékárný a barokním domem „U bílého beránka“, s nimiž dům čp. 50 souvisí a vytváří uzavřenou a výraznou siluetu. Mimo to nepostřehl, že dům čp. 30 jest v Sušici ojedinělým co do vyvinitu a formy své štitové dvojice. Sušickému náměstí hrozila ze zamýšlené demolace těžká rána, která by je byla znehodnotila a pokazila právě tak, jako se již stalo v mnohých městech dříve. Zásadlou radu města Sušice, státního památk. úřadu, zemského správ. výboru a také úsilím Klubu „Za Starou Prahu“ se podařilo, že nový majitel domu spojil se posléze jeho vnitřní adaptací, zevní fačády neporuší a naopak celou budovu stavebně zabezpečuje a zbavuje nevkusných výkladků.

DROBNÉ ZPRÁVY.

PAMÁTKOVÝ SBOR HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY. V roce 1894 zřízena při obci pražské „Komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy“. Komise tato zrušena byla usnesením rady městské 9. července 1919. Jelikož bylo zřejmo, že obec nemůže býti bez podobné instituce, zvolen radou městskou 14. listopadu 1919 přípravný komitét, který vypracoval nový Jednací řád pro „Památkový sbor hlavního města Prahy“. Řád tento schválen radou městskou 29. října 1920, načež Památkový sbor se ustavil dne 8. února 1921. Předsedou zvolen člen městské rady Dr. Rudolf Politzner, místopředsedou Dr. F. X. Harlas, ředitel městského musea, jednatel Dr. Karel Guth, adjunkt

zemského musea v Praze. Památkový sbor sestává ze 14 členů obecního zastupitelstva, ze 4 členů úřadů městských (stavební referát, stavební úřad, městský archiv a městské museum) a ze 14 členů zástupců odborných korporací, a to: Archeologický sbor zemského musea v Praze, „Klub Za Starou Prahu“, Zemské museum v Praze, Technické museum československé v Praze, Společnost architektů v Praze, Archeologický komise při České akademii věd a umění v Praze, Spolek výtvarných umělců Mánes v Praze, Uměleckoprávní museum obchodní a živnostenské komory v Praze, Klub architektů v Praze, Umělecká beseda v Praze, Spolek architektů a inženýrů v Praze, Jednota výtvarných umělců v Praze, Akademie

křesťanská v Praze a Společnost přátel starostnosti českých v Praze. Účelem Památkového sboru je péče o zachování a soupis přírodních, praeistorických, historických a uměleckých památek celého obvodu Prahy a má se starati o to, aby památky tyto nebyly ohroženy nebo poškozeny regulací, přestavbou, opravou, nevhodným umístěním nebo jejich správou. Právním referentem je magistrátní rada Rudolf Hlubinka ve stavebním referátu v Praze I., nová radnice, III. patro, jemuž autno zasílají veškerá podání pro Památkový sbor (telefon nová radnice-stavební referát).

LEKTORÁT NAUKY O OCHRANĚ HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH PAMÁTEK byl zřízen v lednu letošního roku při české univerzitě Karlově v Praze. Za lektora byl puštěn Dr. Václav Wagner, úředník státního památkového úřadu pro Čechy v Praze a člen domácí rady Klubu „Za Starou Prahu“. Přednášky budou zahájeny v letním semestru letošního roku, po dvou hodinách týdně. Programem přednášek jest etický, estetický a vědecký význam pa-

mátkové ochrany, její dějiny, literatura, dále rozřídění a hodnocení památek, ochrana zachovaných památek na původním místě, ochrana památek ve sbírkách, městských a místních pohledů, záchrana zřícenin, ochrana po stránce umělecké a technické, praxe a organizace úřední, soukromá a dobrovolná, legislativa domácí a ve státech cizích. Látku zavrhl pan lektor ve čtyři semestry a přednášky zahájí čtením „Úvod do nauky a dějin, literatury“. Z týdních hodin bude jedna věnována teorii a druhá praktickým cvičením s vyzbázkami. Rozhodnutí univerzity dlužno v zájmu informace akademických kruhů o památkové ochraně velmi vítati. Bylo by si jen přáti, aby univerzita studentstvo věnovalo těmto studiám tolik pozornosti jako každému čtení, které přináší obecný užitek k životní dráze. Mimoděk se vkrádá při této příležitosti v mysl také otázka, kdy bude podobný obrodným způsobem reformován poměr pražské české techniky k našim památkám a jich zajišťování. Bohužel na tomto ústavu, kde by měla být podobná čtení samozřejmostí, bude dosažení lektorátu ze známých důvodů asi mnohem nesnadnější.

Z KLUBU A ODBORŮ.

ZPRÁVA O ČINNOSTI KLUBU V ROCE 1918. Kritický rok světové války neznamenal v životě klubovním úpadku nebo dalšího zmenšení jeho činnosti, nýbrž naopak vykazuje jak ve vnitřním jeho vývoji, tak i ve vnější činnosti pokrok, který je znatelný právě v prvním směru. V posledních 10 letech stále jasněji vystupovala do popředí skutečnost, že činnost Klubu přestávala být amatérskou, planou nadšení pro krásy Staré Prahy, a že se změnila v odbornou, jdoucí za cílem klubovním prostředky vědeckými a technickými. Důsledkem nového směru činnosti způsobil i změnu v reprezentaci klubovní, uvnitř pak návrh na změnu stanov, z nichž nejdůležitější je ponechání členstvu na vůli, aby se mohlo seopírat v odbory, jako jsou památkové, technický atd. Tím se ovšem neopouští nikak ani základní ideje klubovní — ochrany Staré Prahy — jež vždy i v budoucnu bude tvořiti důležitou část souhrnu ústavek Velké Prahy. — Z propagace činnosti nejdůležitější byla akce na odvrácení stavby nemocničních borků v Královské zahradě na hrade pražském, jež vrcholila ve veřejné protestní schůzi, konané 13. května v přednáškovém sále Obecního domu za účasti zástupců univerzity, spolku kulturních, spisovatelů, krůhů vědeckých a politických činitelů. — Další úkol, propagace vydání knihy o Praze na podkladě přednáškového cyklu z minulého roku, se dosud nezdálo dokončiti pro nepřekonatelné překážky v průmyslu knižtiskářském. Při vydání pouze otisk článku Dr. V. V. v „Jičíně“ a o dějinách města Prahy. — Zaslouhu jednatele pana Ventury byla rozvíjena akce na zvětšení počtu členstva a zakládání odborů po venkově. Výsledek měla tato akce hlavně v Chrástě a Horažovicích, kde byly založeny spolky na ochranu památek v městě a okolí, v Táboře, v Písku a v Poděbradech by pro tuto akci připravena půda. S tímto šlaším souviselo i založení fondu k zachráně uměleckých a historických památek, schválené na návrh místopředsedy p. J. Emmlera minulou valnou hromadou. Fond byl určen především k zachráně památek nejvíce ohrožených. Proto již v roce 1918 byl věnován peníz 500 K na záchranu hradu Lipnice (zasláno „Sboru k zachráně hradu Lipnice v Ném. Brodě“), a bylo usneseno, aby z téhož fondu bylo zachráněno věcnou opravou několik plasticky nejcennějších nádobků na košířákém hřbitově, event. aby byl Klubem celý hřbitov převzat od obce Pražské do nájmů a tak byl zbaven znečištění její nájemce. Klub vyvolal po oslovení národem v život anketu pro pojmenování ulic, která se sešla nejprve v četném planu a zvolivši pracovní výbor, pracovala návrhy, z nichž nejdůležitější část vešla již v užívání. Kniha o min. školství a národní osvěty věnoval Klub do Věstníku vědecký spis publikace a ročníky Věstníku. Redakci min. Věstníku památkové ochrany prodáno za sníženou cenu 140 kusů klubových štůček. Klub zapíší štůčky pražských pohledů do italské knihy o Praze, připravované drem D'Alfonso. — U min. školství a národní osvěty zakotvil Klub s úspěchem, aby nebyli pověřeni funkcemi v ochraně památek ti, o nichž prokázáno, že sbírají starostlivost pouze k obchodním účelům. — Zakročeno ve věci urychlené opravy hřbitovní zdi u kostela sv. Jana Nepomuckého na Skale. Uslováno o dálejších a moderním názorům ochrany památek odpovídající vyřešení přístupu do kostela sv. Karla Boromé v Resslově ulici. Sledována otázka zachování emauzského prospektu a domů na Vítězce. Uslováno o rychlou opravu zámku Troje. Rychlým protestem odvráceno zhoření renesanční budovy staré školy u sv. Jiřího. Působením na myšleně Vězeleho ve věci opravy bývalého paláce Hrzanovského na Vokpřevorském náměstí. Dosaženo alespoň zateplení ochrany kamenných sousedů na studních v nádvoří Lorety divokými kryty. Úspěšno jednání o opravu Píské brány. Zachráněno zhoření domu č. 701 (bývalý palác Nádherných) v ulici Vodičkově. Ministerstvo sociální péče upozorněno na potřebu opravy stavebních památek v zahradě Fürstenberské. Město Praha upozorněno na potřebu, aby byla zahrada

schůbnorská otevřena přístupu veřejnosti. Docíleno otevření terasy nad hradní rampou k získání nového výhledu na Prahu. Protestováno proti špatnému způsobu konservování kamenné loggie před kostelem sv. Ignáce. K soukromému dotazu dra Scheinera poslán tomtu posudek o uměleckohistorické ceně domu č. 504 v ulici Havelské a uchráněn tak před zbořením. Naléháno na přenechání pomníků Raadeckého a jidecké sochy Františka I. do sbírek muzejních. V Břevnově dosaženo v důsledku klubovní rady, že město Břevnov zakoupilo usedlost „Malá Kájetánka“ s rozsáhlou zahradou k účelům humanitám a zachránilo ji tak před zcházkou. Rigrový sady na Král. Vinohradech uchráněny zmenšením, částečným parcelací a zastavěním řadou činžovních domů. V Plzni obnoveno úsilí o záchranu „Mlýnské strouhy“ a dosaženo příznivé nálady pro její zachování. V Bubenci docíleno se Svazem okrašlovacích spolků definitivního zachráněni větší dílu tak zvaného Vltavského ramene, které mělo být úplně zasypano. Bude přilepeno i tak před zcházkou. Min. orbý bylo upozorněno na pustošení zám. parků na Opěněnsku a slibilo rychle zakročiti. V evidenci vede klubovní návrh, aby parky tyto zůstaly národními rezervacemi. — V otázkách technických zvláště věnována soustavná pozornost problému Velké Prahy. O věci jednal Klub už před převratem a tím podrobněji po něm. Klub zaslal min. veřejných prací před memorandum k návrhem nejasnějšího řešení a dosáhl plně zástupce jak v min. předpovědi, tak ve společném výboru Klubu, T. H. j. a Společnosti architektů. Z konkrétních případů sluší upozorniti na další úsilí o správné řešení novostavby fary při kostele sv. Ducha na Starém městě, o otázku plavidla u Staroměstských mlýnů, výbovodných monumentální budovy na městě Odkolkova mlýna, soustavnou péči o regulaci města Břevnova, kde dosaženo souhlasu zástupce státního v rámci regulace projektu města Prahy, sledování přípravy k soutěži na novostavbu univerzitní knihovny a k vnošení přemístění knihovny městské. Klubovní akce ve věci novostavby nemocnice Milosrdných bratří se zdála potud, že návrh Schläfferův byl náležitě objasněn v jeho vadách, stavba oddělena a získána možnost řešení nového a dokonalejšího. Protestováno proti zahraniční úpravě okolí pomníku Husova a získána naděje, že návrh klubovní na vydláždění chodníku v oněch místech bude přijat a proveden. Uslováno o odstranění transformační stanice na Náměstí republiky a dosaženo slibu, že se tak stane do dvou let. Min. orbý bylo požádáno, aby ve věcech řešených otázkou zahraničně-architektonických byla vůle poskytována možnost uplatnění především odborným architektům zahraničním, nikoli pouhým zahraničáky. V C. Budějovicích přispěl odborný delegát Klubu k stanovení základních směrnic pro postup v otázkách regulace tohoto města, zahájení odborem klubovním. — Celkový směr ideový i praktické práce Klubu „Za Starou Prahu“ získal v převratu zadosťování a uznání za dosavadní směr svých snah blavě v tom ohledu, že státní zřetel si všimá nyní otázek ochrany památek v úplné shodě s názory klubovními. Klub připravil nesporně vydatným způsobem pádu a založil správnou domácí tradici. Nicméně i jeho působnost patří budoucnost, zejména při řešení těžkých problémů pražských.

ZPRÁVA O ČINNOSTI KLUBU ROKU 1919. Činnost klubovní tohoto roku vykazuje některé starší předměty naší péče, z nichž je v prvé řadě Píseňská stráž, a, tolik důležitá v obzoru staré Plzně a neméně pro regulaci Plzně nově. Ve schůzi Zemské komise pro úpravu řek v květnu n. r. byl přijat po dlouhém jednání návrh stavebního úřadu města Plzně na zarypnání strouhy, ale návrh přece do rozpočtu tohoto roku náklad na získání projektu k eventuelnímu zachování stoky, s ohledem na dosavadní úpravu hornější části řeky a výpočet nákladů. Při nové komisi v červnu byl předložen Klubem skutečně důkladný projekt inž. Corby, ale byl zamítnut ze zdravotních

dávodu podle názoru okresního lékaře dra Hegnera. Přesto se usnesla rada města Plzně vypsat soutěž na řešení této části města ve spojení s dolější částí „Na prádle“. Klub hledí a odůvodněnou obavou vstřícně konečně rozhodnutí této polské otázky a snažil se získati společenost jak úřadu památkového, tak i ministerstva školství a národní osvěty. — Jiný, neméně důležitý záměr z roku minulého je regulace Labs v Poděbradech, velmi nepříznivá zámku, který by jejím dokončením podle dosavadních návrhů pozbýl nutné vodní hladiny a ocitl se v suchém řečišti. Klub žádá ministerstvo veřejných prací, aby dalo provést revizi návrhu a přepracovati projekt, který není dosud nijak blízké svému dokončení, aby se nedal změnit, bylo však Klubu odpovězeno po půl roce, že změny není možno již provést pro pokročilost stavby a tak opět prokázán nedostatek porozumění příslušných kruhů pro podobné otázky estetické. — K tomu se připojuje nový projekt přehrady vltavské ve Svatojanských proudech, který zvedá nyníšší hladinu o 18 m a připravuje tak romantický tento kraj o znamenitou krásu přírodní. Je jisté velmi důležité, aby řešení této přehrady, pokud národohospodářsky jest odůvodněno a snad i nevyhnutelné, bylo svěřeno odborníku-architektu, který by estetiicky vhodným způsobem, když se nahradil těžkou touto ztrátou, aspoň ji vyvážil pokud možno rovnocennou jednotkou novou, jak se pokusil arch. Engel, jehož návrh, bohužel, nebyl povšimnut příslušnými činiteli. K důkazům o nedostatečném chápání otázky vkusu při objektu takového významu přibyl tím další a velmi zarmucující. — V otázce bývalého hřbitova v Malostranského, který utrpěl nesmírně stálým odkládáním opravy, svíla konečné naděje, že projektem, vypracovaným technikou kanceláří obce smíchovské, na rozšíření Plzeňské třídy bylo učiněno konečné rozhodnutí, které může Klubu přinášeti jako vyhovující, aby tento ústav i historicky cenný památkový byl zachován a udržován ve stavu, odpovídajícím své hodnotě. — Nemile nese Klub, že úprava kostela sv. Ducha, zejména jeho západního průčelí, neodpovídá požadavkům účty ke starým památkám a jich zachování a udržování, i těm jenom, že stavba nově farý při tomto kostele tak jak ji Klub v návrhu arch. Chochola kdysi žádal, má být, snad s malými změnami, provedena. — Z nových otázek byl věnován plný zájem přísti Velké Praze, jejímž programem a regulací má být pověřena právě zřízená Státní komise regulací, které dána je zákonem největší možnost zasměnit důrazně na prospěch starých památek i nových úprav nejen v celku, ale i detailech. — Klub pracuje v době přítomné na o sáhlém memorandu, kterým chce vytyčiti pevnou směrnicí pro vypracování nového regulačního plánu přísti Velké Prahy, tak aby byly nejen zachovány dosud zachované a ochrany zaslouhující objekty a celé části města včetně přehledů a vyhlídek, ale byly zařazeny také nové komunikace a monumentální objekty, které by prospěly zvelebení města i zájmem veřejným tak, abychem se mohli dostojet řádku i velkým městům evropským, jak tomu má odpovídat nejen politicky, ale i kulturní význam přísti Velké Prahy. Nemalo potěšitelné je, že členy Státní komise regulací jsou zasloužilí pracovníci našeho Klubu, panové arch. Dr. A. Engel a inž. E. Mölzer, kteří jsou jistě zárukou, že zájmy Klubu budou vždy vřele a vědomě hájeni na prospěch dobré věci a moderní kultury, a bylo by si jen přát, aby se komise tak co nejdříve chopila své obtížné práce. — Neodvisle od toho svolal Klub anketu všech spolků odborných a kulturních i politických organizací, aby pojednaly o způsobu zabírání zámek pro úřady státní i jiné instituce na kanceláře a byty, při čemž byly velmi často bezohledně vyklizeny slohové úplně zařízení interiéru a nábytek narovnaný mnohdy pouze na chodbách, nebyli-li ovšem jinam převezen anebo docela zizen. Zároveň bylo jednání o ochraně soch a křížů po našem venkově, k čemuž dalo podnět zlomyslné skácení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí a ohrožování sochy Jana z Pomuku na mostě Karlově. Výsledkem toho bylo memorandum, které bude zastupci Klubu předloženo v audienční přímo p. prezidentovi se žádostí za ochranu historicko-uměleckých památek, bez ohledu na jejich někdejší význam a posílání a zdůraznění odborného stanoviska Klubu proti činěným již námitkám tajného, zpátečnického. — Protestováním bylo Klubem u kabinetní kanceláře proti povolení, resp. schválení zastavení Vořečkovky a stavbě rodinných domků pro zřízení elektrických drah ve Střešovicích pro značný náklad stavební a s ohledem na příslušnou blízkost hradu, jehož nejbližší okolí by mělo zůstat rezervováno stavbám reprezentativním. — V podobném amyslu protestoval Klub proti parcelaci zahrady Lumbových a žádal zadržení a vrácení předložených snad již žádosti

za povolení ku stavbě. — S touto úpravou nejbližšího okolí hradu souvisí také regulace Letné, které byla věnována velká pozornost a zdůrazňováno, že jest to jediná volná plocha, nepřiléhající vzdáleně hradu jako sídla prezidentova, kde by bylo možno umístiti nové budovy státní správy. — Klub nikterak nesusohlasi s návrhy ministerstva veřejných prací na zastavení Petrské čtvrti úředními budovami, ježto charakter této části města je vysloveně obchodní a pozemky v těchto místech, pokud jsou majetkem státu, se jistě dají dobře zpeněžit k prospěchu celé této čtvrti městské. — V posledních dnech protestoval Klub důrazně proti přístavbě patra na budově Invalidovny, kterou má být znehodnocena jedna z toho mála světských staveb Kil. Ig. Dienstzehofera, aniž by byl plně a přísně dosažen účel, sledovaný touto přestavbou. — Jiným, velmi důrazným protestem se postavil Klub proti zabránění ušedlosti „Hanspaulky“ v Sárce, která měla býti upravena pro státní ústav serologický. Je potěšitelné, že skzáka tohoto starého sídla, které kromě toho je i pro ciziu velmi známým muuseum vykopávek a náleží předhistorických z nejbližšího okolí, pořízených nákladem a neúnávnou činností zem. konserv. p. jiry, byla však odvrácena. — Nemile se dotkla dom. rady zpráva o vykácení vzrostlé jilmové aleje na Petříně a zkácení starého topolu u Bruské brány, který podle usnesení sadové komise měl zůstat zachován; leč nezbylo, než opět protestovati proti takovému „ruželčování“ sadů a stromův. — Překvapena byla také dom. rada jinou hotovou věcí, totiž probouráním hradb městských na Novém světě, kde pod záminkou nouzové práce bylo získáno sice kratší spojení do Střešovic, ale značně poškozen byl ve svém dojmu starý vojenský hřbitov v bývalém příkopě hradebním a celkový ráz tohoto zákoutí. — Kromě těchto významných předmětů, kde se dom. rada, bohužel, mohla omeziti většinou jen na protesty, bez patrného výsledku, je celá řada menších bolestí, stejného druhu, z nichž vyjímáme zastavení posledního volného polehdu na Premyslovku pod hradbami výsehradskými, ohrožení paláce Thun-Salmova v Jungmannově třídě a úmyslné zanedbávání stavebního stavu domu čp. 102 na Hradčanech. — Velký zájem byl věnován na schůzích dom. rady otázce stavby nových budov universitních a zachování starého Karolina, po případě jeho upravení do podoby před barokní adaptací, úpravě bývalé královské zahrady a vněslo náležející mičovny a letohrádku Belvedere, zahrady Rajské a parků, osvětlení hradu aj. v. — V posledních dnech svolal Klub anketu za účelem zlepšení úrovně návrhů stavebních družstev k subvencovaným stavbám nouzovým. — Potěšitelným bylo pro Klub odкрыtí a zachování sgrafit na domě „Minuta“ vedle radnice Staroměstské, zachování a zabezpečení domu „U zelené žáby“ a vůbec celého tohoto bloku starých domů, tak rázovitých pro Malý ryneček i pro celý komplex radniční, dále vhodná oprava domu „U Vořečkovských“, svědčící o dokonalém porozumění jeho majitele p. Haase otázkám uměleckohistorickým v praktickém použití, a objevení zbytků kaple Betlémské, prováděné arch. Kubíčkem.

TÍMTO DVOJCÍSLEM zabíjame osmý ročník Věstníku „Za Starou Prahu“. Dvojčíslo č. 1.—2. ročníku VII., jež bylo vydáno minulého roku, zůstává na základě usnesení domácí rady Klubu ukončeným VII. ročníkem. Letošítno roku budou vydána ještě nejméně dvě čísla osmého ročníku. Netřeba snad zvlášť zdůrazňovati, že největší překážkou rychlejšího a častějšího vydávání Věstníku jsou mimořádně vysoké výlohy, které jsou nyní údelem každé publikační činnosti. — Vzhledem k tomu byla také domácí rada Klubu nucena požádati P. T. členy, aby v roce 1921 přispívali na udržení klubovního časopisu příspěvkem po pěti korunách k nezvyšnému členskému příspěvku deseti korun. Celkovou částku patnácti korun bude vybíráti inkasovatel současně. — Domácí rada rozhodla se také, aby nečlenům Klubu bylo možno klubovní časopis předplatit za roční poplatek dvaceti korun (4 čísla ročně). Loňský ročník (VII.) možno zakoupiti za poplatek poloviční. Uvedené částky jsou nepoměrně nižší než předplatné jiných časopisů. Domácí rada Klubu doufá proto, že časopis Klubu bude moci pronikati ve větším rozsahu mezi všechny stoupence moderní památkové ochrany a bude jim hojně rozšiřován zejména v kruzích odborných po celé republice. Snažou časopis je, aby jim byl vzbuzen co největší a živý styk s venkovem. — P. T. členové členové, kteří dosud nezasílali členského příspěvku za rok 1920, žádají se o písemný pokyn, aby jim mohla býtí zaslána složenka.

OBSAH ČÍSLA 1.—2. V. Vojtěšek: Arnódt Denis † Str. 1. — Adresa Klubu † prof. A. Denisovi. 2 obr. Str. 2. — Zdeněk Wirth: Naše požadavky k příštím regulačním plánům hl. města Prahy (misto jubíl. článku). Str. 2.—4. — B. Hübschmann: Z předpokladů pražské regulace. Str. 4.—6. — Arch. J. Almer: K regulaci Smíchova. Str. 6.—7. — Stanislav Sochor: Jan Koula. Str. 7.—8. — V. V. Přijemování pražských ulic. Str. 8.—10. — Oproštění chrámu sv. Vít. Str. 11.—12. — Arch. J. K. Řih: Rotunda sv. Kateriny v České Třebové. 2 obr. Str. 12.—13. — Ohrožení Praha. Str. 13. — Venkov. 2 obr. Str. 14. — Drobné zprávy. Str. 14.—15. — Z Klubu a odborů. Str. 15.—16.

Odpovědní redaktor K. Herain. Vinohrady 1272; redakční rada: B. Birnbaum, A. Engel, B. Koukal, V. Vojtěšek. — „Za Starou Prahu“ vychází nejméně čtyřikrát do roka. Otskuvání článků je dovoleno, je-li udán pramen. — Vydává Klub „Za Starou Prahu“, Praha-III./42. — Tiskem „Grafie“, dělnické knihtiskárny v Praze-II., Myslíkova ul. — Šticky z grafického závodu J. Stencova v Praze-I., Salvátorská ul.

ZASTAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK VIII.

V PRAZE DNE 24. LEDNA 1921.

ČÍSLO 3.—4.

NOVÝ ÚTOK NA STAROU PRAHU.

Válečný rozruch v posledním desetiletí oddálil značně nebezpečí, které hrozilo v mírové době pražským památkám v důsledku neustálého vzrůstu městského a proti němuž se tábor ochránců mohl vykazati úspěchy pouze mimořádnými. Ale toto umírněné stanovisko neznačilo ani přiměti ani dohody se zájmy kulturními, nýbrž prostě důsledek všeobecného uztnutí ve stavebním podnikání, tedy čtnost z nouze.

Poválečná doba přinesla zlepšení poměrů v tomto směru do té míry, že část odpovědnosti za vývoj kulturního našeho života přešla také na pracovníky, kterým není dějinná a hlavně umělecká památka stavební čímsi tak méněcenným a snadno odstranitelným, jako dovedly o mnohých celých čtvrtích souditi generace minulé. Vzruch a prudký výkřik části naší inteligence, zejména z kruhů literárních a výtvarných, který rozvířil ztrnulou mechanicitu a zaostalost našich poměrů koncem let devadesátých, utkvěl v mladších generacích hlubšími kofeny vzpomínky, než se snad předpokládalo. Odstraňování stavebních památek, zejména mimořádně a z různých důvodů významných, drásá nyní svědomí už také části širší veřejnosti. Změna státních poměrů napravila částečně ledabylost vídeňské centrální komise, která mimo prof. dra Maxe Dvořáka nikdy nedovedla pro ochranu českých památek zcela neustranně zakročovati, necítila s nimi a místo peněžitých podpor zaslala žebrácké milodary. Ale ani tyto potěšitelné změny nedovedou zaplašiti obavy před novým nebezpečím, v němž se ocitnou stavební památky ve chvíli, jakmile se začne stavební ruch pozvolna rozvíjeti. Největší nesnáze vzniknou z okolností, že nemáme dosud ani moderně přepřipraveného stavebního řádu, jehož redakce je teprve ve stavu odborných porad a úvah, ani velkorysého zákona památkového, ale také nemáme do té míry uvědomělého všeho obyvatelstva v Praze, aby chápalo, jak osudné by bylo pro Prahu, pro ně samé a jak by špatně reprezentovalo republiku, kdyby mělo býti s odkazy minulých kultur, zejména jsou-li pozoruhodné ceny, nakládáno tím způsobem, jako se dalo dosud. Je-li třeba názorného příkladu, jak bychom si přáli, aby se choval dnešní Pražan k památkám, netřeba choditi pro vzory daleko. Najdeme je nyní velmi často už po českém venkově, na př. v Táboře, Pelhřimově, milým příkladem je péče pohorského lidu o památky v Jiráskově „Padoli“ a v „Babiččině údolí“, také na Moravě se pracuje v oboru památkové ochrany lépe než v Praze a dokonce i Slovensko patří už k těm, kteří prohlédají a přikloňují se k dobrým radám.

Praha nabývá pozvolna ve své pošetilé bořivosti smutně ji proslavující výsady. Její škůdce tohoto druhu najdeme ve všech vrstvách, ale bohužel ještě i na př. v některých úřadech městských i vyšších, a to právě

v oněch, které mají na stavební ruch rozhodující vliv. Abychom připamatovali pouze nejnapádnější bolesti z posledních let, stačí vzpomenouti, jak by byla na př. bývala provedena regulace vltavského řečiště ve vnitřní Praze, kdyby nebyly Klub za Starou Prahu a ostatní spolky ochranné včas zmařily zákaz staroměstského jezu, rozbití zrcadla pod hradčanským panoramatem a vybudování zdymadlových komor v polohách esteticky nejcitlivějších. Nedostatek této piety k památkám a porozumění pro individuální krásy městské pobořil vandalsky nejceněnější kouty Starého města, zničil středověké „Gheto“, zasypal Podskalí a postupně odpravuje také hlavně na Novém městě vše významné a cenné. Čeho se odvážíla tato horečka a necitelnost na př. jen na Václavském náměstí! Snad bychom se někde dovedli s osudem smířiti, kdyby byla dána záruka, že významnou památku nahradí aspoň stejně důstojné umělecké dílo nové. K takové úrovni se však u nás dosud nedospělo. Opravdový moderní umělec by se k násilnému ničení starých kultur nikdy nepropůjčil.

Za války stavební ruch utíchl a tím zmizela bezprostřední příležitost k pustošení Prahy. Ale nikdo nemohl zabrániti, aby se jeho zárodky neukrývaly do různých soukromých a přípravných projektů pro budoucnost, aby se brutální ruka nedotýkala našich veřejných prostanství, do nichž vkládány i budovy (transformační stanice na náměstí Republiky), aby se nemístila na památkách úmyslným zanedbáváním povinných oprav (zpusťl a zřítíl se domek „U Máje“ v Podskalí). Poválečné období probíhá dosud rovněž ve stavu podobném, ale přípravy k různým stavebním podnikům se množí, stávají reálnějšími a z mnohých přímo mrazí cynický ortel zkázy, jenž je vyřčen nejen nad jednotlivými budovami, nýbrž někde i nad bloky a čtvrtěmi. Mnozí se návrhy biografických divadel, skoro obyčejně vsunované v prostředí pohledově choulostivé nebo regulačně závadné, jsou vymáhána baráková provisoria státních úřadů a to i v místech tak nápadných, jako je svahové území Seminářské zahrady, po městě bije do očí množství nákladných budek potravinových, až znalci upozorňují, že cizina se vyhýbá tomuto přívahu nevkusných zatímností prodejnými krámkami pojízdnými (po celém městě nebo v určitém obvodu), ano poměry dospěly tak daleko, že v Košířích, na prostanství mezi Husovými sady a bývalým malostranským hřbitovem, které bylo určeno městem za sad, soukromý majetník provedl parcelaci a zahájil stavbu činžovního domu, která celé prostředí rozruší a dobrý úmysl městské rady košířské zvrátí. Proti spekulacím neústupnosti podnikatelové zůstal bezvýsledným i tábor lidu, svolaný radou městskou.

Nutno přiznat, že se podařilo v posledních bojích o Starou Prahu uchrániti zatím před zákazů býv. palác

Thun-Salský v Jungmannově třídě a renesanční dům „U Šálků“ v ulici Resslově, poslední toho druhu na Novém městě pražském. Zato je velmi ohrožen Bankovním úřadem ministerstva financí Dejmutův palác v Jindřišské ulici, v němž bylo dočasně po převratu také sídlo Národního výboru. O skutečném útoku na Starou Prahu nutno však mluvit při projektu, k němuž dala podnět Pražská úvěrní banka zakoupením čtyř domů na nároží Václavského náměstí a na Můstku, které s její nynější budovou souvisejí.

Stojí tu nárožní budova „Velký úl“, třípatrový městský dům z období 1789 až 1790, pozdně barokní a hlavně s detaily výzdoby raně klasicistické. Její celkové

až po stržení branky, asi v souvislosti s přestavbou domu předchozího. Ale zakoupený blok domů jako má cenný stavební objekt na svém nejvýznamnějším místě, nepostrádá ho ani na konci, v sousedství městského domu „Stará rychta“. Domovní zdivo vystupuje v těchto místech zalomeně poněkud do ulice a tvoří dvojici domů: barokový domek dvoupatrový (čp. 381-I.) „U dvou bílých holubic“, se štukovou kartuší a štítem, z let po roce 1744, jenž patřil tehdy zvonáři Zachariášovi Dietrichovi, a dům „U Samuele“ (čp. 382-I.). Jeho zdivo se pravouhle po třetí ose láme vlevo a řarává se v hluboký ústupek. Dr. V. V. Štech zjistil o něm v práci „Pražská domovní znamení I.“ (str. 21), že jej dal vystavět Josef Zehentmayer, pražský měšťan a obchodník, jenž získal stavební povolení roku 1717. Jeho nejcenější částí je rozměrné domovní znamení, ličící ve

Ulice „Na Můstku“ v Praze. Pravá kulisa domovní od rohu Václavského náměstí až ke „Staré rycht“ má se státí obětí novostavby bankovního paláce a regulace, která by končila zkázou celé Staré Prahy.

Známý pražský dům „Velký úl“ čp. 378-I, na rohu Můstku a Václavského náměstí. Vzácná stavební památka z let 1789 a 1790. Byl zakoupen Pražskou úvěrní bankou a je ohrožen připravovanou její novostavbou.

řešení s průčelním segmentovým štítem, v němž štukový reliéf vyznačuje domovní znamení, s architektonicky luštěnými vikýři a balustrádou, jako jednoduchý stvol s malebným květným kalichem nemá v celé Praze obdob a je znalci prohlašován za pražský unikát z doby, která není u nás zastoupena stavbami ani monumentálními, ani četnými a tím spíše zavazuje k ochraně projevů a stop drobnějších. Ale význam tohoto domu je ještě širší, zasahá také do polohových a perspektivových význačnosti okolí. Tvoří důstojný pohledový závěr dolní části Václavského náměstí a kol jeho hmoty probíhá dosud ryze středověký vstup do Starého města, dříve vyznačený brankou proti nynější ulici Provaznické (stržena roku 1850) a mostem přes Příkop. Část tohoto domu čp. 378-379, nyní spojeného ze dvou, má do Můstku fasádu nevýznačnou, z let 1850 a 1851, a právě tak nemá památkové ceny dům další, čp. 380-I., „Zlatá loď“, tříposchodový. Vznikl rovněž

vysokém reliéfu výjev, jak král Samuel pomazává Davida za krále israelského. Patří k nejpřednějším v Praze a je nápadno smělým příčným umístěním. Mimo to zaslouhuje na domě zmínky sedm štukových maskaronů jemné práce a pružné modelace, jež jsou umístěny v nadokenní všech oken prvního poschodí.

Pražská úvěrní banka domy vykoupila za tím účelem, aby je vesměs pobořila a na jejich místě vyzdvihla svůj bankovní dům, a to as podobného řešení, jako je dnešní její budova v sousedství. Za těchto okolností nutno prohlásit, že její záměr je naprosto pochybený a narazí na živelný odpor ochránců Staré Prahy. Zachování domu „Úl“, „U dvou bílých holubic“ a „U Samuele“ je požadkem, bez jehož splnění nesmějí Pražané jakoukoliv stavební změnu v těchto místech dovolit. Neucíní-li tak, nezabrání nikdo široké komunikaci na místě nynějšího Můstku, zkáže Melantrichovy ulice, zaústění elektrické dráhy a všem dalším výstřelkům, které provázejí vždy

pohřeb staropražských památek. Tentokrát by to byl čin hrůznější pověstně „asanace“ a Praha by jím dosáhla prvenství v mezinárodní ostudě. Patřila by na takový pranýř vším právem. Jestliže Němci zničili belgické, francouzské a italské památky ze závisť a zášti, Praha by se jim vyrovnala svým cynismem k památkám, ale předčila by je ještě pošestilostí sebeničení.

K odvrácení této pohromy, nejcitelnějšího průlomu do skoro neporušených čtvrtí staroměstských, zahajuje Klub za Starou Prahu energickou akci a věříme, že nezůstane osamocen. Boj toho druhu je mravní povinností proti přežitkům a sobeckému přežívání celku jedinci.

K. Herain.

SOUTĚŽ NA LETENSKOU PLÁŇ A STARÁ PRAHA.

Soutěž na Letenskou pláň, jak se všeobecně uznává, i když se snad vždy veřejně nepřipouští, neuspokojila úplně. Bylo by upřílišeno, mluvit o zklamání; soutěž jistě přinesla dosti cenných podnětů, jež poskytnou mnoho dobrého materiálu pro základy i výstavbu příštího definitivního projektu; ale celkový výsledek není přece takový, jaký mohl být a jak snad také očekáván. Příčiny toho jsou různé. Jest to především krátká lhůta vypisování, jež arci nemohla být střeději vyměřena z příčin, jež nepostrádají byrokratické příchuti. Nепříznivé působilo též, že soutěžící se musili vyslovit o regulaci určité oblasti města, aniž zjednaný pevný podklad vyřešením, alespoň ideovým, přišli Velké Prahy jakožto celku. Tak se stalo, že soutěžící projekty nepočítají — alespoň ne v dostatečné míře — se spojením letenské oblasti s jinými částmi budoucího města, zejména však sváděla tato okolnost (na čemž arci ani detailní soutěžné podmínky samotné nejsou bez viny) k plynavému hromadění veřejných budov v této oblasti, ač jest zřejmo, že i ostatní části města budou chtít mít svůj podíl na nich. Konečně si nelze zapírat, že našim architektem z valné části není ještě jasna ona blahodárná rovnováha mezi praktickými a výtvarnickými nároky, na něž právě umění stavby měst reaguje tak přenesmírně citlivě; přílišné zdůrazňování bud té nebo oné stránky tuto žádoucí rovnováhu pravidelně porušuje.

To jsou však věci, jichž se mohou dotknouti jen mimochodem; vlastním předmětem těchto úvah jest způsob, jakým se soutěžící vyrovnali s otázkou staropražských čtvrtí, jichž se soutěž dotýká, Hradčan a Malé strany. A tu nutno předem říci, že u nich nenalezáme vždy oné plety k dané kráse, již bychom u výtvarníka, jehož vlastním životním elementem jest přece krása, předpokládali jako něco samozřejmého; u většiny projektů vidíme naopak příliš mnoho nešetřeného a zbytečného vsahování do posváceného historického a estetického charakteru řečených čtvrtí.

Zbytečného, pravím. Neboť kdybychom u všech nebo alespoň u většiny projektů viděli jakýsi souhlas, jakýsi konsens v tom, co nutno obětovati, bylo by to významným momentem i pro nejzákladnější stoupence snah staropražských; bylo by to jakýmsi odborným plebiscitem, jemuž by asi nezbyvalo, než se podříditi. Tohoto souhlasu však není. Jsou tu projekty, které určité staré partie ruší, jiné nechávají netknuty; jsou tu jiné, které bourají právě ty partie, jichž se předešlé nedotýkají, a naopak zachovávají ty, jež ony odstraňují; ještě další projekty si běhou na musku části, jichž šetří oboje divějši. Kdybychom soustředili na jediném projektu vše, co každý jednotlivý ruší, nepochodili by Malá strana a Hradčany mnohem lépe, než jak pochodilo Staré město; shrneme-li naopak vše, co každý projekt zachovává, pak vidíme, že obě řečené čtvrti zůstávají úplně intaktní. Což jest i pro laika důkazem, že nějakých neodbytných praktických příčin k regulačním změnám v těchto částech není, a že odhodlávali se k nim přes to velká část projektantů, tedy

zřejmě proto, poněvadž ještě zcela nevyvanul zastaralý zhoubný názor, podle něhož regulování jest neodlučno od bourání a ničení. To jest jistě zjev neradostný, zejména vzhledem k tomu, že projektanty nebo alespoň spolupracovníky byli, nemýlí-li se, vesměs architekti, umělci.

Jiné takové povšechné pozorování, které se vnučuje samo sebou, se týká přístupů na Hradčany ze severu, z letenské pláně. Jest jistě velmi primitivním poznatkem, že nádoaba nebo jímka nepotřebuje většího odtoku než jest přítok; a Hradčany jsou takovou jímku, jejíž přítok tvoří pouze ulice Nerudova (neboť obojí zámecké schody, určené jen pro pěši, přicházejí jen nepatrně v úvahu). Vzhledem k tomu tvoří již dnes stávající několikrát spojení s Letenskou plání (Prašný most, silnice přes Lumbeovy sady, průlom u Demartinova domu na Pohofelci) odtoky více než dostatečné, vlastně již nadbytečné — i když běheme v úvahu lokální frekvenci z hradu; nelze proto dobře pochopiti, proč různé projekty se jimi nespokojují. Zde šlo patrně jen o to, aby se něco stalo, aby se regulovalo za každou cenu. Nemělo se také zapomenouti, že přirozeným důsledkem tohoto zvýšeného otevření Hradčan by bylo zřízení nové komunikace z Malé strany; toho se však žádný projekt — až na Liebscherův-Cerhův — neodvážil, což je důkazem, jak důkladně je tato myšlenka pochována. Pak by ale bylo bývalo jen logickým domyslením, kdyby se bylo zůstalo při dosavadních komunikacích z Hradčan na sever.

Detailní posudek soutěže navzájem nejprve na právě vytčené všeobecné hledisko, a budeme se zabývatí zmíněnými komunikacemi mezi Hradčany a letenskou plání. Především ovšem historicky z nich nejzávažnější, Prašným mostem. Tu třeba s důrazem vytknouti, že nelze souhlasiti se zrušením předměstí — t. j. ulice mezi král. zahradou a jizdárnou k mostu vedoucí — jak je zasláné projekty téměř veskrze navrhuji, odstraňující buď po jedné nebo po obou stranách budovy, toto předměstí tvořící (pouze návrh Englvů a „Město Libušino“ činí v tom sympatickou výjimku — dva z osmnácti!). Budovy ty nejsou, pravda, žádnými prvotřídními památkami, ale zcela bezcenné také nejsou. O to tu ostatně nejde. Nejedná se tu o nějakou historickou sentimentalitu, lpfější na každém kusu starého zdíva, nýbrž o výtvarnickou nutnost zcela novodobého rázu. Musí totiž býti zřetelně každému, kdo má trochu smyslu pro nuance a vyrovnanost, že středověké malebná severní fronta hradu a s touto jednotností vybudované moderní město nemohou na sebe narazit s brutální bezprostředností, že tu jest třeba zprostředkujícího neutrálního pásma, jež by náraz zachytilo a předešlo potýkání dvou principů, jež se k sobě mají jako oheň a voda. Tímto pásmem bude královská zahrada, komplex jizdárny, a pro toho, kdo bude přicházeti obyčejnou cestou do hradu, ulice mezi těmito oběma celky, právě oné předměstí; jeho zachování jest tedy v zájmu celku, nejen v jednostranném zájmu hradu.

Pokud se týče Prašného mostu samého, jest úplný sou-

hlas v kompetentních kruzích o tom, že dnešní těžkopádná, dusivá hráz má být nahrazena skutečným mostem, jak tomu bylo až do konce 18. století. Rovněž jest samozřejmo, že tento most se nesmí státí provoznou komunikací pro čtvrtě po obou stranách hradu, poněvadž také hrádci se nesmí státí průjezdným domem; to zakazuje již zcela prostý pocit decentnosti vůči sídlu hlavy státu. Pak jest ovšem zcela zbytečné, aby byla příštím Prašnému mostu dávana zcela nadměrná šířka, jak to činí na př. návrh Vahalův-Lhotův nebo Liebscherův-Cerhův; most tento má být vyhrazen jen jaksi domácí potřebě hradní, a k tomu stačí poměrně malá šířka, což také většina soutěžících správně pochopila. — Kromě toho nalézáme i jiný pokus řešení, záležející v tom, že nové široké přemostění Jeleního příkopu vyúsťuje mezi průčelím hradu a arcibiskupským palácem (Hübschmann, Kralík, Payr, „Průhledy“, „Křížová serpentina“). Myšlenkovým podkladem jest zde zřejmě snaha, zjednotit jakýsi reprezentativní přístup ke hradu, jímž by hrád sám nebyl zatížen, tedy s jeho obejitím. Myšlenka jistě správná, jen že ve svých důsledcích vede ke zrušení Prašného mostu (jak to také domyslíli Hübschmann, Kralík a „Křížová serpentina“), což by bylo příliš citelnou změnou v historické konfiguraci hradu. Neziskala by ostatně sama reprezentativnost přístupu, kdyby tento nevyúsťoval těsně bočně před hradním průčelím, nýbrž vedl na ně frontálně, přes Hradčanské náměstí? Pak by ovšem musil přecházeti Jelení příkop asi v místech, kde jest nyní silniční hráz v Lumbeových sadech; ale to by snad nebyla tak značná oklika, a ostatně není požadavkem takovéto parádní komunikace, aby byla co nejkratší.

Tim jsme se již dotkli druhého přístupu na Hradčany s Letenských pláně, právě onoho v Lumbeových sadech. Ze jeho podoba nemotorně hráze nevyhovuje a bude rovněž nutno ji nahraditi přemostěním — at již to bude reprezentativní přístup, jak právě naznačeno, či nikoli — jest právě tak samozřejmé jako u Prašného mostu a z týchž důvodů.

Třetím přístupem jest konečně onen, jež tvoří mohutná fortifikační terasa na západním konci Nového světa, a který vede odtud dále na Pohořelec.

Tot jsou ony tři komunikace, které jsou vytvořeny již dnes a které, jak výše vloženo, z věčných důvodů se jeví víc než dostatečné i pro budoucnost. Někakého pronikavého regulačního zasažení do dnešního stavu Hradčan tyto komunikace nevyžadují (nejvýše by se dalo uvažovati o rozšíření a úpravě historicky bezcenné ulice U kasáren, kdyby totiž vedoucím do ní přechodu v Lumbeových sadech se dostalo reprezentativního určení, o němž bylo výše uvažováno); pouze pokud se týče příchodu, vedoucího na Pohořelec, jest samozřejmo, že nutno nějak upravit jeho vstup do tohoto náměstí, zejdi dnes jako šeredný průlom vedle domu Demartinova.

Podle těchto k tradičnímu půdorysu Hradčan šetrných hledisk si v celku počínají návrhy Sejnův-Skvřánkův, Hübschmannův, Bendlmayerův-Dryákův, Polákův, Englov, „Zelená hvězda“, „Průhledy“, „Století techniky“, „Křížová serpentina“, „Město Libušino“, „Srdce Evropy“, jímž za to přísluší vděk všech zastánců Staré Prahy. Zcela opačně postupují — vedle některých, jež zachovávají jaksi střední linii — návrhy Vahalův-Lhotův, Kralíkův, Payrův a „Nejvyšší zákon“, jež velmi radikálně regulují celou západní část Hradčan, někdy i více. To je v rozporu nejen s povinným ohledem k tradiční kráse městské, jež bychom u architektů jakožto umělců očekávali, ale také s moderní účelností; Hradčany přece nebudou nikdy rušným komunikačním střediskem, o to

se postarala již sama příroda, je tedy každé jich pře-regulování pod tímto zorným úhlem zbytečným mrháním prostředky, jichž by se dalo použiti lépe jinde. Jde tu patrně o pochybený názor již výše vytknutý, podle něhož regulující architekt nemůže lépe prokázatí svoji odbornou kvalifikaci, než nenechá-li státí kámen na kameni.

Pokud se týče Malé strany, mohla by pro její historický ráz mlti nejdalekosáhlejší důsledky cesta petřinská. Cestu tu soutežně podmínky nepředpisují, pouze doporučují; proto také někteří projektanti, těžice z této volnosti, ji prostě vynechávají. U většiny ostatních by si bylo přáti, kdyby tak rovněž byli učinili; neboť podle nich by se tato cesta stala skutečnou pohromou pro historický ráz Malé strany. Je to zejména grandiosní terasovitá zahradní architektura Lobkovické zahrady, jež podle těchto návrhů je řečenou cestou protínána a tím vlastně rušena. Je to buď přímo zarážející nešetrnost k tomuto vsutku jedinečnému uměleckému výtvoru minulosti, nebo dotčení projektanti vůbec něčeho o této zahradní architektuře nevěděli; v polohopisném plánu totiž, jenž byl podkladem soutěže, není vůbec naznačena. Jest ovšem — soudili bychom — povinností projektantovou, aby celý regulovaný terén dobře poznal z autopsie. — Pouze návrhy Payrův, Englov, „Nejvyšší zákon“ a „Křížová serpentina“ šetří Lobkovické zahrady, vedouce cestu nad ní; za těchto podmínek nedalo by se asi mnoho proti jejímu uskutečnění namítati.

Neméně zkázonosný než cesta sama by byl přístup k ní, kdyby šlo podle vůle některých projektantů. Nejdále zachází v tom směru Pollak, jenž cestu tu prodlužuje přes jižní část Malé strany až k mostu Legl, při čemž obětuje s klidem více než suverenním zrušením kostely sv. Jana „Na prádle“ a sv. Vavřince, a dokonce i bývalý Michnův palác. Pollak náleží patrně k oněm dnes, bohudíky, přece jen již vzácným jedincům, jichž se všechny zápasy o starý ráz měst vůbec netkly. — Též s ubouráním západní strany Újezda (Sejna-Skvřánek), nebo jejím úplným přestavěním („Nejvyšší zákon“) nelze souhlasiti; tato část Malé strany sice utrpěla velmi moderními novostavbami, ale úkolem příští regulace musí spíše býti, aby pokud možno napravovala, než další radikální škrtý.

Nejpřirozenějším a zároveň pro starý ráz Malé strany nejméně nebezpečným řešením přístupu k petřinské cestě a sadům je nesporně ono, jež navrhuje Engel; způsobený jej průlom proti četnickým kasárnám, v pokračování Novodvorské ulice, k němu přímo vybízí.

S přístupem k petřinské cestě souvisí též otázka újezdských kasáren. Je to ovšem šeredná erární stavba, ale její celková situace s petřinskou stráni vyzadu a terasou napřed jest jedním z oněch bezděčně šťastných motivů, jež v rukou cílevědomě tvořícího architekta se mohou státí podkladem pro svrchované účinné umělecké dílo. Tento postup by byl asi účelnějším než úplné rušení těchto kasáren i co do jejich situace a jich nahrazování úplnými novotvory.

Neméně choulostivým než dolní by mohlo se státí i horní zakončení petřinské cesty. Zde ovšem nutno přiznati, že většina návrhů počíná si umírněně, nechávajíc tuto cestu prostě vyústiti na jih od komplexu strahovského kláštera — řešení, proti němuž by se asi nedalo mnoho namítati, jestliže by bylo provedeno šetrně a s taktem. Pouze návrh Liebscherův-Cerhův si nemůže odepřiti ani zde — jako u vyústění ulice Nerudovy a v severozápadním rohu Hradčanského náměstí — dosti značné regulační úpravy. V jiném směru zacházejí příliš daleko „Nejvyšší zákon“ a „Křížová

serpentina“, které tuto vyhlídkovou cestu prodlužují i přes Hradčany a podél jižní hradní fronty. To znamená, že by byl hrad vtýčen z jeho vznešené izolovanosti a nepřístupnosti, to značí, že by byl též zhaven zahrad těsně k němu přiléhajících, jež přece dnes, kdy je znovu resuscitován, jsou proň i praktickou nezbytností. Oproti těmto ztrátám historických i — řekl bych — mravně estetických hodnot bylo by zřízení vyhlídkové promenády příliš nepatrným ziskem, tím spíše, když přece máme v těch místech již dnes, i když ne vyhlídkovou cestu, tedy přece vyhlídkové body. A ještě méně se lze smířiti s tím, když „Křížová serpentina“ není se svou vyhlídkovou cestou ani zde u konce (jak tomu jest u „Nejvyššího zákona“, jenž se snaží ji odtud svěsti nenápadně po Opyši), nýbrž ji převádí u Daliborky po ohromném přemostění přes Jelení příkop a pokračuje s ní pak dále po kraji Letné. Je snadno pochopitelné, že takovéto umělé přemostění má pro architekta cosi neodolatelně svůdného; ale v tom mu jistě úplně vyhoví nový Pražský most, k jehož zřízení na místě nynějšího náspu bez veškeré pochyby dojde, a není proto třeba zatarasovat vstup do Jeleního příkopu, o němž bychom si naopak přáli, aby byl stržením Rožánkova domu uvolněn.

Jiným kritickým bodem, jehož se přítomná regulace dotkla, je malostranské vyústění Mánesova mostu a související s ním úprava přilehlých partií: Klárova, Chotkovy silnice a ulice Pod Bruskou. Je to přímo jedinečný regulační problém. Zde se stýkají poslední výběžky historické Malé strany se zelenou přírodou Letné a Jeleního příkopu, a nadto sem vniklo přes bývalou lávku a nyníšší Mánesův most kus moderního města s druhého břehu; mimo to je tu pozemek vojenských pekáren, s nímž po odstranění této erární ohavnosti bude rovněž nutno něco učiniti. Představuji si (možná ostatně, že se jakožto laik mylím), že nemůže býti pro architekta úlohy sice obtížnější, ale také vděčnější a lákavější, než aby provedl zde harmonické prostoupení všech tří složek právě jmenovaných, aby z nich utvořil, abych tak řekl, jakousi zcela novou a vysoce originální chemickou sloučeninu; myslím, že výsledek by byl svrchovaně působný. Bohužel, ani jeden z projektantů se nedovedl v tomto případě postavit na stanovisko vskutku výtvarnické, nedovedl se státi, smí-li se tak vyjádřiti, regulačním poetou; někteří se problému prostě vyhnuli, nechávajíc vše při starém a omezujíc se nejvýše na zakreslení neutrálního bloku na místě vojenských pekáren, jiní se dali vésti onou násilnou lineálovou inspirací, jež nám již tak důkladně pokazila Staré město, rušíce více méně všechny staré budovy i situace těchto míst. Někteří dokonce ani neušetrili empírového domu na rozchodu starých zámeckých schodů a cesty Na Opyši; spařovatí v tomto tak stranou — tak vysoko ležícím stavení komunikační překážku, což věru mistrovský kousek onoho regulačního „umění“, o němž se bylo nutno již několikráte zmíniti.

Tot jsou asi ony hlavní staropražské body, okolo nichž se otáčelo regulační úsilí valné části projektů. Vedle toho jsou tu ještě jisté „extratury“, zasahující do samého jádra Malé strany a Hradčan; o některých projektech (Pollakově, Liebscherově — Cerhově a „Nejvyšším zákonu“) bylo již pojednáno; k nim přistupuje ještě „Město Libušino“, jež razi středem Malé strany novou ulici od Újezdských kasáren přes Schönbornův palác do ulice Nerudovy. V celku možno projeviti uspokojení, že těchto docela radikálních projektů je tak poměrně málo. (Ač to leží mimo hranice této soutěže

a tedy také přítomných úvah, není přece možno zůstatiti bez námitky, jestliže projekt Englovů, jenž jeví vzhledem k Malé straně a Hradčanům více šetrné piety než kterýkoliv jiný, navrhuje pro Staré město komunikaci mezi Václavským a Staroměstským náměstím, již by padla za obět zejména Železná ulice a Stavovské divadlo. Při veliké rozloze a mnohonásobných komunikačních prostředcích moderního velkoměsta, jímž Praha co nejdříve bude, nestane se jistě okliká několika set metrů takovou překážkou, aby nemohla býti volena spíše než takovéto průlomy v zachovaných ještě starých partiích.)

Úvahami dosavadními byla vyřízena jedna část úlohy, kterou si tento článek postavil, ovšem část s ochrannáského stanoviska důležitější, ana se týká přímého vsahování regulačních projektů do starých čtvrtí na levém vltavském břehu. Zbývá část druhá, jejímž předmětem bude dálkové působení těchto čtvrtí, konkrétně řečeno, jak se soutěžné projekty zachovaly k pohledovým možnostem, jež Hradčany (Malá strana nepřichází samozřejmě v tomto případě v úvahu) skýtají pro nové město na Letenském pláni.

Nejaktuálnější je tato otázka vzhledem k Letenské straně, jejíž horší okraj svoji výškou i polohou je přímo předurčen k tomu, aby sloužil za vyhlídkové stanoviště nejen směrem ke Starému městu a dále přes něj, ale také směrem na hrad.

Úlohu, která se takto podává sama sebou, možno řešiti dvojím způsobem; a to proto, že kraj Letenské straně netvoří přímé pokračování osy hradní, nýbrž se od ní poněkud odchýlí. Možno totiž za tohoto stavu věci buď vésti vyhlídkovou komunikaci přesně podél kraje straně, tedy poněkud odchýlně od osy hradní, v kterémž případě lze snadno získati šikmý postranní pohled naň, nebo možno tuto vyhlídkovou cestu orientovati na hrad přímo, což by mělo za následek pouze nepatrné a tedy jistě nezávadné její odchýlení od okraje straně. Z projektantů se rozhodlo právě po polovině pro každou z obou alternativ. Nelze ovšem říci, byla-li to u všech vědomá snaha, vyhlídky na hrad umělecky zužitkovati. Z projektantů prvé skupiny, kteří se drží okraje straně, dali se zřejmě vésti touto snahou Bendlmayer—Dryák, Payr a „Město Libušino“; u ostatních je možno — ale nechci to tvrditi — že vedli cestu podél okraje straně zcela mechanicky, nemysleli na pohled na hrad. Z projektantů druhé skupiny jsou to Šejna—Skřivánek, Kralík, Engel a „Přehledy“, kteří orientují cestu na hrad s vysloveně vyhlídkovými úmysly; u ostatních jest opět možno, že tak učinili pouze mechanicky. Poněvadž totiž osa Čechova mostu je přesně kolmá na osu hradní, tedy cesta vedená v pravém úhlu k tomuto mostu musí zcela automaticky směřovati na hrad, i když to snad nebylo zamýšleno z estetických důvodů. — Zajímavé kompromisní řešení má projekt Hübschmannův, jenž letenskou cestu zalomuje v tupém úhlu tak, že jedno její rameno poskytuje šikmý postranní pohled na hrad, kdežto rameno druhé je naň řízeno přímo.

V této souvislosti možno hned také uvést, že někteří projektanti orientují na hrad i parlamentní náměstí nebo ulice z něho vycházející; jsou to „Přehledy“ a „Křížová serpentina“. Tyto i všechny předešlé, s vyhlídkovým momentem počítající projekty jistě svědčí o vskutku uměleckém pojmání regulačních úloh. Naproti tomu zaujímá stanovisko zcela opačné, nikerak následovníhodné projekt Vahalův—Lhotův. Jemu jde totiž přímo o znemožnění jakéhokoliv výhledu. Své parlamentní náměstí disponuje tak, že jeho osa jde m i m o

hrad; ale nedostl na tom. Nadto ještě zastavuje jeho jižní stranu, která spadá v jedno s okrajem stráně, souvislou řadou jakýchsi kolonád, které zabraňují i potstrannímu pohledu se stráně na Prahu a na hrad. Aby se takto zašlapávaly estetické hodnoty, které se samy nabízejí — to přece nemůže být úkolem moderní regulace měst.

Nejlépe bude, aby bylo zde také pověděno několik slov o Letenské stráni samotné, která jako význačný přírodní objekt nesporně spadá též v zájmový okruh Klubu. Za jiných okolností by se snad dalo uvažovati o zarchitektonisování takového svahu uprostřed města, snad by se i doporučovalo; ne však v tomto případě, kdy stráně tak tvoří účinný protějšek a doplněk k Petřínu, s nímž zároveň svoji zelení velmi působivě rámuje Hradčany i Malou stranu. Proto také se staropražského hlediska je nesporně nejžádoucnější řešení tunelové, jež vzhled stráně nejméně pozměňuje, ale ovšem i serpentinové řešení by nemusilo být nutně zlem, bylo-li by diskretně provedeno. Rozhodně však se nutno ohraditi proti návrhu Štěpánkovu—Fuchsovu, jenž stráně rozervává hlubokým a širokým zářezem, což je nápad nikoli grandiosní, ale pouze nehorázný. Též velmi pochybený je způsob, jakým vede projekt Vahalův—Lhotův šikmo po stráni cestu vroubenou vysokou opěrnou zdí; to není architektonické, neboť ku zarchitektonisování stráně by bylo třeba celého jednotného koncipovaného systému cest, teras atd., a není to též malebné, neboť malebnost umělecká vyžaduje vnitřní vyváženosti a eurythmie — je to pouze do stráně vtátá nepřekná jizva.

Tolik o Letenské stráni. Její problém však, t. j. otázka jejího poměru ke Staré Praze, je pouze částí, byť i nejdůležitější, širšího problému celého nového města, jež má vzniknouti na Letenské pláni. Půjdeť o celého tohoto města o to, jak zužitkuje pohledové možnosti, jež speciálně Hradčany nabízí.

Úloha ta není nikterak lhostejná. Víme, jak moderní města trpí nedostatkem význačných architektonických objektů, jež by poskytovaly zraku pevné cíle a osvěžující změnu, jak se právě následkem tohoto nedostatku mění v pouhou záplavu činžáků, jež při vši nesporné velkorysosti a monumentálním účinu přece zas působí dojem jakési jednotvárnosti a prázdnoty. Za tohoto stavu věci je pro moderní město přímo výhrou, nalazne-li již výrazné objekty jakéhokoliv druhu, z nichž může

bez námahy učiniti takového žádoucí point de vue. Čímli takovým, a to ve vysoké míře, mohou být pro příští město na Letenské pláni Hradčany a zejména kostel sv. Víta, tato skutečná koruna celého pražského městského obrazu. Čekali bychom proto, že každý architekt jej učiní přímo uměleckou osou svého projektu; bohužel nebylo toto očekávání soustěží splněno. Ze všech soutěžních projektů mají pouze tři ulice vědomě orientované na sv. Víta (jsou to: Englišův, „Století techniky“ a „Srdce Evropy“ — o těch, jež orientují tímto způsobem cestu na Letenské stráni a parlamentní náměstí, byla již řeč) a i u těch máme pocit, že se tak mohlo státi v míře mnohem rozsáhlejší. U ostatních této snahy vůbec není, což je tím podivnější, že u některých probíhají ulice tak, že mijí sv. Víta jen snad o nějakých 100—200 metrů; bylo by tedy bývalo třeba jen zcela nepatrné úchylky, aby byly měřeny přímo naň, což jistě bylo možno bez jakékoliv škody celkového regulačního organismu. Je to opětý důkaz, že hlediska estetická, výtvarnická nebyla respektována tak, jak bychom toho očekávali v dnešní době, kdy přece nové pojmání regulace měst jakožto uměleckého výkonu jest již všeobecně přijato.

Učiníme-li závěr z předešlých úvah, nemůže zníti jinak, než že soutěž jako vůbec, tak také se stanoviska staropražského neměla výsledků, jež by plně uspokojovaly. Než zbytečnou nebyla ani v tomto směru. Povysílal, myslím, nad veškeru pochybnost poznatek, který byl hned na počátku tohoto článku vysloven, že totiž rozsáhlých regulací Hradčan a Malé strany netřeba. Jako nutná jeví se pouze úprava u vyústění Mánesova mostu, jakož i zřízení vhodného přístupu k petřínským sadům; přípustné je též vybudování nové ulice na Hradčanech v pokračování přechodu přes Lumbovy sady, a založení petřínské cesty. Též rozrušenou jižní část Malé strany, až k četnickým kasárnám, bude třeba uvést v ucelený stav. Jakékoliv další regulace v těchto starých čtvrtích by byly bezúčelné (až ovšem na odstranění některých nových ohavností, jako Rožánkova domu na Chotkově silnici a činžáků v Letenské ulici, jež by bylo svrchované žádoucí). Lze doufati, že tato naučení ze soutěže, jež, myslím, nejsou jen mým subjektivním dojmem, nýbrž čímli, co se vahou absolutního fakta přímo vnučuje, budou náležitě respektována při zhotovení definitivního projektu, ať již k němu dojde jakýmkoliv způsobem.

Vojtěch Birnbaum.

ANTONÍN BALŠÁNEK †.

Článek náš nechce být nekrologem, spíše chce vyzvednouti onu jeho práci, která dosud nedoceněná převyšuje všechny složky jeho celkové činnosti — jest to práce pro Velkou Prahu. Architekt Balšánek byl literát, architekt a myslitel o současné a budoucí Praze. Předčasná smrt ho zastihla u práce myslitele, v níž nenalezl pouze obliby, ale i sebe. V té práci nám mohl hlavně prospěti, protože měl stále před očima budoucnost Prahy, nikoli přítomnost, zdánlivě dusivou a šerou, zatemňující ideály a vedoucí ke kompromisům, které nikdy nevěští lepšího příští. Balšánek měl pro Prahu velké měřítko, ne však nereelní utopii, která by vedla k rozčarování. Byl dobově orientován a dobře věděl, že budoucí Praha nebude dílem náhody, nýbrž úměrná našemu snažení a tak moderní, jak dobově budou o ní naše představy. Balšánek, ač rostl ve zcela jiném období a prostředí, byl

přesvědčen, že likviduje stará teorie o stavbě měst, že blaho města nemůže být již vázáno do starých architektonických skupulí, nýbrž že architekt má být hlasatelem nové teorie o stavbě města i budoucí Prahy, jejímž cílem jest decentralisace a přerod v města zahradní. Viděl v tom také prostředek, jak je možno zabrániti zničení vlastní Prahy Staré. Svým přesvědčením předstihl i generaci za ním těsně jdoucí a docílil ohlasu u naší generace nejmladší. Žel, že nemohl svého celého programu rozvinouti a dočkáti se také uplatnění, kterého by zajistil docílil na mistech, kam byl povolán: ve škole a ve Státní regulační komisi. Prof. Balšánek se nespokojil s vědomím myslitele, neznal a nenáviděl práci tajnou, nýbrž byl neúnavným otevřeným bojovníkem, který chtěl být kritizován, dokud jest čas. Byl povolán, aby vypracoval regulační plán Malé strany. Ale ustoupil,

jakmile seznal, že protidůvody jsou silnější než jeho důvody. Neznal fixi a proto se neuskutečnilo z jeho malostranského plánu nic. Těžištěm jeho práce byla Praha přišla a proto hlavní jeho činnost zůstala zlomkem. Ale

i tak předstihl také dnešní oficiální veřejnost ve škole i Státní regulační komisi, aniž by měl stejně orientovaných následovníků.

A. Kubiček.

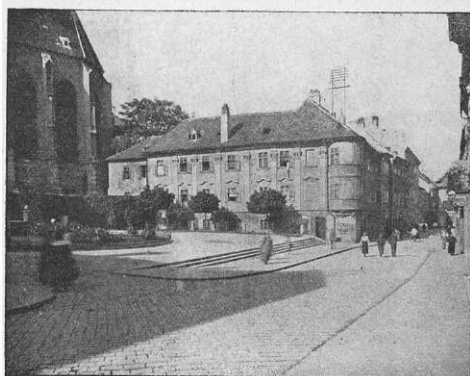
K SOUČASNÉMU STAVU OCHRANY PAMÁTEK NA SLOVENSKU.

Provádět ochranu památek na Slovensku není jistě snadným úkolem. Země, zanedbaná za maďarské vlády ve všech oborech své správy, nepřichází vstříc s žádoucími předpoklady pro činnost tohoto druhu. Sám maďarský odkaz na poli ochrany památek nebyl zvlášť významný; metoda se namnoze nepovznese nad překonané názory XIX. století a docilené výsledky nebyly valné. Maďarské vedení mělo svou specialitu: věnovalo svou péči vždy jen jednomu uměleckému objektu, dovedlo jej opravovat; do důsledků — často i za cenu

ovšem zde — ostatně právě tak, jako v mnohých jiných krajích republiky — otázkou ne zrovna blízké budoucnosti. Zřízením vládního komisariátu na ochranu památek byl učiněn první nutný krok, směřující k pevně organizované činnosti. Ovšem zřízení neznamenal ještě všechno. Bylo na novém úřadě, aby si v době pokud možno nejkratší osvoji schopnost činně zasahovat do běžných aktualit, aby si zjednal nejužší kontakt se skutečností a přizpůsobil se novému prostředí. Začínalo se z něho a nebylo nejnnutnějších pomůcek. Bylo nutno

Bratislava. Dlouhá ulice s náměstím před domem sv. Martina.

Bratislava. Pohled na hrad z Rybného náměstí.

nahrazování starých částic novými — a dovedlo, vlivem tohoto zřetele, zatlačit do pozadí celou řadu jiných, snad ještě daleko důležitějších otázek, jimž se nedostalo pozornosti.

V širších vrstvách, z nichž velmi často osamělý jedinec vysílá na adresu vedoucích činitelů své domluvy a jednostranně zahrocenou kritiku, není ani potuchy o tom, jaký komplex nejružnějších překážek se klade v cestu systematické práci, jak je nutno bojovat neustále s obtížemi, jež by v jiném prostředí, za jiných okolností byly nemyslitelné. V první řadě je to naprosté nepochopení se strany domácího obyvatelstva. Slovenský venkovan velmi často nechápe, proč se má zachovávat nebo opravovat ta která stará věc, k níž už dávno ztratil svůj citový vztah. Neboť vkus domácího obyvatelstva se značně mění, a prostý vesničan naší doby se nikdy nesmíří s gotickou kostelní soškou, byť sebe krásnější, nebo alespoň nově a pestrě omalovaná. Jeho nezájem k věcem, s ochranou památek tak úzce souvislých, je značnou překážkou, jež buď přímo nedovoluje, nebo alespoň obzvláště omezuje možnost správné evidence ohrožených objektů; okolnost tím horší, ježto není namnoze spočteno na jiné prostředky, které by evidenci napomáhaly, na kusou a neúplnou literaturu maďarskou, u níž spolehlivost není vždy základní vlastností. Přesné soupisy památek jsou

sebrati a obsáhnouti literaturu, pokud se vztahovala k slovenskému umění, naučit se ji objektivně oceňovat, zakládat sbírky fotografií, pohlednic, kreseb a pod. Že při tom jazykové obtíže nebyly věci na prospěch, je pochopitelné. Činnost se rozvíjela do různých směrů, chránily se památky umění oficiálního a při tom se věnovala plná pozornost umění lidovému a ochraně památek přírodních. V době poměrně krátké byly překonány hlavní obtíže; to, co z nich zůstalo, je nezbytným článkem, bezprostředně souvisejícím s příznačným systémem slovenského života, v němž státní převrat, změna režimu a zvýšené požadavky zanechaly dosud patrné stopy.

Zřetel k současnému stavu slovenských památek je stejnoměrně rozdělen na památky církevní i světské; v obou oborech se ustálila již určitá řada otázek, jež se v památkové praxi znovu a znovu vyskytují.

Je třeba si v první řadě povšimnouti venkovských kostelů. Tu se dochází k případům velmi naléhavým, jež je nutno řešit pokud možno s minimálním prodloužením. Neboť velmi často jde přímo o zásadní otázku bytí či nebytí památky. Obvyklou okolností bývá chudoba obcí a osadníků, kteří nemají dostatečné finančních prostředků na podniknutí důkladnější opravy. A jestliže je tato chudoba na závadu, znemožňující péči

o udržování, bývá také zhusta prospěšna v jiných případech. V některých slovenských krajinách — hlavně v rovinách jihozápadních — se rozmohla touha po stavbě nových kostelů, větších a spíše odpovídajících zvýšeným požadavkům domácího obyvatelstva než staré, rozlohou často nedostatečné kostelky dosavadní. A ve všech případech je obyvatelstvo ochotno, bez dlouhého uvažování, zbouratí starý kostel a použít z něho materiálu ku stavbě nové budovy. Bylo by možno uvést příklad evangelického kostela v Rybníku (Gemer), kde bylo potřeba úředního zákazu, aby byla obci zamezena další stavba základů a bourání starého kostela, neboť všechny snahy urovnati věc po dobrém, byly bezvysledné. A tu opět zasluhuje zmínky, že za vlády maďarské bylo —

Bratislava. Náměstí Františkánské s ústím ulice Zámečnické.

jak osadníci uvádějí — obci dovoleno, aby starý gotický kostel se zachovanými nástěnnými malbami zbořila. — V podobných případech je pak ovšem nedostatek finančních prostředků osady jen s výhodou, neboť zabíráne překotnému rozhodnutí a pochybenému způsobu řešení.

Snaha po bourání starých kostelů není však jediným epidemickým zjevem. Je jím v druhé řadě neustále vzrůstající počet dokladů, že stará šindelová krytina kostelní byla snáta a nahrazena plechovou. Hontianská župa je přímo zamořena touto horečkou; okolí Krupiny a konečně Krupina sama podávají o tom nejlepší důkaz. Starý gotický kostel v Ladzanech, s krásnou dřevěnou zvonici z konce XVII. století byl přímo znešvařen onou vrstvou plechu, jež se leskne proti nebi a drsně kontrastuje s dřevěnými krákorci, které kdysi podpíraly starou krytinu šindelovou. A ačkoli plechový kryt zdaleka nesplní požadavků, jež se naň kladou, nabývá tento zjev stále mohutnějších rozměrů a s určitou obměnou se rozšiřuje i na Detvu, kde se střechy nově pokrývají — eternitem. Zamezit podobnému znešvaření ve všech případech lze jen stěží, neboť změna kostelní krytiny zůstává v obci čistě interní otázkou, která se opatřením

potřebného finančního základu od patronátu pokládá za vyřízenou a zpravidla se vůbec úřadům nehlásí.

Otázka patronátu vůbec působí u venkovských kostelů značné obtíže. Na Slovensku je patronát několika druhů: buď státní, nebo náboženského fondu, po případě majetníka panství. V krajích jihozápadních téměř všude je patronem primas, tedy arcibiskup ostríhomský, který je příslušníkem jiného státu. To ovšem lecky značně komplikuje situaci a teprve snad zřízením nového slovenského arcibiskupství, jež nepochybně převzme též patronáty, bude zjednána odpomoc.

Zvláštní zmínky a všestranné pozornosti zasluhuji katolické kostely v obcích, kde nyní již katolíků není, nebo zůstalo jen několik rodin, pro něž se ovšem bohoslužby nekonají. Obyvatelstvo obce chodí do nového evangelického kostela a starý kostel katolický zůstává filiálním, opuštěnou budovou, v níž se oslavuje jen jednou do roka, na den patrona, jemuž je kostel zasvěcen. Je přirozeno, že je to stav velmi nepříznivý jak pro stavbu samu, tak pro zařízení, které pusne a stává se postupem času nepoužitelným. Případům tohoto druhu bylo by třeba věnovat zaslouženou péči, tím spíše, že velmi často jde o památky staré a umělecky velmi cenné (na př. Zolna, Čerien).

Stav kostelů městských je daleko lepší. Stará měšťanská kultura zde zanechala množství prvotřídních uměleckých památek a v hlavních rysech možno říci, že si je nynější obyvatelstvo udržuje v přijatelném stavu. A přece se vyskytnou vady, k jejichž opravám se nepřikročuje. Hlavně asi z důvodů dvojího nedostatku: v první řadě peněz, jichž si každá sebe menší konservace vyžádá, ale také z nedostatku schopných restaurátorů. Ve velké většině případů jde o památky starého umění řezbářského, o gotické skládací oltáře, jichž je na Slovensku netušené množství a jež téměř bez výjimky hynou červotočem, a o staré řezané a vykládané lavice měšťanské, v nichž se zachovalo tak mnoho ze staré městské tradice a jež velmi často trpí toutéž chorobou.

Druhou velkou skupinu tvoří památky umění světského, hrady, zámky a venkovské „kaštily“, jichž je na Slovensku množství. I tu vyvolaly poměry řadu obvyklých otázek, s nimiž je nutno počítat. Snaha po zisku a spekulaci se strany majitele bývá zjevem nejčastěji se vyskytující. Jediný příklad mluví za mnohé: majitel hradu Bzovika u Krupiny, památky nepopíratelně hodnotné, měl v úmyslu zbořit největší a nejdostupnější část hradu a zřídit na místě toho hospodářskou školu. To je ilustrace poměrů, jak se jeví na mnoha místech. V nejprůvratnějších případech jde o nájem budovy, aniž by té hrozilo jakékoli nebezpečí. A sem také nutno zařadit případy zabrání vojskem, jež přirozeně dobrému stavu budovy a zařízení nejsou na prospěch. Všechny případy podobného druhu se až dosud velmi špatně osvědčily. — Také prozatímní neurovnnané poměry majetnické a obava z nepříznivého výsledku parcelace majetku bývá často důvodem, jenž zdržuje majitele dvorců a panských sídel od podnikání jakýchkoli oprav a od investování kapitálu do zařízení. Následkem toho, jehož je někdy nutno velmi litovat, jeví se pak ve špatném stavu budov, jimž je odírána nejnútnejší péče.

Poměry ve východním Slovensku by zasluhovaly zvláštní kapitoly. Tam se daří praxi ochrany památek prozatím nejhůře. Neboť tam jde o udržení či neudržení uměleckých památek pro republiku, zejména o bohatá zařízení zámek, jež se jejich majitelé, jako příslušníci šlechtických rodin maďarských, pokoušejí převodem přes hranice zachránit pro Maďarsko. A přes to, že povolení

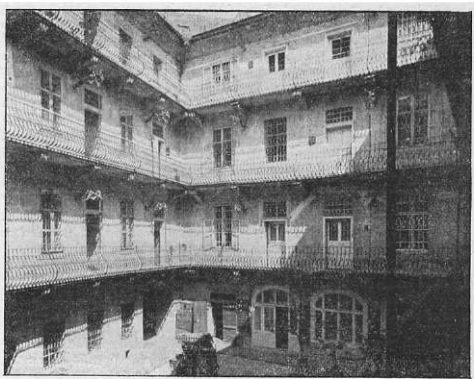
k vývozu uměleckých památek je zásadně vyloučeno, staly se případy, kdy této zásady nebylo dbáno ani se strany státních úřadů a kdy tyto přímo vydaly vývozní povolení, ačkoli záležitost nepatřila bezvýhradně jen do jejich kompetence. Ostatně se maďarský magnátní leckdy ani nejedná o formální svolení — dovodou vyvážit i bez něho. Věci, o něž jde, zařízení, nábytek, obrazy a předměty uměleckého průmyslu se dopraví (a to je již osvědčená metoda) na nějaký zámek blízko hranic, do spolehlivých rukou. Odtud potom, v době vinobraní nebo za jiných příležitostí, odjíždějí vozy přes hranice bez překážky, neboť není zvykem podrobovat hospodářské vozy v době polních prací celním prohlídkám. — Objevení této taktiky znamenalo současné povinnost zasadit se všemožně o to, aby celní prohlídka na silnicích a liniích v úvahu přicházejících byla zosťfena a aby byla pokud možno doplněna také součinností četnických stanic. Jen tímto způsobem lze čelit systematickému ochuzování republiky. — A příčina okolností, jež právě tam je situace nejzávažnější? Leží v zeměpisné poloze Bratislavy, jež byla předurčena pro sídlo státních úřadů, bez ohledu na nevýhody, které tím nastanou. Při největší míře dobré vůle a pečlivosti nelze z tohoto nejzápadnějšího výběžku dohlédnouti do krajiny vzdálených sta kilometrů, všude tam, kde by bylo dohledu zapotřebí. Tím, že si mnohé záležitosti přisuzují do kompetence jiné úřady, se neposlouží věci a nezlepší se špatný stav. Proč si nepřiznat, že ve východním Slovensku je pro nás živel, a v důsledku toho také pro živel státní, půda ještě stále horká, že tam nedávají dosud poměry uspokojivých záruk. Zde je zapotřebí pevné státní správy, s přesně vymezeným polem působnosti jednotlivých úřadů a jen utužením této správy se lze dopracovat k cíli. A tak nezbyvá než jediná možnost, filiálka úřadu pro ochranu památek v Košicích, dobře vypravená a vedená spolehlivými úředníky, jichž je v těchto politicky nespolehlivých končinách tolik zapotřebí. Jediné tímto způsobem lze zjednatí nápravu a zamezit cestu souvislému řetězu maďarsko-židovských pletich.

Objektů, jejichž záchraně je nutno věnovat bezodkladnou pozornost, je mnoho a v nejrůznějších krajínách. Jedním z nejnaléhavějších případů je zmíněný už hrad Bzovík, jehož technický stav vyžaduje zakročení nejrychlejší. Stejně akutním požadavkem je oprava raně gotických kostelů v Zolné a Čerieniu (u Báňské Bystřice) současně se zabezpečením krásné zachovaných nástěnných cyklů, jež byly pod omítkou objeveny v míře kvantitativně i kvalitativně netušené.

Proti zvyklostem bývalé maďarské správy, jež podnikala opravy vždy jen na jednom místě, naše vedení nastoupilo postup opatrný. Opravuje se na mnoha místech současně, za finanční pomoci státní. Konservace sloupů Nejsv. Trojice v Kremnici, o níž již bylo psáno,^{*)} byla dokončena a také oprava uvnitř starého kostela ve Sv. Juru u Bratislavy postoupila značně kupředu. Byly odvod-

něny základy, zabezpečeny fresky a opraveno vnitřní zařízení. V Kameňanech a Rybníku bylo nutno zamezit nesprávný postup místních činitelů. V bezprostředním konservačním programu jsou dřevěné kostely ve Vel. Paludze (Liptov) a Leštínách (Orava) kde se jednak vyměňují a ztužují vazné konstrukce krovu, jednak opravuje střecha a stěny. Hrad Zvoleň byl podrobně vyměřen, aby byl získán bezpečný podklad pro příští opravy. V Kežmarku započato s konservací renesančních sgrafit na známé zvonici. Jména restaurátorů, jichž zkušenosti se využívá, zaručují úspěch.

A tak, jestliže bylo pořízení komisiariátu pro ochranu památek nutno začínati od prvních začátků, od nejnutejších základů, pak můžeme dnes říci, že se zde, zásluhou jednotlivců, vykonalo mnoho. Při nedostatku úřednictva se zaváдел do chodu nový mechanismus, bylo třeba působit na všech stranách současně. Informační brožury, přednáškové cykly pro celní zřízence, kteří mohou bezprostředně použít právě získaných vědomostí ve svém

Bratislava. Chránný dům č. 13 v ulici Venturské. Kolem r. 1760. Nádvoří.

úředním posláním, pohlednicová propagace Slovenska, působení při podnicích Orientálního trhu, to všechno za jisté předpokládá značné úsilí a práci, vybočující z pravidelného rámce úředních hodin.

Všestrannost činnosti a docílené výsledky opravňují k dobrým nadějím do budoucna a kdyby ještě v Košicích, na důležitosti pro nás půdě slovenského východu, bylo možno se spolehnout na podobný druh práce, pak by ochrana památek na Slovensku šla jistě chodem, jenž by nepripouštěl vážnějších obav.

Oldřich Stefan.

Psáno v září 1921.

OHROŽENÁ PRAHA.

SMUTNÝ PŘÍPAD. Máme v republice při ministerstvu školství a národní osvěty samostatný odbor, jenž je věnován péči o umělecké a historické památky ve státě a počtvě plní své poslání. Ale máme také jiné ministerstvo, které tuto ochrannou péči následně potírá, drsně ji přechází a obchází a za pomoci neodborných sil zesměšňuje a profanuje. Této veřejné stížnosti zasluhuje ministerstvo financí,

^{*)} Jindřich Čapek: Umělecké památky na Slovensku a jejich ochrana (Věstník Klubu za Starou Prahu, roč. VII.)

úřad, z něhož od revoluce vycházejí neustálé výzvy k národním šetřením. Zájmy tohoto úřadu je už dlouho ohrožen roztomilý palác Deymův v ulici Jindřichské. Nejčiklavější překvapení přichystalo však toto ministerstvo občanstvu naší republiky v těchto dnech. Zakoupilo býv. klášter Anglických panen v ulici Josefské na Menším městě pražákem s obrovkou záhodou. Klášter, k němuž byl v 2. polovině XVII. století přistaven barokový kostel sv. Josefa s nádhernou průčelní fasádou, je v podstatě cennou a sl. žitou budovou renesanční. Veřejnost jej málo zná, poněvadž je skryt za vysokou zdí, ale do ulice

Letenské vyčnívají velmi ozdobné renesanční komíny a několik žitů. Zakoupil-li klášter ministerstvo financí, ani Klub za Starou Prahu v tom nespokojen žádného nebespěch, kdyby bylo zůstalo při dobré vůli, aby byl ministerský program upraven v soulad s památkovou a uměleckou cenou kláštera. V těchto dnech nastal však fingovaný poplach a ministerstvo financí se vytasilo s adaptačním projektem celého objektu, který má být schválen t. zv. krátkou cestou, s obejitím Státního památkového úřadu, bez vědomí hlav. města Prahy a s vyložením zástupu veřejnosti. Návrh je nepodpísaný a podle úsudků odborných byl proveden bez základních znalostí stavebních a neúplně. Hlavní jeho záměr směřuje ke zvýšení budovy hlavní a křídla, a to jedním novým patrem. Za tím účelem mají být stráženy staré štíty. A ministerstvo financí se netají úmyslem, že nad toto patro vyžene ještě t. zv. patro mansardové. Také vzpomínuté renesanční komíny mají být shozeny. Ve sklepech se instalují místnosti archivu ministerstva financí, ač jsou v inuadici! A k osvětlení se fasáda a klenby prolomují hrůznými otvory. Zahradu bude od bývalého kláštera oddělená, ovocné stromy, pověstné svými jarními květy, má být vykláceno a na získané prostory je projektována novostavba prezidia ministerstva financí. Urychlené schválení popsaného návrhu podporuje z neznámých důvodů také ministerstvo obchodu. Bourání má být zahájeno ihned. Klub za Starou Prahu volá v odpor proti tomuto nesmyslnému návrhu celou veřejnost, pokud má smysl nejen pro pražské památky, ale také pro svá práva občanská. Ministerstvo financí musí být důrazně vysvětleno, že pro ně žádné výjimky neplatí a činili nárok na poplatky ode všech občanů, musí také respektovat názor těch, kteří v tomto případě protestují. Snad jiná a jiné lépe budou moci prozkoumat a posoudit, je-li popsaný projekt a také novostavba v zahradě v rámci a v duchu tak neúnavně hlášené šetrnosti, nejvíce a nápadně důsledně osvědčované v otázkách kulturních. Klub za Starou Prahu upozorňuje hlavu na nebezpečí, že dojde-li k boření a nástavbám, ministerstvo financí zbytečně škadí velmi cennou památku uměleckou a způsobí na Menším ještě další ostudnou a těžkou ránu panoramatu hradečanskému, typu pověstných a sousedních domů Hubáckových. Cekali jsme až na svůj ministerský úřad, aby nám zničil hlavní pražskou významnost a světovou charakteristiku, kterou jsme tak žárlivě střežili a uhlíželi i v dobách největšího úpadku smyslu pro veřejnou krásu městskou? Pokud se týče zahrady kláštera Klub za Starou Prahu je přesvědčen, že malostranských zahrad nelze vůbec považovat za místa stavební a to ani k provisorium. Odmítá-li Klub s největším odporem projekt adaptací, stejně zamítavé se stává ke zkáze druhé největší rovněž zahrady malostranské, vymezující přibližně také rozsah bývalého biskupského dvora, památkového hlavního údolíste ze XIV. a XV. století a také souvisejícího s osudy Mistra Jana Husa.*

IN HOC SIGNO? Ve velkých úkolech ochrany památek se vyskytlo u nás v poslední době několik podivných případů: Stalo se, že při přijetí zásadního ideového řešení, v celku zdánlivě úplně vyhovujícího zásadám ochrany památek, se objevily náhle návrhy, jež měly sice značité detaily onoho řešení, ale které ve skutečnosti naopak zásadovost řešení negovaly přičiňující k ní veliký otazník. Bylo to kromě toho neznámy, které byvše desítkrát potvrdily, po jedné z nich se vrajceji. „Otázka“ odstranění spojovací chodby mezi katedrálou a hradem a „otázka“ sousedního schodiště reprezentujícího pro dnešek i zřetok toho praktici. V posledních dnech doplnil nevídanou řadu nový podobný případ, jak se zdá týchž vlastností, ve velkém rámcu budoucí úpravy Zbrojnice (býv. paláce Michnovského na Újezdě na Menším městě pražském). Vězme a radujme se, že v předpokládaných šťastně byla přijata, díky pohotovosti Státní regulační komise

i ostatních zúčastněných činitelů, idea pietního zachování dochovaného stavu bývalého paláce. Problém ovšem nevstoupil dosud do stadia konkrétního jednání, jemuž i Věstník napříště věnuje pozornost, je však předstížen už po několikaleté se opakujícím návrhem, jemuž po stránce zásadní sluší věnovati pozornost. Aby už bylo konečně jasno, co jest a co není požadavkem ochrany památek při příjímání vyřešení úpravy hlavního průčelí bývalé Zbrojnice směrem k Újezdu: Dnes tu máme v popředí d v ů r uzavřený na východě čelem stavby, na severu a na jihu přistavbami, na západě při ulici zdí s renesančním portálem. Ale máme tu, na neštěstí, také ideu, aby byla prolámana zed a obnažen tak dvůr i přičelí patrně pomocí jakéhosi mřížoví, snad s úmyslem posloužit tím dvoru a fasádě.

Budíž konstatováno, že po stránce ochrany památek je to věc nevitáná a nebezpečná.

Vedlo by tu příliš daleko kapitolou letolechohistorickou vykládati funkci uzavřeného dv ů r před průčelím letohradu 16. století; takové řešení mělo vždy určitý vliv na tvar a jmenovitě na dekor průčelí, jsou vzhledy logickým výrazem určité potřeby umělecké i praktické.* Vismněme si však, co znamená dnešek a tento dochovaný stav a je-li lze i dnes po užití ho jako h o t o v ý h o po ů el, pro něž se má budova adaptovati.

Je tu uzavřené prostranství, které v dobrém vyřešení — a v takové doufáme — nových postranních křidel se může stát znovu samo o sobě uzavřeným uměleckým celkem, jenž bude tvořiti nejen logické předsazené usměrnění frekvence, nýbrž, co hlavního, přechodem od veřejnosti ulice k památkově cenným prostorům vnitřním bude působiti jako ucelený, lapidárně vyznačený vstupní prostor i i křím nebem. Aby toho bylo docíleno, není možno prolomiti zed a tak se připraviti o krásnou možnost uzavřené architektonické koncepce jednak otevřením prostranství novým náhodám několika strašlivých nových architektur ulice na Újezdě, jednak, co značí stejně mnoho, zrušiti zásadu, kterou hájíme na straně východní, t. j. odstupování ve hmotě; dnes je směrem od Újezdu pr v ý m h m o t n ý m a k c e n t e m sama zed s portálem, druhým přičelím (jemuž, ovšem šetrně, by mohl být dán nový architektonický výraz). Pronikavá „úprava“ zdí v naznačeném smyslu by ji zavlavla náraz právě její h m o t n o s t i, což znamená, že se rozloučíme s působivým dojmem odstupování hmoty, kterého třeba ve smyslu původního stavu šetřiti na obou stranách. Naopak, bylo by jen správné, aby se zásadou monumentálního stupňování řídilo i řešení nových postranních křidel, vzláště po straně pravé, kde příznivá dnešní výšková funkce drobného domku přitáhne po té stránce svědomí architektova k budivým úvahám.

Tím není řečeno, že na dnešní stav zdí v jiném smyslu by nemělo být vůbec saháno: naopak, právě větší ještě akcentování její h m o t y v jejím plastickém protáčení vně i uvnitř (zejména uvnitř, kde spolupůsobí při výškových rozdílech novy prostorů) se zachováním toho, co je tu nesporně památkově cenného — typického portálu XVI. století — může být jediné vhodné a důstojné tam, kde dnešním našim úkolem, jako vůbec v celém dle ochrany památek, jest skládati účty — soudané a harmonicky — z našeho poměru k výtvarné minulosti, ze živé tvůrčí síly současnosti a ze svědomité přípravy budoucnosti. Zdá se mi, že by nesloužilo ke ete současné ochraně památek, kdyby zde nezachovala naznačené směřnice; dávám ji v úvahu zejména těm, kdo spíše fyzicky než ideově stojí blízko ochraně památek. Neboť zde nezachováva „prostý kus bezvýznamného zdiva“, nýbrž vyšší výtvarný smysl staré konfigurace, jejíž stačí h o t o v ý j e n v d ě n ě p ř e v ý t i v j e h o p r o s t o t ě s s a m o z ř e j m ě n í m, c h e m e - l i j e j o d e v z d á t i n o v ý m p o t ř e b á m, n a p l n ě t i n o v ý m ž i v o t e m. N e b ě ž í t u, o p a k u j í, o d e t a i l, n ý b ř ě z o p r i n c i p.

V. Wagner.

VENKOV.

STARÁ BUDOVA GYMNASIA V RYCHNOVĚ NAD KNEŽNOU. Když před třemi roky shořela střecha rychnovského gymnasia, nenadál jsem se, že to má znamenati konec oné historické budovy, nejstaršího gymnasia v Čechách, tak významného v dějinách našeho obrození. Budova tvoří s kostelem a zámekem rychnovským nezapomenutelnou skupinu, vedoucí městu a širšiu okolí. Její hladké plochy stěn a střech jsou folii zajímavé siluety a její trojboké půdorysy v ose kostela skupinu doplňuje a končí. Půdorys trojboké té budovy jest velmi ekonomický, neboť chodby tvoří trojúhelník malého obvodu, kdežto užitečné místnosti jsou ve větším obvodu. Budova jest schopna adaptace na gymnasium o 8 třídách se dvěma paralelami znovuvybudovalím prvního patra, jak bylo náčrtkem prokázáno. Bylo by třeba přistaviti tělocvičnu ve směru osy a vůči ředitelce na protějším pozemku. Všechny třídy mohly být umi-

stěny v nové zbudovaném patře a tudíž mohly být úplně moderní. Místo toho odděloval se ministerstvo školství a ministerstvo veřejných prací postavili novou budovu pro gymnasium na živém místě. Přejeme zajisté městu, zachtu i profesorům novou budovu, když již jsou přesvědčeni o nutnosti opustiti tradiční půdu. Vydali tím však budovu tak památnou v šanc úplnému zničení. Dosavadní budovu gymnasiai povinen jest spravovati a udržovati majitel panství a gymnasiu v užívání ponechati; není však povinen ji ovšem znovu zbudovati nebo k jinému účelu státu přenechati. Z toho následuje, že výtěžkováním gymnasia povinnost patronátu zraje. Není právě podobno, že by patronát adaptoval budovu v dnešních poměrech, když ji nemůže ani dosud sám disponovati a protože stát nechce pro gymnasium budovu adaptovati a pro jiné účely nemůže, pokud se s majitelem nedohodne, stane se, že nežli se rozluští otázka, komu budova bude patřit, jak se ji bude užívat, že bude dále chá-

*) Koncem roku 1921 si vynutily veřejné protesty svolání řádné komisionální porady ministerstvem veřejných prací a dosáhly zatím záruky, že projekt nebude řešen tajně a s vyloučením státní a dobrovolné památkové ochrany. — P. r.

*) Zachoval je v konkrétním případě — a to nikoli jen z důvodů vnějších — i začátek státní XVII. za stavebníka Michny.

trat, až bude záchrana úplně nemožná. Stav budovy jest čím dále žalostnější a kdežto požárem byla zničena jen střecha a stropy částečně, jest nyní již celé horní patro skoro zničeno, zdivo promáčeno a stropy propadlé. Protože není rozluštěna otázka budoucnosti budovy — není ji přece třeba ponechat svému osudu, až se snad stane rozhodnutí o majetnictví bezpředmětným. Ministerstvo veřejných prací, jež připustilo přemístění gymnasia, jest také povinno uspokojivě rozluštěti otázku staré budovy. Může se tak státi buď úplným odevzdáním gymnasia budovy do rukou majetkových, nebo rychlým převzetím do státního vlastnictví za účelem umístění úřadů. Není možno však dále nechati budovu chátrati, až akta putující od jednoho ministerstva ke druhému usrají. Alepoň nejnútnejší kryt — třeba také ten vyžaduje nákladu — nutno provést, aby budova netrpěla dále vlivy povětrnosti. Náklad ten nebude ztracen, neboť dříve prozatímního kroku se upotřebí v novostavbě.

OBRAZOBORCI. Kapitola nadepsaná podle Wirthova článku ve „Stylu“ mohla by býti téměř stálou rubrikou. Budeme se bohužel ještě dlouho asi zabývatí historií trapných příběhů, jež vedou k bezohlednému ničení památek proto, že nazarují na jejich námet není nesenou duchem směřování, tím méně duchem historické nezávanosti. Dobří pozdní barokní socha Jana Nep. na zahradním pilíři u Pískové brány v Praze IV. byla v únoru r. 1921 poškozena uražením hlavy, před ní socha sv. Šebastiána na Vyšehradě a téměř souasně s ní známá socha Jana Nep. na Janáckém náměstí. Venkov nešťastl. pozadu v tomto ničivém díle: výrazná architektura Mariánského sousoší na náměstí kolínské m. byla ohrožena usnesením rady městské o odstranění jejím, a když pak účinností tohoto usnesení byla na zakročení st. památkového úřadu okřesní správu politickou zastavena, byla aspoň v nešťastném okamžiku sbourána kaplička Jana Nep. z doby po r. 1723, až ani nebyla majetkem obce a třeba majitel proti bouřbě — bohužel až v poslední chvíli — protestoval. V blízkých Pláněch n. e. naopak zahlubuje zmršky, jež klidná rozvaha zachovala sochu Jana Nep. a umožnila vyhledati pomník padlým místo mnohem výhodnější, než by bylo bývalo místo sochy barokní. Radikálníji si počínali občané města Radnice, kteří — bohužel i hlasem účelného funkcionáře muzejního spolku (učiťele) — se usnešeli, aby byla odstraněna právě opravená socha Jana Nep. s náměstí. Nejzdařadnější však se utvářila situace v Benčově u. pro uražení hlavy sochy Jana Nep. v níž prof. K. B. Mádl sledoval, podle pamětní knihy piaristické koleje, dílo F. M. Brokova z r. 1712. Hlava sochy byla šťastně nalezena, otázka definitivního umístění projednána. Socha ani po opravě by nebyla na dosavadním místě jista před novým poškozením. Místo pro ni bylo proto nalezeno v kostele piaristickém; ale nyní je kamenem úrazu otázka nákladu na převzetí i sochy, k jehož hrazení nemá muzejní spolek prostředků a obec obecně. Pořádajíce patrně jakékoliv zábavy s sochou za odložením. Nic by neustrojovalo dnešní poměry vyvážení, než kdyby bylo požádáno ministerstvo školství a národní osvěty za sůlvezení na převzetí i. Subvence na opravu je patrně už slibena, neboť bez tohoto slibu by se asi sotva smýlo o „takové“ soše vůbec jednati v Benčově, kde objektivita nazarování historiků je pojmem téměř neznámým. Vše se vléče odložením m. r. a dnešní veřejná organizace ochrany památek je proti obecné indolenci bezmocna. Případ se řadí důstojně k ničení konopištěského parku a stromové afíře u nádraží, kdy pošťvaný zástup nepustil zástupce památkového úřadu vůbec do města. Budíž zasměnáno.

BEZDĚZ. Na hradě se pokračuje v zachranných pracích, přerušovaných úmrtním dřívějším majitele a válkou, a to za subvence státní, což každý, kdo zná tuto vzácnou památku, s radostí uvítá. V první řadě opět věnuje se péče kapli, jejíž střecha a sanktusová věžička

se důkladně opravují. I proti zasklení oken, jež zachránil drobný dekor hlavic a konsol, není možno nicého namítovati; jen to nechápeme, jak se mohl zrodit nápad, zasažit do kamenných rámtů a průtů ještě silně a profilované dřevěné rámy, které stihlé gotické okenní otvory zuží a tím právě zničí, co na bezdězké kapli bylo nejkrásnější a svědčilo o veliké smelosti stavitelů — lehkost a řekněme snad krajovou vzdušnost konstrukce. Povinnost státního konseruatora bylo prozkoumati projekt letošních prací, když šlo o státní sůlvezení, a dáti vhodné pokyny. Nyní ovšem jest pozdě na bédování. Očekáváme, že první další práci bude zdivění střech k zachráně kleneb a to i na jižním stavení zadního nároží, doud zanedbaného, úprava vyjmutých kruzeb okenních v severním stavení a upravení a vyčištění interieurů stavení jižního, jak jame již žádali v první zprávě. (Věstník č. 1.—2. ze 4. 11. 1920.) F. Zuman.

BĚLÁ POD BEZDĚZEM. Z farářského kostela odstranili děkan velké staré obrazy, některé v bohatých řezaných (florentinských) rámech, které harmonicky zcelaovaly interieur spolu s pěknými řezbami oltářů a na jejich místo pověsili hnusné barvotiskové křížové obrazy v ubohých rámech s křiklavými zlatými nápisy na blešném podě. Již za předešlého děkana, který zosťdnil kostel ubohým vymalováním a barevnými okny v presbyterii, byly tyto staré obrazy z kostela odstraněny, ale z nařízení patronátního úřadu opět dány na své místo. Doufáme, že záhy přičinnými dozorčími i rozhodujícími činiteli bezecné křížové cesta, hydizil interieur, opět a definitivně ustoupí starým obrazům.

Socha Jana Nepomuckého na náměstí bělanském byla poťučena a připravena o hlavu surovými popřevratovými obrazbobrci; nyní jest opravena a přenesena — s čímž nemožno ovšem souhlasiti — ke kostelu.

Hradby městské v Bělé, na severní straně klášterní zahrady, se z velké části sesuly; městská rada hodlá provést práce zachranné. Zvláště doporučujeme péči zbytků cimbuří na západní hradič klášterní zahrady. F. Zuman.

BON REPOS u Lysé, rokoková idylla, byla tak šťastna, že dostalo se jí v r. 1914 nové střechy a že dveře a okna hlavní budovy zámečku byla opravena a to velkým nákladem majitele Kinášků. Za války však nestřežen utrpěl zámeček velice rozpuštěm mládění, jež rozbiřila rokoková bílá kama, ba vlezla i do ochranného bednění lustru a poškodila jej. Když se objevila hodba, vytrháný podlahy zámečku i sálu i vedlejší budovy a dnes, kdy panství již zabráno, se neobnovují a také v upevnění stropní omítky vestibulu, bohatě zdobeného malbami, jež částečně odprýskaly, se nepokračuje. Ve vedlejších budovách, jež jsou volně přístupny, malířská výzdoba velice trpí a práce jsou tu krásné, celostenné malby wattenauových námetů. Na fasádách těchto budov se objevují odpovídajícím vápenného náštří opět fresky a četné francouzské a německé nápisy; malby tyto značné trpí velikými keři plamének, jenž je rozdrá a jež by bylo dobře ihned sejmuti. F. Zuman.

KAŠPERK. Zdivo, zatěžující krákorce na obou věžích, se uvolňuje a krákorce, zvláště nárožní, se blíží sesutí. Gotická branka při vstupu do vnitřního hradu by se dala zachrániti malou opravou.

PETROVICE U SUŠICE. Na románské věži kostelní roste kolem vyzděné kopky po několik let tráva, cimbuří zajímavého opevnění hřbitovního valem hradu; dvanáct známých obrazů apoštolů, připisovaných Brandilovi, ve skutečnosti však různých kvalit (2 hlavy znamenité), trouchnivěji ve vlnku kostela tak, že u některých již chybí kusy plátna. Patronou kostela by měla být připomenuta jeho povinnost příslušnými orgány. F. Zuman.

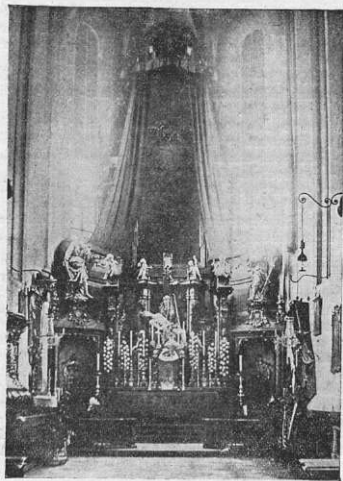
PAMÁTKY ZACHRÁNĚNÉ.

KOSTEL SV. DUCHA. Dokončení stavební opravy kostela sv. Ducha v Praze I. dalo se r. 1919 a 1920 ve znamení dšpor, jež byly — třeba nikoli jediným — důvodem k upuštění od původního požadavku Klubu za Starou Prahu po architektonickém vyřešení severní a západní fasády (za Starou Prahu VI., 26). Přes toto ukročení jeví se dnes dokončená oprava vzhledu velmi příznivou pro vzhled kostela i okolí, byvši sama o sobě provedena — hledíc k vyzněnému požadavku ochrany památek — velmi přesně. Této přesnosti nelze dnes, přes suchou střížlivou výsledku, zvláště vytýkat, vezmeme-li v úvahu dnešní okolnosti; tím spíše pak, jež určení opravné práce, jehož tím bylo docíleno, dává výsledkem samým, v době pro osud tohoto regulačního problému tak významné, zvláště důraz kontrastu stavby a jejího okolí. Lze doufati, že nová instituce státní, již věc přislíbila, provede konečně řešení logickým pokračováním a závěrem ideí, jež zraly v Klubu, a že i tam, kde budou učiněny dnes vlivem změněných okolností určité korekce, bude jich východiskem zase idea, za níž Klub od počátku bojoval

a jejíž podstata se již nezmění. — Postup prací stavebních učinil aktuální také otázku úpravy vnitřní. Dnešní stav interieuru je v podstatě značně sešlá poslední jeho úprava z r. 1892, vyznačující se zcela v intencích doby nevkusnou vzorkovou malbou stěn, která prostor chrámový značně rozstříhává. Drobných závdů, jež dnes ani překážejí, je cela řada, počínaje úpravou ubernakla a retabula hlavního oltáře až k barbarizujícímu porušení souvislého celku krásné míře (Louis XVI.) na hrad. kruché vynětím. Jednoho článku za účelem umístití brachio stroje (stalo se r. 1898 při stavbě varhan firmou Schiffrerovou). Kromě toho nutno uvážit, kde umístiti známou gotickou Pietu z dosavadního místa při severní zdi v podkruhlutí, kam se dostala z hlavního oltáře při úpravách r. 1892. Okolnost, že její původní umístění nad tabernaklem hl. oltáře (po přenesení ze zrušeného kostela Cyriaků r. 1784) nebylo ve svých důsledcích nikterak promyšleným včleněním v architekturu oltářní, vyzbír prostě výsledkem smyšlenky akcentovati uctívanou sochu nejvýznačnějším místem — tato okolnost neuslужuje přímo o návrat k starému stavu, jenž

měl, jak zachovaná fotografie z let osmdesátých ukazuje, své nevýhody estetické. Tradiční umístění na hlavním oltáři bylo by tedy odůvodněno spíše jen ohledem k žádoucímu odstranění nevysoké lurdské jeskyně. Nutné zkoušky v tomto směru snad umožní očištění sochy od nových nátěrů a tím získá estetický a umělecko-historický, jež tu lze v podobných případech očekávat. Vytvořením a vycištěním oltářů a obrazů stane se vnitřek zase komponovaným prostorem, v němž bude lze zřetelně čísti méněvysoké usody jeho vývoje. Wg.

PŘEHLED DŮLEŽITĚJŠÍCH OPRAV PRAŽSKÝCH PAMÁTEK V ROCE 1921. Praha I. Klášter blah. Anžky: V kostele sv. Barbory, sv. Františka, v kapli sv. Marii Magdaleny a v kapitulní síni položena dlažba z červených a šedých šamotových dlaždic nepolevaných. Náhrobky z lapidária převezeny a po podezděni přistaveny ke zdem polygonál. závěrů obou kostelů. Kromě toho provedena řada menších oprav, z části udržovací. Provedl architekt „Jednoty“

Kostel sv. Ducha v Praze. Pohled na hlavní oltář po roce 1880.

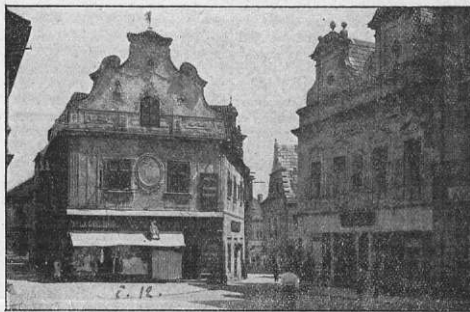
prof. A. Cechner. — Karolín um: Arkýř opraven akad. sochařem Jindř. Čapkem. Chrást. r. 1920 spadlý nahrazen novým z uměl. kamene podle modelu prof. Zalesáka. Při opravě a konservaci kamene přesně zjištěn veškeré přídatky restaurace Mockrov. Současné provedeny menší provisorní úpravy v malé i velké aule. — Stará synagoga: Státním památkovým úřadem sestaven přesný program oprav, povolena státní subvence. Přípravné práce se právě provádějí, k vlastní opravě bude přikročeno roku 1922. — Kostel sv. Mikuláše: Plechová krytina věží a kopule obnovena nákladem obce. Projednána otázka odevzdání kostela ze správy vojenské do obecní. Obraz „Ukřižování“ z konce XV. stol. (z kostela sv. Štěpána r. 1916 sem přenesen) má být zapůjčen do obrazárny Společnosti vlast. přátel umění. — Vlašská kaple: Oprava průčelí a veškerou plastikou výzdobu správně provedena stavitel B. Kabátem a ak. sochařem Kraumannem. Současné důkladná oprava krovu a krytiny nákladem Vlašské kongregace. Památkovým úřadem doporučeno k udělení státní subvence. — Dům čp. 436/I. („U železných dveří“) během r. 1920 a 1921 opraven arch. Kavalírem, skúrovatve nad pozdějším gotickým portálem do ulice Michalské opraveny dodatečně akd. sochařem Kraumannem. Na příští rok odložena oprava fresek v l. patře traktu do ulice Jilské. Pečlivá oprava poskytl možnost přesného zjištění jednotlivých stavebních období tohoto výsokce zajímavého domu a nesčetných drobných adaptací z nejrušnějších dob. — Kostel sv. Ducha: Při pokračujících opravách vnitřku zjištěn nebezpečným závadám klenby presbyteria a zdíva západní průčelí státi výsokce odpočívající vnitřní zabezpečení. Objevení gotického ostění portálůveho v jižní stěně presbyteria, nalezených náhrobků a letopočtům bude věnován referát zvláštní. Další opravy (zvláště vnitřního zařízení a oltářních obrazů) na čas uvážly pro nedostatky prostředků. — Dům čp. 604/I (Týnská škola): Během opravy dvorního průčelí nad oknem I. patra

nad průjezdem, jímž se prochází do Týnského chrámu, objevena v říjnu 1921 část sgrafita ornamentálního a části nápisu. Učiněna opatření k zabezpečení a úplnému odkrytí na jaře letošního roku. — Dům čp. 550 (Staroměstské náměstí): Průčelí s bohatou štukovou dekorací opraveno, kamenný portál vinou stavebního rady Jindřicha neoborně obnovou přesekaným. — Praha II. Kostel a klášter sv. Vršilý: Průčelí do Národní třídy opraveno a nové natřeno, krytina opravena, vížka nově pobíla plechem. Bylo by žádoucí věnovati pozornost sochám na průčelí a jmenovitě sousedí před kostelem. — Fara u sv. Vojtěcha: Fresky J. Hoffmannovy z r. 1778 na schodišti farní budovy konservovány správně akad. malířem Kejmanem, ornamentální části opraveny malířem Linhartem. — Klášter Emanuelův: Fresky v křížové chodbě prohlédnuty a státním památkovým úřadem sestaven přesný program příští konservace. — Kostel sv. Václava na Zderaze: Projekt umístění ústřední technické knihovny, proti němuž nebylo po stránce památkové ochrany v zásadě námitek, zatím odsunut. Zástupci Stát. památkového úřadu a památkového sboru hlavního města Prahy při oné komisi navržené vycištění a zasklení radou městskou schváleno. — Kostel nejsv. Trojice v Podskali: Vnitřek nově vymalován, opraveny oltářní tumbky a provedeno zatím vycištění oltářů. — Karlov, chrám. Provedena oprava krovu a krytiny, projednána se oprava vnějšku, jež urychleni je jedním z nejnálhávějších požadavků ochrany pražských památek. — Chorobinec: Povolena státní subvence na opravu a očištění štukové dekorace a fresek v sálech č. 8, 17 a 18. — Kostel sv. Klimenta: Provedena zevně oprava omítek, vnitřek vymalován podle návrhu prof. Fr. Kysely, žebra znovu obarvena, jelikož pokus o jejich čištění ukázal značná jich poškození a vsprávký. Opravy a instalaci topného zařízení provedla firma M. Blechova, a to (až na obnovu portálu) uspokojivě, za pomoci státní subvence. Je třeba rozřešiti ještě otázku nového osazení sanktuáře v sakristii. — Michův letohrádek: Dekorativní malba malého salonku neoborně odkryta, aniž byla veřejně organizaci památkové ochrany poskytnuta možnost dozoru. Na podzim opravena štuková dekorace vestibulu sochařem Zmekem a učiněny přípravy ke konservaci maleb Schorových ve velkém sále. Oprava plastik kamenných v zahradě neměla by již být odkládána. — Bývalá jezuitská kolej u sv. Ignáce (voj. nemocnice): Lichý portál vedle kostela a štuková dekorace oken s nim sruzených opraveny správně akad. sochaři Krepčíkem a Riedlem. Zjištěno, že po dvou nešťastných opravách 19. století zbylo na sochách pramálo původního. V kapli sv. Františka zjištěn původní kasulový tvar oken. — Stará škola u sv. Jindřicha: Dokončena důkladná a pietní oprava šťastně zachráněné budovy, určené pro úřadovny elektrických podniků. — Dům čp. 872/II. (Jindřišská ul.): Změna fasády při nástavbě patra, prováděná arch. prof. Petříkem, vyžádala si opravy Liebscherových fresek z r. 1894, kterou pietně provedl malíř Jan Jansa. — Dům čp. 1182/II. (Samcova ul., „U Horských“): Přikročeno k opravě průčelí severního s dvěma štíty a vázami, kterou provedl akademický sochař Kraumann. — Ledererova kašna z r. 1797 v sadech Jaroslava Vrchlického velmi správně opravena akademickým sochařem Jindř. Čapkem. — Praha III. Kostel sv. Mikuláše: Deset obrazů Utrpení Páně (K. Škréta?), původně pocházejících z kostela sv. Václava, po r. 1782 přenesených do kostela sv. Mikuláše a v r. 1883 zapůjčených městskému muzeu vráceno r. 1919 do tohoto kostela a v listopadu 1921 umístěno na ochozech a v galerii kaple sv. Kříže. Postupně mají být opraveny. Svrchované žádoucí oprava soch na zevní balustrádě odložena na neurčito pro naprostý nedostatek peněžních prostředků. — Klášter Angl. Panen: Úpravy celého komplexu pro ministerstvo financí, proti jejichž původnímu způsobu Klub za Starou Prahu byl nucen veřejně zakrojit, se dokončují. Ostatní závažné otázky adaptací a novotvby se právě projednávají a budou předmětem hlasování v ministerské radě. — Zahradní Fürstenberská: V západní části, jejíž správu má ministerstvo sociální péče, přikročeno po energickém vystoupení Klubu za Starou Prahu firmou Čapek a Schwarz k provisornímu zabezpečení ohrožených architektů před nastávající zimou a počato očišťování štukové dekorace salatereny, které objevuje překvapující dokonalost této plastické výzdoby. Na jaře příštího roku bude v práci pokračováno i v části východní. — Domy čp. 6 a 7 (Palác Šternberský a dům „U Montgú“) : Opravena správně průčelí obou domů pod dozorem experta Stát. památkového úřadu ak. sochaře Jindř. Čapka, odstraněny návěštní tabule, získána záruka, že budou vypovězeny plochy plakátování. — Dům čp. 26 (Tomášská ulice): Socha sv. Huberta (dilo Brokoforova) opravena na jaře akd. sochařem Riedlem nákladem státním, s příspěvkem Klubu za Starou Prahu. — Dům čp. 183 (Thunovská ulice), býv. dům „Hartigovský“, upravený v r. 1891 na dům rodinný a přestavěný r. 1907 pro účely klášterní (arch. Maternou) přestavuje se nově architektem Ad. Fohrem pro účely německého vyslanectví. — Kromě toho opraveno pod dozorem orgánů obecní a státní ochrany památek větší množství historických architektur, tak na př. palác Thunovský a dům čp. 235 v ulici Nerudově správně, průčelí zem. vojenského velitelství naproti a rušivé. — Dům čp. 217 (Nerudova ulice : V místnosti I. patra objevena část

nástropní malby z 1. pol. XIX. století, jejíž odkrytí a oprava odložena na r. 1922. — Praha IV. Chrást v. S. V. V. A.: Provedení přípravné práce k vazení sčesně, hl. portálu novostavby, dlažby a popravníků, vsazení náhrobní desky, v kapli sv. Ludmily instalován oltář z r. 1849 a kříž u domu „U Hřebene“, umístění památník padlým vojínům od K. Pokorného, věnovaný ministerstvem školství a národní osvěty, přípravy dlažby pro boční lodě. — Hrad: Pokračování v provádění úprav podle plánu prof. J. Plečnicka v hradě samém a jeho blízkém okolí. — Strahov: Chrást P. Marie: Náhrobní deska rodu Lažanských správně opravena sochařem J. Pašou. — Mlýnská renaissance na vnější straně severní je postupně opravuje. — Bývalý klášter V. R. 18: Severní trakt převzat stavební správou hradu pražského a šetrně upraven. Ještě o odstranění skladiště z bývalé kaple sv. Anny. Jižní trakt: V bývalém refektáři (dnes místnosti č. 17) nalezeny v zrcadlové ploše stopy nástropních maleb. — Dům č. 67/IV (bývalý dům Martinický): Sgrafita na východním dvorním traktu, historicky vysoce cenná, konservována na jeře akad. sochařem Jindř. Čapkem. Zjištěny při tom dvě fáse sgrafitové výzdoby v původně zdanlivě jednotné ploše průčelí. Výsledky opravy, jež značnou měrou přispěly k objasnění stavební historie domu, budou zpracovány ve zvláštním článku. — Vojenský hřbitov pod hradbami: Provedeno ohrzení na straně západní, sepsán a fotografován významnější pomníky. — Hladová zed: Opravena v části západní (v obvodu Strahova) správně arch. Kavalierem. — Dům č. 104 (Ústav slepých dětí): V srpnu 1921 objeveny ve velkém sále čtyři velké nástropní olejomalby figurální (čtyřero ročních počasí) a čtyři menší figurální medalliony, jejich oprava se právě připravuje a současně má být opravena nádherná výzdoba stěn. Malba pochází pravděpodobně z adaptace Vrbnovské por. 1729. — Košíř: Malostranský hřbitov: Správně a pietně opravena zed na straně jižní (nákladem hl. města Prahy), uspořádány a opraveny pomníky a desky při ní a zabezpečeny nily náhrobní T. Píchlův od Píchlův. Proveden podrobný soupis náhrobníků, které potřebují opravy, během opravy jizní zdi několik pomníků nebezpečně sešlých v jižní části hřbitova provizorně zajištěno. Prováděl městský stavební úřad za vedení arch. Hamtla a stav. Kováře, ve srozumění se Stát. památkovým úřadem. — Klamovka: Opraveny zahraniční stavby (pseudogotický pavilón a chrámek „Slunce, měsíce a hvězd“) za dozoru akad. sochaře Krepčika. V. W.

TÁBOR. Jubilejní rok 1920 značí v tábořské kronice ochrany památek světý list. Opravy a úpravy architektury, podniknuté v Táboře během tohoto roku, a z velké části právě významem letopočtu podněcené, měly za účel především obnoviti zřetelný výraz města jako starého architektonického díla, pokud byl minulými desetiletími zmařen, setřen, nebo jen prostě časem dotčen. Pírožené bylo středem pozornosti Hlavní náměstí a Pražská ulice, v nichž vývoj fasády a zvláště štítu je přímo otevřenou poučnou knihou. Vhodná iniciativa arch. dra Petřika, již tábořské náměstí vdechlo za úpravu záložní a spojitelný z let nedávných, nejen podnítila za spolupráce a spolunákladu státního úpravy domu v počtu na dnešní dobu neobyčejně, nýbrž zásluhou zpopularizovala cenné heslo o barevných průčelích způsobem nenásilným, přímo na podkladě zjištěného starého stavu a za ideálního — dnes — splutvoření a dozoru iniciátora, čímž vyloučila jediné nebezpečné úskalí v praktickém následování hesla a došla ke krásnému výsledku. Ideový směr, jímž se tento druh opravy n. s. l., charakterisují dnes domy čp. 12, 13 a 18 na Hlavním náměstí. Jádrem domu čp. 12 (z 2. pol. XVI. věku) kryje vnějšek a krásným obrysem rokokového štítu a s plastikou dekorací plochy průčelí do náměstí a ulice Pražské ve slohu Ludvíka XVI. (v. obr. **). Detaily této dekorace byly nebezpečně ohroženy odpočlými omítkami, jež mohly býti při opravě nahrazeny novými jen v rovných plochách, kdežto jinde přichyzeny zaléváním. Během práce byla objevena na všech průčelích (do náměstí, ulice Pražské a Střelnické) výzdoba sgrafitová. Na průčelí hlavním byly ornamentální a figurální zlomy s ohledem na jednotnost dekoru zakryty, na fasádě severní do ulice Střelnické byla jednoduchá škrabáná rustika ponechána odkryta, pokud byla úplná. Návěštní tabule byly s domu sňaty a dojde bohdá i k odstranění obchodního portálu a k estetické úpravě krámových vchodů i výkladů. Barva průčelí má teplý tón světle hnědý, kartuš bílou. Na domě čp. 13 (p. Reinově) provedena rovněž oprava a nové omítnutí celého průčelí, stranou severní (s dvojím štítem s volutami v poslední úpravě XVIII. stol.) hledičko do náměstí a stranou východní pohledově krásné uzavírající Pražskou ulici. V tónu nalezených původních barev bylo použito náteru živě červeného s bílým vyznačením detailů. Dům čp. 18 na jižní straně náměstí, jehož dispozice dosud úplně zachované a (z domu na této straně náměstí) do největší hloubky rozložené se nedotkl přeměny, jímž podlehlá několikaletá fasáda, byl zevně důkladně opraven. Při tom zjištěn tón původní omítky z doby po poslední úpravě (medalliony z konce XVIII. století na

starší fasádě barokní), jímž — zelenou barvou základní a žlutým ornamentem — nyní byl znovu zpestřen vnějšek, ve dnech převratu bohužel ochuzený o kamenného empírového orla. V podrobnostech, jež by zasloužily popsání, bude značiti polychromie tohoto průčelí velmi důležitý článek v kapitole o barevnosti průčelí vůbec a určeno časového úseku zvláště. Do soupisu tábořského bude, doufáme, toto novým již pojato; volá se po něm již déle pět let a tábořská tato zkušenost učí, že vedle dokumentární ceny přináší i novou složku výrazovou jak danému prostoru, tak i architektuře. Opravy objevily kromě toho v tomto domě, po stránce stavebního vývoje již celkem známém, značné části kamenného ostění pozdní gotického. Z domu na náměstí opravy se dočkal dále i známý štít domu Čtřborova (čp. 6) a dům čp. 221 v Pražské ulici, jenž na prospěch vzhledu (se zvláště typickým obloučkovým štětem) byl zbaven obydlných pseudobarokních říms nad okny 1. patra, jímž jej „ozdobila“ devadesátá léta minulého století. Okna pak orámována prostými moderními chambranami. Úkolem nejbližší doby zůstává oprava Helmova domu (čp. 22) na náměstí v bezprostředním sousedství radnice. Radnice sama učinila r. 1920 šťastný krok ve smyslu příští dokonale restaurace úpravou dvou p. zemních místností pro Husovu síň, barevně výhodnou a po mnohé stránce přímo objevnou, jež dává tušiti, čím se stane provedení celého tohoto velkého a krásného úkolu pro obec i pro cile památkové ochrany. V příznivém součtu provedených prací neschází ani zisk pro velký rámcový obraz města, jenž záleží v definitivním odstranění nebezpečí stavby vln na straně za Bchynskou branou (v. Krása našeho domu XII, 85) a v úpravě sadů arch. drem Petřikem. Tato úprava prořezáním pterostylů housí

Tábor. Opravené domy č. 12 a 13 při ústí Pražské ulice na Hlavní náměstí.

stromových vyzdvihuje zvláště v pohledu od západu obraz města opovněného velmi energicky akcentovanou původní linií hradbe a z městských sadů samých otevírá nové příznivé přehledy. Vedle těchto prací vykáže se Tábor návštěvníku i jinými drobnými úpravami,* jež v největší části jsou na prospěch celku a jež v okolí Masarykova (Kláštřího) náměstí mocí kontrastu vyvolaly správnou opravu průčelí augustiniánského kostela. Podle dnešní situace lze očekávat, že město tak jedinečné svým uměleckým obsahem i historickým významem neopouští při bližších se nových velkých úkolech linii vzestupu, kterou ve svém jubilejním roce tak šťastně nastoupilo.

V. Wagner.

PĚČE O PAMÁTKY V BRATISLAVĚ. „Komisariát na ochranu památek na Slovensku“ vypracoval a podal městské radě a referátu veřejných prací v Bratislavě memorandum o regulaci města, hledíc k ochraně památek. V memorandu se požaduje mimo jiné zejména zachování nedotčeného celku vnitřního města, v připojení seznamu se označují budovy umělecky a historicky cenné a žádá se, aby přípravnými pracemi k regulaci města byl pověřen zodpovědný orgán. Z obrazového materiálu, jenž byl přílohou memoranda, odtákneme v tomto dvojčísle Věstníku: 1. Fotografii náměstí Františkánského s štítem ulice Zámečnické, příklad dobře uzavřeného uličního prostoru. 2. Pohled na bratislavský hrad s náměstím Rybného, kde výška domu na náměstí a na svazích pod hradem podmiňuje zachování pohledu. 3. Dlouhou ulici s náměstím u chrámu sv. Martina. Malá výška nároží dává vystupovati výšce kostelního choru. Ústí ulice je pohledově uzavřeno. 4. Pohled do nádvoří domu čp. 13 v ulici Venturské z doby kol roku 1760, doporučený bezpodmínečně ochraně. Hfn.

*) Publikován u Ohmanna (Architektur u. Kunstgewerbe v. Barockzeit aus Böhmen).

*) V. „Český jih“ XLIX, č. 3.

SVAZ PRO POVZNESENÍ NÁVŠTĚVY CIZINCŮ V ČECHÁCH uspořádal v roce 1921 troji kurs za účelem výchovy přednostních cizinců po Praze, jichž se jevil v době poválečné cílený nedostatek. První kurs byl uspořádán v dnech 17. ledna až 12. února. Účastnilo se ho 56 posluchačů, z nichž 8 mužů vyslalo velitelství pražské dopravní stráže, 8 elektrické podniky, 5 správa hradu pražského; ostatek tvořili zájemníci z řad veřejnosti, mezi nimi větší počet těch, kteří se chtěli zúčastnit koncovému provedení cizinců Prahou. Ke zkoušce se přihlásilo 28 posluchačů, z nichž bylo 9 uznáno velmi způsobilými a 15 způsobilými, 4 nezpůsobilými. Druhý kurs byl uspořádán ku přísluší velitelství pražské dopravní stráže v dnech 18. až 30. dubna 1921 a byl obsazen 33 posluchači. Z nich bylo 25 mužů dopravní stráže, 7 zřízců elektrických drah, 1 posluchač soukromý. Ke zkoušce se přihlásilo 25 posluchačů. Uznáno 5 velmi způsobilými, 18 způsobilými, 2 nezpůsobilými. Třetí kurs se konal v dnech 17. října až 19. listopadu za účasti 51 osob. Vyžádalo si jej ředitelství elektrických podniků pro své zřízení, podřídníky a úředníky. Při zkoušce získalo 8 posluchačů průkaz způsobilosti velmi dobré, 15 dobré, 1 uznán nezpůsobilý. Ve všech kursech přednášeli pp.: Dr. K. Hraha (pražské památky, stavební vývoj, kulturní ústavy, praktické procházky Prahou), mag. předseda Kraus (orientace ve Velké Praze), Dr. Navrátil (obchod a průmysl ve Velké Praze), vrch. komisař Pílik (o provádění cizinců Prahou, jak se chová k cizincům), Dr. Stloukal (dějiny Čech a Prahy). Kursa se — jak je patrné z výsledků a hlavně z práce — velmi zdáry. Dobré účinky se jeví zejména při každodenních okružních jízdách Prahou po cizině. Ale také mimo to disponuje nyní Svaz dostatečným počtem průvodčích, kterých požaduje při mimořádných příležitostech (na př. Dělnická Olympiada, zájezdy škol menšinových a výpravy ze Slovenska, provádění ruských učenců a studentů, dělnické zájezdy, detailní a odborné provádění cizinců). Dva z absolutně se zúčastnili a prospěchem provádění cizinců z povolání, devět dalších získalo o povolení. Jazyková kvalifikace, někdy prvotní, umožňuje nyní bezprostřední styk s cizinci skoro všech evropských národů v mateřském jazyku, věcné vyslovení odpovídá požadavkům dobovým a dobře nás reprezentuje.

SKAUTSKÁ MUSEA. Proti rozptylování památek do různých vesnických muzeí bylo již dosti mluveno a proti ukládání starožitností ve sbírkách obecných škol byl i vydán ministerstvem kultury výnos 17. května 1888. A dnes se opět počíná s rozptylováním památek nalezených skauty tak, že část nálezu se uloží v muzeích místních

a část ve sbírkách skautských. Nač zakládati nový druh muzeí dnes, kdy Svaz vlastních muzeí pracuje o zlepšení práce a pořádku v muzeích okresních, městských a krajinových? K němu návrh zakročí Svaz muzeí u Svazu skautů, aby veškeré nálezy byly odevzdávány příslušným muzeím.

F. Zeman.

ARCHITEKTURA PO VÁLCE. Známé důvody jinde objasněné a rozebrané a z nich zejména dnešní nákladnost novostaveb a volání po řešení bytové krise otevřely stavebnictví po válce nové pole působnosti. Kde dříve v souvislém vývoji byla nabídka bytů povšechně úměrná poptávce, nastupuje dnes nutnost opatřit vzrostlé potřebě obydlí za každou cenu. A tak jindy řídící přístavba domu po výšce poskytuje teď časté rozřešení problému, zejména v městech. Provedené a projektované nástavby v Praze ukazují, jak mnohostranně může architekt úkol rozvíjet, co je nových možností ocenit hotové dílo vlastním výtvorem a jak lze uplatnit tvůrčí smysl v souladu se smyslem pro charakter města. Základní principy výtvárné jsou zde tytéž jako při přístavbě do šifky, jako při novostavbě v sousedství starých budov slohově vyhraněných a řekněme přímo, že zde jde o praktickou ochranu památek v širším slova smyslu. Na pražských přístavbách do výšky se setkáváme s pochybením zásadním i formálním. První vede k chybě, jež starší průčelí pražských nájemných domů „zmorderňuje“, aby byla v soulase s novou mansardou, aniž se ale vnitřní prostory přetvářejí. Na intaktní staré stě se nasazuje maska, kterou zrazují smutná okna cize vylhující z této změní slepené z moderních tvarových prvků na původním rozvržení plochy průčelí. (Spálená ul., Václavské náměstí, Jindřichská ul. a j.) Jinde, kde se uplatní správný teoretický předpoklad a starší fasáda je zachována, aby nad ní byla vztyčena soudobá architektura, vidíme takový nedostatek porozumění pro zachování rytmu a úměrnosti (Barandova ulice na Smíchově), že to zaráží u náročné umělce (roh Ječné ulice a 10m). Neoddělitelnou otázkou při přístavbách do výšky je obnova starého vnořku domu, jeho novy nátěr, který třeba volit opět v poměru k celému průčelí. Barva je vázána na tvar, je jeho logickým důsledkem a i tehdy, jde-li o udržení životnosti staré architektury, je navrhovatel vždy omezen ve svobodné volbě barvy zachovaným tvarem, jenž ji má přijati. Pravdivost teorie dokází jen opětované živé pokusy a proto posuzujeme dnešní architektonické vytváření přístaveb po výšce za počátky rozvoje, jehož zralostí bychom si však, vzhledem k potřebnému času k dokonalosti, nepříliš a vrátili se raději k přirozenému stavebnímu vývoji, k cílevědomému vzrůstu města do šifky.

V. H. C.

LITERATURA.

OGRAHA PAMÁTEK. Vydal Ješek Hofman. Díl I. Spolupracovníci: Jan Roubal, Albín Stocký, Václav Tille, Zdeněk Wirth, Augustin Žalud. („Památky“, svazek první, díl I. Vydává Ješek Hofman. Praha 1921, v komisi B. Klíky, stran 174.) — Soustavně vysvětliti podstatu ochrany památek široké veřejnosti je u nás úkolem velmi náročným, má-li býti hnutí ochranné nejen obecnému chápání přiblíženo, nýbrž, co více značí, má-li především každý jednotlivý počin ochrany památek vyplývající v budoucnosti přímo ze samé morální podstaty úkolu, jehož plnění, pozbyví průběhem XIX. století poslední široké působnosti romantického záce, opeře ještě o normativní estetiku a absolutně platný umělecký ideál, bylo převzato ve století dvacátém téměř výhradně jednotlivci. Jakým zdarem a jmenovitě jakými překážkami se u nás dále vytvářela cesta, jejíž směr vytýkl v obou krajních časových mezích reformního hnutí požadavky účty ke ztělesnění práci mládeži (Ruskin) a hodnocení cenou starí (Riegl), mohli jsme dosud sledovati v české odborné literatuře jen z množství časopisových článků, jejichž ideový vznet vykřáslého názoru dnes po mnohých překážkách a odkladech v syntézu nového pojetí ochrany památek v prvé české knize z toho oboru. Vydavatel sborníku „Ochrana památek“ byl si vědom toho, že osvětliti mravní, estetický a vědecký úkol ochrany památek lze způsobem méně populárním než odborným, její jasné znalost problémového souhrnu učinila lapidárním a láka ke věci vylom; měl současně štěstí doplniti jádro knihy (vzniklé vlastně již r. 1912) stejně hodnotnou teplotnou článků spolupracovníků. Vlastní syntésového pojmu a úkol ochrany jsou prvé dvě stati Hofmanovy („Co jest památkou“ a „Památky živé“) spolu s Wirthovým oddílem „Památky v muzeích“. Co u nich zvláště váží, je jednotnost i přesnost vymezení pojmu památek (pojem ochrany památek je stanoven pouze implicitně, stejně tak i zde osud všech dosavadních syntéz), jež dokonale zceřila ve svém výkladu jednotlivé větve ochrany památek (tak architektonické, muzejnictví i ochranu přírody) v pevný organismus a způsobila, že

všechna ostatní pojednání vydavatelova i spolupracovníků se v jednotu a rozsah pojmu logicky doplňují. Tento jedné správný moderní názor na památku je velikou předností knihy u srovnání s mnoha současnými publikacemi zahraničními.) Článek Wirthův přiléhá, v soulase s programem publikace, ke společným bodům mezi společnými úkoly ochrany památek (v běžném slova smyslu) a muzejnictvím a poukazuje k praktické ochranné koriguje neviduce hlasy, jež jmenovitě u německé teorii ochranné (na rozdíl ovšem od německé praxe) podržely vrch vlivem Dehiových od r. 1911. Nápadno a pro vydavatele tuším přiznáno je zvláště podrobné přiléhání k soupisné a sběrné organizaci jak památek samých, tak jejich reprodukcí; tyto články spolu s hutnými, programovými i metodickými pojednáními spolupracovníků o muzeích památek pravěkých, národopisných a přírodních tvoří převážnou část knihy, jež takto všimá si především památek, původního účelu odůvodňujících, připomínajících zde jen článkem vydavatelovým o sbírkách vesnických a školních posteků polemičným důrazem správného stanoviska původní jiný účel. Jak konečně proslaví důsledné pojetí památky a její ochrany, ukazuje stat Tillova o památkách knižních. — Kniha spojuje, stručně shrnutu, přístupnou informativnost a příjemnou formu se zásadností přesné vědeckého stanoviska. blízce ke tak splnitel požadavku, vysloveného jejím spoluautorem Wirthem před pěti lety v recenzi Dvořákovy Katechismu. Slibuje současně další dva díly, jednající o technice a veřejné organizaci ochranné, další svazek má pak býti věnován dějinám ochrany památek. Nová knihovna, reprezentovaná v prvním svazku i slušnou výpravou Krasovu a Brunnerovou (spolu s přílohou podle kreseb Morstadlových), je záležena šťastně.

V. W.

Dr. Hermana Bartmann: HEIMATPFLEGE. (Denkmalpflege und Heimatschutz.) Ihre Aufgaben, Organisation und Gesetzgebung. „Aus Natur- und Geisteswelt“, B. 756, Verlag und

*) Srov. i další referát o knize Bartmannově.

Druck von B. G. Teubner in Leipzig und Berlin 1920. Stran 128. Znamá sbírka Teubnerova, přinela tu populární přehled úkolů ochrany památek slušné úrovně. Úvodní dělení snah ochranných na „péči o památky“ (Denkmalspflege), „ochranu domoviny“ (Heimatschutz) a konečně uznání, že vzhledem k identitě cíle jejich syntese je pojem „péče o domovinu“ (Heimatspflege), vysvětluje nejen smysl podloženo nápisu knížky a jejímu obsahovému rozvržení, nýbrž ukazuje zároveň zbytečné materiální pojmu ochrany památek. Základem Dvořákovým v ochraně památek bude poněkud cizí tato ideologie Gradmannova a Kreuzbergova, k níž se Bartmann povětšinou hlásí (na př. stanovení vyššího pojmu „Heimatspflege“, jenž u něho jediné spojuje snahu po zachování se snahou po novém tvoření, a m. j.). Dělení látky jmenovitě v prvním oddílu je značně nelogické, srov. na př. zařazení úvahy o „krajinných formách“ do stati o ochraně přírody mimo naprostou samostatnou kapitolu o „ochraně krajiny“ (Landschaftspflege). Nehledíme-li k těmto nevýhodám, máme v Bartmannově knize práci úspěšně populární a v odděleních jednotlivých o prostředcích a organizaci ochrany památek, kde pojmová nejednotnost ustupuje do pozadí, dokonce přeludová a informativní. Nejdůležitější literatura na konci každé stati uvedená je hojná, vyhráděná německá, což současně vybízí k úvaze o účelovosti jejího počtu a ideové naplně. Že si bylo svědomitě, tu s menší, odno větší zálibou použito, není účelu knížky v popularizaci sbírce na závadu. Vytoknutí však třeba, že si téměř vůbec nevímá památek, původnímu účelu oddátek, a že naprosto nevěnuje pozornost památkám písemným, ač se snaží být obsáhnou syntésou. V. W.

Cornelius Gurlitt: DIE PFLEGE DER KIRCHLICHEN KUNSTDENKMÄLER. Ein Handbuch für Geistliche, Gemeinden und Kunstfreunde. Leipzig-Erlangen 1921. A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl. Stran 150. — Lektost, s níž Gurlitt zde čini ideu ochrannou přístupnou duchovenstvu, tomuto nepoporně důležitému činitele v dosavadní organizaci památek, uváděje její zásady v soulad s požadavky prvotně účelnosti výtvarného díla jako místa nebo předmětu bohoslužebného, je výsledkem hlubokého promyšlení moderní teorie i úplné znalosti nové praxe ochranné, což u autora jest vlastně nasadit. Poněvadž se obrací k laikům, zjednodušuje tato kniha výklad problémů, ujasňuje jej současně v jádru prostých lidí, jejichž směřem, úmyslně bez výkladu uměleckohistorických a apravně i bez receptů techniky ochranné, jedině chce vzbudit zájem, porozumění a lásku k předmětu v onom druhu čtenářů, k nimž mluví. Ve výkladu o účelnosti a krásce určuje autor

duchovním směřem, u nás dnes o b e c n ě neméně žádoucí: „Já jist vlastním přesvědčením, sřp a oceň projev cizí víry, sám o sobě krásný.“ Na této zásadě jsou založeny další výklady teoretické (o poměru soudobého umělce k obci věřící, o slohu, „dobrém vkusu“, jehož nebezpečnou subjektivnost se snaží G. omezit), o ceně památek a i.), stejně jako poučení o orgánach ochrany památek církevních v odd. druhém i praktická vysvětlení zásad konserváčních na stavbě kostelů (odd. III.) i jejím zařízení (odd. IV.). Tyto dva oddíly zahrnuje G. v každém jednotlivém článku (o práci sochařské a kamenické, stavbě chleby, omítky, štuky, topení, osvětlení, hřbitovů a širám okolí kostela, o malbě olejové, na dřevě, zclaceni, nástěnných malbách, o kovech, sklech, emailu atd.) výkladem o materiálu, pomocí jehož v tom nebo onom případě byla vyjádřena umělecká vůle, o jeho smyslu a vlastnostech. Kdo zná z praxe naprostou obecnou nepoučenost právě po této stránce (smysl materiálu), bude vždy vděčen výkladům podobným, jejich potřeba u nás je nepochybně. Někde je tu nespádna určitá kompromisnost stanoviska, na př. ve výkladu o doplňování fragmentarizovaných fresek, kde jsou připuštěny koncely v dnešní naší praxi zcela neobvyklé, nežli se i leckde u nás praxe zásadně setkává s nepřítelstvem duchovních správ (letošní oprava fresek v Bubovicích). Ideu ochrany památek a z ní plynoucí poučky praktické se v obou částech knihy Gurlittovy dobře vyvažují, jsouce schopny nejen upoutati svou silou, nýbrž hlavně intenzivně působiti svou přesvědčivostí. V. W.

BEITRÄGE ZUR FRAGE DER NEUEN BAUORDNUNG. Sonderdruck herausgegeben von der Hauptschriftleitung der „Ingenieur-Zeitschrift“, Verlag „Technischer Zeitschriften“, G. m. b. H. Teplitz-Schönan 1921. — Vydavatelstvo časopisu německých techniků v ČSR. „Technische Blätter“, nyní „Ingenieur-Zeitschrift“, vydalo redakci prof. dra Bírka v samostatné publikaci otisk článků, jež se v uvedeném časopise zabývaly otázkou nového stavebního řádu. V takto slušně zokrouhleném užitěm přehledu zájmů především obsažný článek doc. arch. dra Kühna „Denkmalspflege, Heimatschutz und Reichsbauordnung“, probírající známé nedostatky starého řádu stavebního se stanoviska dnešních požadavků ochrany památek a ukazuje na uvažitelné nebezpečí rámcového zákona bez současného vydání místních statútů. Tamtéž ve článku „Aesthetik und Bauordnung“ horlí architekt Emil Lang proti neblahému starému „poblouzení dvourozměrnému“ a pro jeho nahrazení myšlením prostorovým v tvorbě nového kolektivního výtvarného díla. V. W.

Z ČINNOSTI KLUBU A ODBORŮ.

† ARCH. JOS. P. ŠEBEK. Dne 19. září 1921 zemřel na letním pobytu na Peci pod Čerchovem dlouholetý člen a funkcionář Klubu, architekt Josef Pavel Šebek. Počítá se za známé vídeňské rodiny stavitelské přinesl si tento řák Hansenův do praxe porozumění pro historickou architekturu, analogické pojmy epigonů Wiehlovy, chceli-li je charakterizovati v úhrnném proudě architektonické tvorby v posledních letech osmdesátých a posledním desetiletí XIX. století. Jeho práce spadá do poslední pražské fáze novorenaissance, kterou u něho charakterizují domy na Riegrově náměstí (čp. 1774/II) nebo dům čp. 1930/II. Leto jeho činnosti praktické (definivní) uzavřeno r. 1910), byla zároveň lety, v nichž zanikají Stará Praha volala po ochraně před pokračujícíni dílem zkázy, jež ve své odezvě postavilo arch. Šebek, dle jeho historického vzdělání, ke kolébce Klubu za Starou Prahu, kde věrně vytvářel s téže příčiny i tehdy, kdy nové proudy výtvarné a nový smysl ochrany památek postavily Klub do fronty jeho citlivé pozornosti. Do poslední chvíle byla však u něho účelová snaha, aby pochopil, a srozuměl se s tuzbami mladé generace, radoval se z jejích úspěchů, a to ho oddálilo konečně úplně od reprezentantů oné generace, k níž náležel. Lásku k památkám vytvářel, jež se dříve projevovala u něho cestami, zvl. po západní Evropě, pudle jej — vážně již ovšem — ještě v posledních takřka dnech k vycházkám a procházkám — také způsob, jímž získával některé předměty svých sbírek, nashromážděných v jeho bytě na Palackého nábřeží v nevděném rozsahu i kvalitě, jež namnoze zachráněním památek ohrožen. A kdybychom chtěli konečně charakterizovati vzájemný vztah oné doby, nebyla by ani tato vzpomínka úplná, kdyby nevzrušila, jak intenzivně se arch. Šebek účastnil v letech devadesátých společenského života oné Prahy literární a umělecké, jež při a úzkotě o osud pražských památek dávaly současně výraz temperamentní apostrofovy Městskovy a charakteristické články Václava Hladka. — V paměti členů Klubu zůstane kromě toho vždy přesné a obětavé konání povinnosti pohledlařských, jež architekt Šebek plnil po mnoho let, a jeho pravidelná účast na vycházkách klubovních, k jejichž zřadu přispíval svou neuváženou péčí, svým nadšením i podrobnými znalostmi pražských památek neméně než svým

vzácným taktem. Klub v něm želi ztráty oddaného přívržence svých snah a zachová mu trvalou, čestnou vzpomínku.

Z ČINNOSTI KLUBU ZA STAROU PRAHU V ROCE 1920. Trvalá stagnace stavebního podnikání, způsobená peněžními nesnázemi a drahotou, má rozhodně své dobré stránky vzhledem k ideám Klubu za Starou Prahu, neohrožující staré památky uvnitř města takovým způsobem, aby bylo nutno projevovali své mínění a protestovali proti poškození jejich tak často, jako se musilo diti v dobách dřívějších. Leč přes to byl Klub nucen ozvat se několikrát velmi důrazně na ochranu ohrožených objektů uměleckých cenných v obraze Staré Prahy, ale zejména musil Klub častěji promluvit v zájmu estetickém na prospěch příští Velké Prahy. — Velmi důležitou akcí klubovna byla otázka restaurace hradu pražského a jeho úpravy jako sídla vlády republiky československé a jejího prezidenta. Práce s tím spojené, na př. oprava a nový náter průčelí, slavnostní osvětlení, soutěž na opravu resp. nahrazení atlik v prvním nádvoří, oprava zahrad, domku v bývalé zahradě královské a soutěž na úpravu zahrady Rajské a na Velech, pokud již byly provedeny, svědčí o dokonalém nedostatku umělecké povzděnosti orgánů opravou pověřených a donutily Klub podat kanceláři prezidenta republiky memorandum, žádající důtklivě, aby vedení všech těchto prací svěřeno bylo jedné umělecké osobnosti, jejíž význam by byl celé umělecké veřejnosti zárukou správného a nejvyšší vkusného vyřešení úpravy části historicky cenných a zřizení nových objektů, a doporučil přímo architektu J. Flecku, který také byl vaktu za nedlouho jmenován hradiim architektem, čímž je jisté bezpečné zabraňováno dalšímu poškození a naopak můžeme očekávat další zvelebení tohoto monumentálního díla, které se stalo osou nového života po tolika letech úmyslné prováděného uzavírání. — Přímemu zakročení kanceláře prezidenta republiky děkuje Klub i za zachování Invalidovy v původním stavu proti znehodnocení této stavební památky K. I. Dientzenhofera přístavbou nákladné a účelu nevyhovující mansardy. — Zakoupením paláce Thun-Salmova v Jungmannově tř. tiskárnou „Melantrich“ byla tato umě-

lecko-historicky cenná památka ohrožena. Měla být zbourána nejen dvorní bývalá logie, kde měla být postavena nová budova, ale i přední palác a nahrazen moderní budovou, jejíž umělecká cena sotva by se starému dílu vyrovnala. Klub zakročil proto velmi důrazně u příslušných úřadů, aby zamezil tuto zkaženou a doporčili nově majitelce projekt arch. B. Hübschmanna, jenž vyvolal nejen jeho snahám, ale i plánům majitelů po rozšíření podniku. Otázka tato není ještě rozluštěna a bude i nadále předmětem bedlivé pozornosti. — Zakročení Klubu se podařilo také zamítnouti při stavbě nového patra na domě v „Železných dveřích“ v ulici Melantrichově. — Jinak sledoval Klub zejména otázku regulace příští Velké Prahy. Státní komisi regulační bylo zasláno podání, které vypracoval architekt Hübschmann. Upozdorňovalo hlavně na důležitost opatrného a prozíravého řešení regulace dosud neupravených a nezastavěných břehů a nábreží Vltavy a k nim přilehlých území od Zlíchova až ke Troji, aby bylo znemožněno dosavadní uzavírání tohoto vskutku jedinečného údol řádními zdmi nábreží a šablonoitvým vzrůst akoro nepřetržitých bloků činžovních domů. — Kromě toho připravuje Klub podání, jímž mají být tlumochena jeho přání pokud se týče ostatních částí města a nutného zachování starých objektů i části města vnitřního. — Soutěž na úpravu Letné, před časem veřejně vystavená, byla navštívena vycházkou domácí rady a stala se předmětem úvah v několika schůzkách technického odboru pokud přijaté, resp. cenou početné návrhy, jeho podklad výsledného řešení se dotýkají zachování rázu města a zejména hradu pražského a jeho okolí. Klub předložil Státní regulační komisi příslušná svá přání a návrhy k úvaze pro zpracování definitivního projektu. — V zájmu památek kulturních a uměleckých, ohrožených a ničených, obzvláště v prvních 2 letech naší samostatnosti, politickými a náboženskými třenicemi, vypracoval Klub obšírlé memorandum, podepsané všemi odborovými i politickými korporacemi, z nichž však Volná Mšienka v poslední chvíli svůj podpis škrtla, a zaslal je kanceláři prezidenta republiky, když nebylo možno odevzdati je p. prezidentovi v audienci, jak Klub původně zamýšlel, aby protest svůj tím spíše mohl odůvodnit. — Nemalý zájem vnoval Klub za stavění bloku u Domu umělců budovou, jež má být po čase věnována filosofické fakultě, a otázce nových budov univerzitských u mostu Svatoptuka Čecha, přiléhající k možnosti, aby od staveb těchto bylo upuštěno pro skutečný nedostatek místa tak rozsáhlým obj. kům odpovídajícího, což by vznikem nového volného prostoru nebylo bez vlivu na poměry nyní prováděné stavby, jako dokončení bloku akademického gymnasia, a vyžadovalo by jistě i nové regulace tohoto území. — Klub měl dále znovu příležitost dotknouti se úpravy bývalého hřbitova malostranského v Košířích a uvolil se projednání hosp. úřadem města Prahy modalit, za kterých by bylo možno hřbitov udržovati v do-tomém stavu, odpovídajícím historickému i uměleckému významu této památky na divějí generace pražské, právě nyní, kdy se pracuje již konečně na definitivním plánu úpravy ulice Písařské podle přání vyslovených Klub m a Státním úřadem památkovým při společné komisi roku loňského. — S úplným souhlasem Klubu se setkal návrh komise za účelem zachování a definitivní úpravy rámečnice vltavské mezi Obořou a Trojským ostrovem, jímž bude zachováno malebné a tiché toto zákoutí na prospěch veřejnosti.

Z ČINNOSTI ODBORU „ZA STARÉ BUDĚJOVICE“ V Č. BUDĚJOVICÍCH V ROCE 1920. Klub se činně účastnil všech záležitostí spadajících v obor výstavby města a ochrany starých památek. Bylo to především při opravě barokní radnice v létě podniknuté. K úpravě Masarykova náměstí Klub odevzdal městskému úřadu své podání i skizy, jež vypracoval arch. K. J. Chochola. V obou těchto případech zakročení naše mělo svůj výsledek: rovněž tak se zdá, že i definitivní přejmenování ulice nebude se dít překotně, ale dle směrnic hlášených v komisi naším delegátem. — Klub zakročil spolu se Stát. pam. úřadem v záležitosti opravy staré hradební věže z doby Karla IV. na nábreží u biskupské zahrady. Věc ta není dosud ukončena. — Jednotliví členové Klubu pracovali soustavně v muzeu městském, v němž se nám vyvine ústav, jež bude skýtati našim snahám velkou oporu, jak vědecky, tak i propagačně. — Rovněž

tak věnována pozornost i muzeu církevnímu, kde drahocenné památky nejsou ohroženy způsobem náležitým. — Rovněž práce městského zřadníka stála pod vlivem našim. — Může-li býti odbor s vývojem městského muzea, jež nyní obdrží nový definitivní organizační řád, snad úplně spokojen, není tomu tak u archivu, kde snaha naše o odborné obsazení nedoznalá úspěchu, vlivem nepřepočítaných poměrů, jež silně pokazily i přve dobré přípravě práce v oboru korekce dosavadního regulačního plánu města. Otázka tato se ocitla roku loňského na mrtvém bodě a bude úkolem Klubu, aby za pomoci Ústředí a městského muzea propagaci vzbudil nový zájem o tento nezbytný předpoklad zdravého budoucího rozvoje města. — Popudem pro to by mohla být i snaha o postavení nové Sokolovny na Krumlovských alejích, tedy v místě jak pohledové a s tuctně, tak i zdravotně pro město velice důležitém a skoro jedinečném. V této záležitosti podal Klub obšírlé memorandum „Sokola“ a bude se též dožadovati odborné rady na technické komisi Ústředí. — Státní pam. úřad byl upozorněn na chatrný stav věže kláštera, soch u kláštera v Schnařerově domě etc.

Z ČINNOSTI ODBORU PELHŘIMOVSKÉHO. Od poslední zprávy v tomto věstníku (VII. 16) může pelhřimovský odbor Klubu za Starou Prahu zaznamenat několik cenných úspěchů. S potěšením třeba opravití tehdejší zprávy o konečném rozhodnutí v příčině zaspání myšlenky náhonu, který tvoří zavazovací příkop městského hrázení. Rozhodnutí, které bylo pokládáno již za definitivní, zvrtila totiž praktická potřeba (zřetel na požární bezpečnost i zájmy soukromé), takže se místo k zaspání přikročilo k vyčištění náhonu, kterým byla hlavní závada jeho, po stránce hygienické, z největší části odstraněna a náhon zase zachráněn. Podobně se podařilo zachrániti i staré stromy v Pivovarské ulici. — Z agendy nové úspěchem nejmenším je v zorná oprava domu č. 20-I., cenné štitové budovy s krásně řešenou vlnitnou barokní fasádou a bohatou štukovou dekorací. Oprava provedena přesně podle pokynů p. konservátora J. Čapka a St. památkového úřadu v dekoracích částech akad. sochařem Fr. Bílkem ml. Sgrafito, které bylo objeveno na středním meziokenním pilastru pod mladšími omítkami, bylo necháno odkryté. (Srv. Jos. Dobáš. K opravě domu č. 20-I. v Pelhřimově. Týdeník z českomoravské výstavy III. (1921), č. 35 a 36.) Oprava, která byla provedena za štedré státní podpory, těšila se značné morální účasti všech vrstev, tak že se zdá, že se stane brzy vzorem pro podobné opravy ostatních štitových domů ve městě, hlavně na náměstí. — Z další ochranné činnosti odboru třeba vytknout jeho zakročení ve příčině konservování oltáře sv. Kříže v bývalé vězeňské kapli a ve příčině opravy věžičky na Dolní bráně. Odboru se také podařilo zachrániti prastarou lipu u Splanu, jejíž konservování se uvolilo provést Okrašlovací spolek, a dále starou březovou silniční alej u Hamru. Stavební ruch, po výše zase ozývající, postavil Odbor před nové úkoly i ve příčině zastavování nových částí města. Při novostavbě „Živnostenského domu“ na Svatošské náměstí doloženo, že úprava většiku světnice arch. Ant. Mezerevi v Praze, jak doporučil St. památkový úřad. Při té příležitosti zakročeno, aby se při kopání základů zjistil a zakreslil někdejší stav městského hrázení, v těchto místech již dávno odstraněného. — U příležitosti jubilea 50letí pelhřimovského gymnasia uspořádal Odbor výstavku starých pohledů na město i jeho části, která dosáhla velkého úspěchu mravního a také i slušného hmotného.

VYCHÁZKY KLUBU ZA STAROU PRAHU. Na jaře 1921 bylo pokračováno v započatém cyklu prohlídek barokních památek a podnikány vycházky do pražských zahrad. Po přednímosti přestává byl zahájen nový cyklus vycházek do románských památek v Praze a okolí. U pořádání pololetní vycházky do Proseku, Kejí a Tismie a prohlídka románských památek vřehradských. Od dubna r. 1921 bylo uspořádáno 20 vycházek za celkové účasti 720 osob. Z toho pololetní 4, celodenní 1 (do Kutné Hory). Věnována též pozornost výstavám. Navštívena výstava Spolku posluchačů architektury, památek na popravu r. 1621 a výstava památek na Karla Havlíčka. V románském cyklu se pokračuje se zvláštním zřetelem k vývoji umělecko-historických názorů na jednotlivé památky této doby, při čemž je věnována pozornost architektuře církevní i světské.

Obsah čísla 3-4: K. Herain: Nový útok na Starou Prahu. S 2 obr. Str. 17-19. — V. Birnbaum: Soutěž na Letenském pláři a Stará Praha. Str. 19-22. — A. Kubiček: Antonín Balšánek. Str. 22-23. — O. Stefan: K soudnému stavu ochrany památek na Slovensku. Str. 23-25. — Obrojení Praha. Str. 25-26. — Venkov. Str. 26-27. — Památky zachráněné. Se 6 obr. Str. 27-29. — Zprávy. Str. 30. — Literatura. Str. 30-31. — Z činnosti Klubu a odborů. Str. 31-32.

Odpovědný redaktor K. Herain, Vinohrady 1272; redakční rada: V. Birnbaum, A. Engel, B. Koukal, V. Vojtěšek. — „Za Starou Prahu“ vychází nejméně čtyřikrát do roka. Otiiskování článků je dovoleno, je-li udán pramen. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III/42. — Tiskem „Grafie“, dělnické knihtiskárny v Praze-II., Myslkova ul. — Šločky z grafického závodu J. Štencova v Praze I., Salvátorská ul.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK VII.-XIII. 1920-1929

Z REDAKCE ODPOVÍDÁ

K. HERAIN (ROČ. VII.—XI.)

A V. VITINGER (ROČ. XII.—XIII.)

V PRAZE 1929

NÁKLADEM KLUBU ZA STAROU PRAHU-TISKEM GRAFIE V PRAZE

OBSAH ROČNÍKU VII.—XIII.*

SESTAVILI A. BIRNBAUMOVÁ A ZD. WIRTH

I. ZÁSADY OCHRANY PAMÁTEK A IDEOVÝ BOJ KLUBU.

5. Regulace starých měst (Zd. Wirth) . . . XII/4-5, 1-2
6. Nové úkoly Klubu za starou Prahu (A. Engel) . . VII, 1-3
7. Na ochranu veřejných památek . . . VII, 3-5
8. Prohlášení . . . X, 1-2
9. Psychologie bezohlednosti (B. Hübschmann) . . . XIII, 16-18

II. ORGANISACE OCHRANY PAMÁTEK.

- Stavební řád . . . XII/6, 12

III. Z PRAKSE OCHRANY PAMÁTEK.

- Je možno nahraditi původní uměleckou památku rovnocennou kopií? (V.) . . . VII, 7

IV. PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM A MÍSTOPISU KRÁL. HLAV. MĚSTA PRAHY.

23. Štítý domu čp. 603 na náměstí Staroměstském (A. Kubiček). S 1 ilustr. . . VII, 8-9
24. Z dějin domů čp. 382, 381, 380, 379, 387/1, až do zboření brány na Můstku (M. Liér). S 1 ilustr. . . IX/1-4, 14-16, 34-39
25. Hanspaulka v Dejvicích (R. Hlubinka). S 9 ilustr. . . XII/4-5, 6-11
26. O staré rychtě (V. Vojtíšek) . . . XII/4-5, 11-12
27. Šlechtické divadelko v Clam-Gallasově paláci v Praze (Jan Port). S 2 ilustr. . . XIII, 28-30

V. MIZÍCÍ STARÁ PRAHA.

22. Nejvýznamnější práce A. Hellmicha zbořena (A. Kubiček). S 1 ilustr. . . IX, 32
23. Palác Thun-Salmův v Praze byl zničen! . . . X, 16
24. Zboření posledních mlynů v Petřské čtvrti S 2 ilustr. . . XIII, 18-19

VI. Z PRAHY.

- Stará Praha. Přednáška do rozhlasu. (V. Vojtíšek) . . . XII/2, 10-11
- Velká Praha . . . VII, 14
- Opravy pražských památek 1921, 1923, 1928 (V. Wagner) . . . VIII, 28-29, X, 20-22, XIII, 25-27
- Z úspěchů památkové ochrany v Praze . . . VII, 14
- Černý rok v ochraně památek v Praze. S 1 ilustr. . . XI, 18-19
- Stavební ruch na Starém městě pražském 1928 a 1929 (J. V.) . . . XIII, 22-24
- Přejmenování pražských ulic (V. Vojtíšek) . . . VII, 8-10
- ANKETY. Chrám sv. Vít v Praze. Otázka spojení staré a nové části. (S odpovědi Svatovítské jednoty a doslovem). S 2 ilustr. . . X, 3-16
- Oproštění chrámu svatovítského . . . XII/1, 1-6
- Zboření řady domů na Ovocném trhu v Praze I. . . XII/4-5, 2-5
- Přemístění Dietzenhoferova pavilonu. S 1 ilustr. . . XII, 4-12
- Zachování románských zbytků bývalého biskupského sídla na Malé Straně. S 2 ilustr. . . XIII, 12-16
- BRÁŇA. Písecká brána ohrožena . . . VII, 10
- DIVADLO. Druhé české divadlo v Praze (V. Wallenfels) . . . X, 16-17
- DOMY. Nový útok na starou Prahu (Velký Úl) (K. Herain). S 2 ilustr. . . VIII, 17-19
- Obětované domy (U Choděrá, U Primasů) . . . VII, 10-11
- Dům čp. 504/1. „U Mrázů“ . . . XII/6, 12

- HRADBY. Záchrana novoměstské hradební zdi Karlovy pod Vyšehradem. S 3 ilustr. (J. Almer) . . . XI, 12-13
- GALERIE. Umístění Státní galerie na Kampě . . . XI, 17-18
- KOMÍN. Projekt komínu 40 m vysokého (Skalka v Praze II.) . . . X, 22
- KOMUNIKACE. Příspěvek k posudku komunikační sítě vnitřního města (A. Nový). S 1 ilustr. . . XII/2, 9-10
- Petřínská komunikace zničí krásné zahrady malostranské. S 2 ilustr. . . XII/3, 1-4
- KOSTELY. Nástěnné malby v kostele sv. Apolináře v Praze. S 2 ilustr. (V. Wagner) . . . IX, 6-8
- Kostel sv. Ducha (Wg.) S 1 ilustr. . . VIII, 27-28
- Románský kostel sv. Jana na Bojišti (R. Hlubinka) XIII, 34
- Oprava kostela sv. Mikuláše v Praze III. S 5 ilustr. (J. Almer) . . . XI, 11-12
- Doplnění smíchovského kostela . . . XIII, 25
- Oproštění chrámu sv. Víta . . . VIII, 11-12
- LOUBÍ. Zřízení loubí v býv. paláci Oettingenském. S 2 ilustr. . . XII/1, 6-7
- MOSTY. Poškození menší malostranské mostecké věže X, 22
- Nový most v prodloužení ulice Resslovy na Smíchov (A.) . . . XI, 13-14
- PALÁCE. Věž býv. biskupského dvora v Praze III. S 22
- Smutný případ (biskupský dvůr) . . . VIII, 25-26
- Románské zdvoje v býv. biskupského dvora v Praze III. (C. Merhaut) . . . XII, 33
- Černínský palác (V. Wagner) . . . VIII, 13
- Harrachovský palác v Praze ohrožen . . . VII, 10
- Restaurace sgrafit na Míčovně (J. Capek) . . . VII, 13
- Pro záchranu Martinického paláce (V. Wagner). S 2 ilustr. . . VII, 9-10
- In hoc signo? (Michnův palác v Praze III.) (V. Wagner) . . . VIII, 26
- Michnův palác na Újezdě. S 6 ilustr. . . IX, 21-32
- Palác Thun-Salmův má být zbořen. S 2 ilustr. . . VII, 6-7
- PARLAMENT. Budova parlamentní na Malou Stranu XII/6, 12
- POMNÍKY. Výsledek soutěže na pomník Denisův v Praze . . . XII/3, 7
- Pomník J. Nerudy na Malé Straně. S 5 ilustr. (Zd. Wirth) . . . XIII, 32-34
- Pomník Přemysla Otáče . . . XIII, 24
- PORTÁL. Brokoffův portál u Hopfenštůků (V. Navotný) . . . XII, 21-22
- REGULACE. Naše požadavky k příštím regulacím plánu hlav. města Prahy (Zd. Wirth) . . . VIII, 2-4
- Z předpokladů pražské regulace (B. Hübschmann) . . . VIII, 4-6
- K regulaci Smíchova (J. Almer) . . . VIII, 6-7
- Soutěž na letenskou pláň a stará Praha (V. Birnbaum) . . . VIII, 19-22
- Regulace Pernáků (J. Almer) S 1 ilustr. . . XI, 13
- Regulaci plán Národní třídy . . . XI, 16-17
- Oud regulace Malé Strany (B. Hübschmann) . . . IX, 9-14
- Úprava pobřeží a přilehlé části Malé Strany mezi mostem Karlovým a Svat. Čecha . . . XII/3, 4
- Návrh regulace Pohorelec. S 3 ilustr. . . XII/2, 12
- Návrh regulace pro Staré město Pražské (s barvěným plánem v příloze) . . . XIII, 1-4
- REKLAMA, TABULKY. K pražským informačním tabulkám (S. F. Svoboda) . . . XII/4-5, 13-16
- Znevažování Prahy reklamními nápisy (Wg.) . . . VIII, 13
- Reklamní tabule (A.) . . . XI, 16, XI, 31
- Osvětlovací stojany . . . XI, 15

* Systém obsahu zachován podle ročníků předchozích, ale citované stránky opatřeny — poněvadž každý ročník a někde i každé číslo ročníku měly samostatnou paginaci — vždy příslušným číslem ročníku, případně sešitu. Pro lepší přehled uvádíme počet sešitů a stránek příslušných ročníků: VII., čís. 1-2, str. 1-32. — VIII., čís. 1-4, str. 1-44. — IX., čís. 1-6, str. 1-24. — XI., čís. 1-6, str. 1-32. — XII., čís. 1-2, str. 1-16, čís. 3, str. 1-8, čís. 4-5, str. 1-16, čís. 6, str. 1-12. — XIII., čís. 1-6, str. 1-40. Mimo to oprav v záhlaví ročníku VIII., čís. 1-4, letopočet 1921 na 1922.

SADY, PARKY. Hodnota sadových objektů Velké Prahy	XII/3, 7
— Vysazování stromů na pražské náměstí	XII/4-5, 12—13 a 16
— Změněný pražský ostrov	XII/3, 7
VILA Bertramka. S 1 ilustr. (J. Almer)	XIII, 19—21

VII. Z VENKOVA.

Kácení a poškozování církevních plastik	VII, 14
Obrazoborci (ničení náboženských plastik po převratu)	VIII, 27
Opavy památek v Čechách 1921, 1928	IX, 17—18, XII, 27—28
BĚLA p.d. Bezdězem (F. Zuman)	VIII, 27
BEZDĚZ. Bezděz (F. Zuman)	VII, 11, VIII, 27
ČASLAV (A. Birnbaumová)	XII/4-5, 16
ČES. TREBOVÁ. Rotunda sv. Kateřiny v Čes. Třebové. S 2 ilustr. (J. K. Říha)	VIII, 12—13
CHEB. Kostel sv. Kláry	XI, 32
JAROMĚŘ. Mar. sloup	XI, 32
JINDŘICHŮV HRADEC. Sdružení přátel starého Hradce	XI, 31—32
JIRNÝ. K pobytu J. Navrátila na zámku v Jirnech (O. Stefan)	IX, 8
KASPERK	VIII, 27
KRUMLOV. Radnice	XI, 32
KUTNÁ HORA. Památky kutnohorské	IX, 44
— Hovor historické města (P. Sula)	XII/6, 1—2
— Významné barokní domy v Kutné Hoře. S 3 ilustr. (E. Leminger)	XII/6, 2—7
— Stavební konservace domu čp. 85 v Kutné Hoře. S 1 ilustr. (V. Wagner)	XII/6, 7—8
— Nezachráněné památky a stavební detaily. S 5 ilustr.	XII/6, 8—9
— Ochrana památek a místní tisk (J. Vepřek)	XII/6, 9
— Výstavba čtvrti na Orlové (J. Vepřek). S 2 ilustr.	XII/6, 9—10
LIBECHOV. Zámek	XI, 32
LIPNICE. Hrad Lipnice. S 1 ilustr. (A. Engel)	X, 17—19
— Jak pokračovala záchrana hradu Lipnice (V. Wagner)	X, 19—20
— Lipnice, hrad	XI, 32
LYSÁ. Bon Repos u Lysé (F. Zuman)	VIII, 27
MARIÁNSKÁ TÝNICE (V. Wagner). S 2 ilustr.	VII, 11—12
NĚM. BROD. Ohrožené domy v Ném. Brodě (K. P.)	VIII, 14
NOVÁ PAKA. Kostel	XI, 32
OKOŘ. Konservace zříceniny hradu Okoře (J. Čapek)	IX, 5—6
PECKA. Hrad Pecka	XI, 32
PETROVICE u Sušice (F. Zuman)	VII, 27
PODEBRADY. Zámek podebradský (V. Birnbaum)	VII, 5—6
RYCHNOV N. KNEŽNOU. Stará budova gymnasia v Rvchnově n. Kn.	VIII, 26—27
SLANÝ. Zničení morového sloupu v Slaném (V. Wagner)	VII, 12
STRAKONICE. Hrad	XI, 32
SUŠICE. Dům čp. 50. S 1 ilustr.	VIII, 14
TÁBOR (V. Wagner). S 1 ilustr.	VIII, 29
TEPLICE. Claryovské knížecí divadlo v teplickém zámku. S 3 ilustr. (J. Port)	XIII, 30—33
TETÍN. Tetínské hradíště ohroženo	VIII, 14
ZÁMRSK. Zámek	XI, 32
ŽELEZNÝ BROD. Ohrožená severní fronta náměstí. S 2 ilustr.	X, 22
CIMBURK. K otázce záchrany hradních zřícenin na Moravě (K. Svoboda). Se 4 ilustr.	IX, 33—34
STRÍLKY. Hřbitov ve Strílkách propadá zkaze. Se 4 ilustr. (K. Svoboda)	IX, 16
SLOVENSKO. Umělecké památky na Slovensku a jejich ochrana (J. Čapek)	VII, 8
— K současnému stavu ochrany památek na Slovensku (O. Stefan). Se 4 ilustr.	VIII, 23—25
— Péče o památky v Bratislavě (Hfn)	VIII, 29
— Novostavba Zemské banky v Bratislavě	IX, 44
— Hrad Bzovík u Krupiny (O. Stefan). S 1 ilustr.	IX, 16
— Kostely v Čierenu a Zolné (O. S.). S 3 ilustr.	IX, 16
— Bývalý jezuitský kostel ve Skalici. Se 4 ilustr.	IX, 44

VIII. DROBNÉ ZPRÁVY.

Lektorát ochrany památek	VIII, 1
Pamiatkový slor hlav. města Prahy	VIII, 14—17
Svaz cizinecký v Čechách	VIII, 3
Čestné ceny za vzorné udržování umělecky a historicky cenných domů	IX, 42
Architektura po válce (V. H. Č.)	VIII, 3
Chrámové družstvo (V. W.)	XI, 32
Skautská muzea (F. Zuman)	VIII, 3
Památky 100. výročí narození Jos. Mánesa	VII, 13
Výstava soudobé kultury v Brně 1928	XII/6, 12
Výstava Spolku posl. architektury (V. Wagner)	IX, 8
Magistrát hlav. města Prahy (obnova fačad)	XI, 31
Z městské rady hlav. města Prahy	XII/3, 6—7
Nepořádek na ulicích	XI, 31
Železniční vagony na ulici v Praze	XI, 31
Připravované podniky	XII/3, 7
Praha velkoměstem! (asfaltování Karlova mostu). S 1 ilustr.	XI, 14—15
Nový způsob asfaltování v Praze	XII/3, 7
Remesácká kathedrála	VII, 12—13
Čarohradský chrám	VII, 13
Študy paláců a zámků v cizině	VII, 13
Mezinárodní kongres pro bydlení a stavbu měst v Římě 1929 (J. Vaněček)	XIII, 34—35

IX. NEKROLOGY.

A. Balsánek (Al. Kubiček)	VIII, 22—23
Jindřich Čapek	XII/3, 7
A. Denis (V. Vojtišek)	VIII, 1
J. Koula (St. Sochor)	VIII, 7—8
J. P. Šebek	VIII, 31

X. LITERATURA.

Bartmann H. Heimatpflege (V. Wagner)	VIII, 30—31
Beiträge zur Frage der neuen Bauordnung (V. W.)	VIII, 31
Gurilt C. Die Pflege der kirchlichen Kunstdenkmäler (V. Wagner)	VIII, 31
Hofman J. Ochrana památek (V. Wagner)	VIII, 30
Kühn K. Über die Aussenbehandlung mittelalterlicher Bauten (V. Wagner)	XI, 19
Vik Karol. Praha v barevných dřevorytech	XII/4-5, 16
Publikace Klubu za starou Prahu	VII, 15
Časopis Společnosti přátel starožit. Čes. v Praze	XII/3, 8
Kráša našeho domova	XII/3, 8
Věstník král. hlav. města Prahy	XII/3, 8
Věstník min. školství a národní osvěty (taf. část) (V. Wagner)	IX, 18
Věstník Svazu šal. měst	XII/3, 8
Zpravodaj stavby a práce	XII/3, 8
Z doslých časopisů	XII/6, 12

XI. ZPRÁVY Z KLUBU ZA STAROU PRAHU.

Zprávy o činnosti Klubu 1917—1927	VII, 15—16; VIII, 15 a 16 a 31—32; IX, 18—20, 39—41; X, 23—24; XI, 6—9, 9—11; XII/3, 4—6
25 let Klubu za starou Prahu (Z.d. Wirth)	XI, 1—6
Slavnostní valná schůze 11./3. 1925	XI, 20—24
Výroční valná schůze Klubu	XI, 24, 24—25; XII/1, 7; XII/2, 12—16; XII/1, 35—40
Vycházky Klubu	VIII, 32; XII/3, 6
Náš nový byt a spolkový dům (Z.d. Wirth)	XIII, 35
S 2 obr.	XII/3, 7
Změna adresy	VII, 15
Členský příspěvek 1920	IX, 20, 43; X, 24
Fotografická soutěž Klubu 1922 a 1924	IX, 20, 43; X, 24
Adresa Klubu prof. A. Denisovi	S 2 ilustr.

XII. Z ODBORŮ KLUBU ZA STAROU PRAHU.

Zakládající odbory Klubu	VII, 15
Odbor v Čes. Budějovicích	VII, 16; VIII, 32; IX, 42; XI, 25—26 a 26—27
Odbor v Domažlicích. S ilustr.	XI, 27; XII/1, 7—8; XIII, 40
Odbor v Kutné Hoře	IX, 42; XI, 27—28; XII/6, 10—11; XIII, 39—40
Odbor v Mladé Boleslavi	IX, 42; XI, 28
Odbor v Pelhřimově	VII, 16; VIII, 32; IX, 41—42; XI, 28—30; XII/1, 8

XIII. Z REDAKCE

	VII, 14—15; VIII, 16; X, 24; XIII, 40
--	---------------------------------------